

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหาร เพื่อเป็น
แหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของชนเผ่าถิ่น บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7
ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

โดย

นายเอกสวัสดิ์ นน့်ทะกานต์ และคณะ

สนับสนุน โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ประจำปี 2559

สัญญาเลขที่ RDG59N0003

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหาร เพื่อเป็น
แหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของชนเผ่าถิ่น บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7
ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

โดย

นายเอกสวัสดิ์ นนท์ทะกานต์ และคณะ

สนับสนุน โดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ประจำปี 2559

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบ เพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความสามารถเพิ่มขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการดังกล่าวนี้ ในการแก้ปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุ เป็นผล

ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้โดยตรง และงานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการ เพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” ข้อมูล มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง

ดังนั้นกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่ง ที่ไม่ยึดติดกับแบบแผน ทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง มีการบันทึกและการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น และเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยโดยส่วนใหญ่ สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมา ในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัย มากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไก

สำคัญที่ช่วยให้นักวิจัย มีความสามารถในการเขียนรายงานเพื่อนำเสนอกระบวนการวิจัยที่ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งจบการทำงานวิจัย

ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหา หรือ กิจกรรมของโครงการ จึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าค้นหา ศึกษาและ เรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัย แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหาร เพื่อเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของชนเผ่าถิ่น บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและการได้มาซึ่งอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาปัญหาและความเสี่ยงของฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชน 3) เพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 4) เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ซึ่งการรายงานความก้าวหน้านี้เป็นการทำงานในระยะ ที่ 1 เป็นการดำเนินการด้านการสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น ในด้านประวัติศาสตร์ชุมชน การศึกษาเรื่อง ความสำคัญของอาหารที่มีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า) และการเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแหล่งที่มาของอาหารของชุมชนจากไหน และมีอะไรบ้าง ก็ชนิด มาได้อย่างไรและมีการจัดการเมื่อได้อาหารมาและกระจายอาหารอย่างไรการได้มาซึ่งอาหารของคนในชุมชนในอดีต และปัจจุบัน อาหารที่ได้มาจากการผลิต จากทรัพยากรธรรมชาติ จากการแลกเปลี่ยนตามวัฒนธรรมความเชื่อและจากซื้อจากตลาด ปัจจัยการผลิตและการจัดการผลผลิตด้านอาหาร ผลกระทบ/ปัญหาและความเสี่ยง(ทั้งทางบวกและทางลบ) เจาะลึก ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ ในด้านฐานอาหารของชุมชนโดยเฉพาะฐานอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติ วิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องของความเสี่ยงในเรื่องของแหล่งอาหารและการจัดการฐานอาหารของชุมชน ความรู้/ภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการฐานอาหาร แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านฐานอาหารของชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนแนวทางการแก้ไขปัญหา หรือการฟื้นฟูแหล่งอาหาร

ผลการวิจัยพบว่า ฐานอาหารจากทรัพยากรป่า น้ำ นั้นชาวบ้านได้เข้าไปหาอาหารและร่วมกันรักษาหากแต่คนภายนอกที่ใช้ประโยชน์จากป่าและแม่น้ำลาดนี้มีปริมาณเพิ่มขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันทรัพยากรยังคงที่ การวิจัยครั้งนี้ทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของฐานอาหารจากทรัพยากรและการผลิตเองในพื้นที่ที่มีอย่างจำกัด ชุมชนเองเริ่มมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งต่างจากในอดีตที่ไม่ได้มองเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน แต่หลังจากที่มีโครงการวิจัยเกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการฟื้นฟูฐานอาหารของชุมชน ที่มีพื้นฐานมาจากปัญหาของการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งคนทุกคนได้ใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนาน แต่บัดนี้ กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนจึงตั้งคำถามร่วมกันว่า จะฟื้นฟูฐานอาหารของชุมชนได้อย่างไร มีแนวทางไหนบ้างที่จะช่วยกันทำได้ และทุกคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม

ผลกระทบ/ปัญหาและความเสี่ยง ในด้านฐานอาหารของชุมชน

ภาพรวมของผลกระทบปัญหาและความเสี่ยงในด้านฐานอาหารของชุมชน สามารถจำแนกได้ตามฐานอาหาร คือ

อาหารที่ได้มาจากทรัพยากรธรรมชาติ มีความเสี่ยงในหลายๆ ด้าน เช่น

คนในชุมชนถูกจำกัดพื้นที่ สิทธิในการเข้าหาพื้นที่ทำมาหากินน้อยลง เนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้นอีกทั้งยังมีคนต่างถิ่นเข้ามาหาอาหารในพื้นที่ทำให้ฐานอาหารที่มีอยู่ต้องแบ่งส่วนไป อีกดังนั้นส่งผลให้ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าถูกบุกรุกมากขึ้นแหล่งอาหาร พืช สัตว์ป่าลดลง อีกทั้งเครื่องมือในการล่ามีความทันสมัย การแข่งขันเริ่มมีมากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นความเสี่ยงในอนาคตหากไม่มีการแก้ไขหรือไม่มีการอนุรักษ์ไว้อาจจะส่งผลให้คนในชุมชน ลูกหลาน มีอาหารที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติลดลงหรืออาจจะไม่มีเลยก็เป็นได้ เนื่องจากเครื่องมือทำมาหากินถูกประยุกต์ให้ทันสมัยมากขึ้น คนหาอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติไม่ตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ก็จะหาเพื่อการค้าอย่างเดียวทำให้ทรัพยากรหมดไปในที่สุด

อาหารที่ได้มาจากการผลิต

เนื่องจากการผลิต ณ ปัจจุบันมีพืชเชิงเดี่ยวและพืชเศรษฐกิจหลายอย่างเข้ามามากขึ้น ทำให้การทำไร่ทำสวนเริ่มมีคนนอกพื้นที่เข้ามาบุกรุกพื้นที่ทำกิน ทั้งไร่ข้าวเพื่อแข่งกับเวลาและสิ่งอำนวยความสะดวกเริ่มมีมากขึ้น เช่นการใช้ปุ๋ย ยา แทนการเลี้ยงผีเพื่อขอให้พืชผลงอกงาม(อยากให้ข้าวโพดงามผักดีต้องใส่ปุ๋ยเยอะๆ) อย่างที่กล่าวมาแล้วนั้นคนในชุมชนจะมีการซื้ออาหารมากขึ้นทำให้ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น เพราะค่าใช้จ่ายมีมาก ภาระทางครอบครัวมากขึ้น เมื่อเงินไม่พอก็ต้องกู้เงินเพื่อการเกษตร ทำให้มีหนี้เพิ่มขึ้น (ธกส.เงินล้าน กองทุนหมู่บ้าน ลิขชิง (เงินนอกระบบ) เงินกู้เพื่อการศึกษา ฯลฯ อีกทั้งเรื่องสุขภาพอนามัย การเจ็บต้องไปรักษาพยาบาลทำให้เกิดค่าใช้จ่ายเพิ่ม เพราะไม่สนใจสุขภาพสนใจแต่รายได้ หากระบบการผลิตของคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาดยังต้องพึ่งสารเคมีเหมือนปัจจุบันสิ่งที่ตามมาในอนาคตคือฐานอาหารจากการผลิตไม่ปลอดภัย พืชในไร่ในสวนบางชนิดจะไม่มีและหายไปมากที่สุด เช่น แตงไร่ ถั่ว พริก ฯลฯ

อาหารที่ได้จากการแลกเปลี่ยน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง ต่างคนต่างอยู่ การเอามื้อเอาแรงลดลง มีการใช้เงินจ้างเพิ่มขึ้น ดังนั้นการแบ่งปันลดลง ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับครอบครัว อีกทั้งการประกอบพิธีกรรมลดลง ไม่นับถือวันกรรม ไม่มีผู้นำทางธรรมชาติ ไม่มีผู้สืบทอด สิ่งจรรโลงใจศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และผี ทำให้การไปมาหาสู่ลดลง พ่อแม่ไม่เวลามาเที่ยวหาลูก บางครั้งเหนื่อยจากการทำงานเลยไม่ได้มาหาลูก ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดียว

● อาหารที่ได้จากการซื้อ

คนในชุมชนจะมีการจ่ายตลาด(ร้านค้า) ในชุมชน จำนวน 2 ร้าน ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการซื้อทุกอย่าง เช่นอาหารสด อาหารแห้ง เครื่องปรุง เครื่องจักสาน และอุปกรณ์ด้านการเกษตร เช่น ถุงมือ ถุงเท้า ผ้าขาวม้า ฯลฯ ดังนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารจากการซื้อคนในชุมชนต้องดิ้นรนหาเงินเพิ่ม หากแม้ว่ารายได้ไม่พอก็ต้องกู้ยืมทั้งในระบบและนอกระบบทำให้มีภาระหนี้สินเพิ่มจากการใช้จ่ายให้ชีวิตประจำวัน (ร้านค้า ธกส กองทุนหมู่บ้าน) หมุนกันไปเรื่อย ๆ หากพฤติกรรม การซื้อของคนในชุมชนยังไม่ปรับเปลี่ยนจะก่อให้เกิดภาระหนี้สินตามมาเป็นอย่างมากสำหรับคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด

แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านฐานอาหารของชุมชน

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนคิดว่าจะเกิดขึ้นกับฐานอาหาร มีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

- แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่จะมีผลต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เนื่องจากชุมชนได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น ฤดูฝนจะยาวนานขึ้น ฤดูร้อนก็ร้อนจัด หน้าหนาวอากาศหนาวเย็นติดต่อกันหลายเดือน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว น่าจะมีผลต่อความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในพื้นที่
- สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลายมากขึ้น จำนวนปริมาณสัตว์ป่าเริ่มลดลงหรือสูญหายไปจากพื้นที่ รวมถึงทรัพยากรสัตว์น้ำบางชนิดและปริมาณพืชผักที่นำมาเป็นอาหารและยาสมุนไพรหายากขึ้น หรือต้องเดินทางไปเก็บในที่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปริมาณอาหารและฐานอาหารของชุมชนในอนาคต
- การเข้ามาแย่งชิงพื้นที่อาหารของคนต่างถิ่นทำให้อาหารทั้งพืชและสัตว์ที่อยู่ในป่าไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนทั้งในและนอกชุมชน หากเป็นแบบนี้ในอนาคตจะมีการแย่งชิงอาหารจากทรัพยากรกันมากขึ้น อาหารบางอย่างเช่น สัตว์น้ำ สัตว์ป่าหรือแม้แต่พืชอาหาร เช่น ผักหวาน ผักฮาก ก็ลดลงและสูญหายไปมากที่สุด
- พืชอาหารที่ได้จากการผลิตมีชนิดและปริมาณลดลง เช่น พันธุ์ข้าวพื้นเมืองหรือเมล็ดพันธุ์พื้นบ้านต่าง ๆ กำลังสูญหายไปเพราะขาดการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ รวมถึงคนในชุมชนปลูกข้าวไร้ลดลง หันไปปลูกพืชผลไม้ ข้าวโพด นำเงินที่ได้จากการขายผลผลิตมาซื้อข้าว สาเหตุหลักมาจาก ความต้องการเร่งด่วนของคนในชุมชน พืชเชิงเดี่ยวรุกเข้ามามากขึ้น การใช้สารเคมีมีปริมาณมากขึ้นจนกลายเป็นความคุ้นชินกับการใช้สารเคมี จากสถานการณ์ดังกล่าวหากมีการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม พืชอาหารที่ไม่ทนต่อสารเคมีก็จะสูญหายไปมากที่สุดอีกทั้งการปลูกพืชเชิงเดี่ยวยังส่งผลกระทบต่อ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เพาะปลูกลดลง รวมถึงต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นขณะที่แรงงานภาคการเกษตรรายครัวเรือนมีน้อยลง จำเป็นที่จะต้องมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น
- สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งในด้านการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เข้าครอบครัว ภาระหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีการแสวงหาเงินทองเพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและปัจจัย 4 จากสถานการณ์ดังกล่าวมีผลต่อการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิตของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ชุมชนควรทำอย่างไรที่จะสร้างระบบเศรษฐกิจและฐานการผลิตตั้งแต่ระดับชุมชนให้เป็นระบบเศรษฐกิจที่วางอยู่บนพื้นฐานการผลิตที่หลากหลายและยั่งยืน
- สภาพพื้นที่ทำกินที่ติดกับพื้นที่ป่าสงวนของรัฐทำให้ต้องมีการกันเขตที่ชัดเจน เพราะหากไม่มีการกันเขตที่ชัดเจนแล้วการใช้สิทธิในที่ดินทำกินก็จะถูกยึดคืนเป็นพื้นที่ป่า เนื่องจากนโยบายของรัฐที่ผ่านมาอาจจะมีการปรับเปลี่ยนการทำงานในพื้นที่มากขึ้น

แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือการฟื้นฟูฐานอาหาร

- ร่วมกันอนุรักษ์พื้นที่แหล่งอาหารที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน และป่าใช้สอย โดยให้มีการตั้งกฎระเบียบขึ้นมาบังคับใช้อย่างจริงจัง เช่น การห้ามตัดไม้ในพื้นที่ป่า การเก็บพืชผักอย่างถูกวิธี เก็บหาของป่าในแต่ละครั้งให้เพียงพอกับการนำไปบริโภคเท่านั้น ห้ามล่าสัตว์ป่าที่หายาก รวมถึงแจ้งระเบียบกฎเกณฑ์ของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าให้กับหมู่บ้าน โดยรอบได้รับทราบ เป็นต้น

- ร่วมกันกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์ป่า โดยการบวชน้ำ บวชป่า โดยนิมนต์พระสงฆ์ เชิญผู้นำทางจิตวิญญาณและชาวบ้านเข้าร่วมพิธี และกำหนดกฎระเบียบการจับสัตว์น้ำมาบังคับใช้รวมถึงการอาศัยความเชื่อในเรื่องผีเข้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและการสร้างศาลเจ้าที่เพื่อให้ช่วยปกป้องรักษาและเป็นการสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชน เป็นต้น

- ปลูกเสริมป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยประสานงานกับหน่วยงานด้านป่าไม้ เพื่อสนับสนุนพันธุ์กล้าไม้ ถิ่นปลูกที่เหมาะสมในป่าบ้านขุนน้ำลาด รวมถึงนำพันธุ์ไม้ท้องถิ่นมาขยายพันธุ์ และปลูกเสริมในพื้นที่ป่า โดยเฉพาะพันธุ์ไม้ที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้

- สร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนให้ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของแหล่งอาหารที่มาจากธรรมชาติ

- นำพืชผักจากป่ามาปลูกในบริเวณหมู่บ้าน เพื่อจะเป็นการลดการหาพืชผักจากป่าและจะเป็นการสะดวกต่อชาวบ้านที่ไม่จำเป็นต้องไปหาพืชผักจากป่า เนื่องจากอยู่ไกลจากครัวเรือน

- การเพิ่มอาหารเช่น ตำว หวาย เขือง สะค่าน และพืชสมุนไพรต่างๆ ไม้ยืนต้น เช่น ลางสาด ลองกอง ละมุด ลำไย ทูเรียน มะไฟ ใผ่รวก ใผ่ตรง ซึ่งเป็นพืชอาหารที่จำเป็นของคนในชุมชนและมีการบริโภค และนำมาใช้สอยมากที่สุด

ฐานอาหารจากการผลิต

- ส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมือง เช่น พันธุ์ข้าว พันธุ์พืชผักพื้นเมือง โดยการใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์

- ส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกข้าวไร่ให้มากขึ้นเนื่องจากปัจจุบันยังมีการปลูกข้าวไร่กันน้อยรายอีกทั้งข้าวไร่ยังเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก หากมีข้าวชาวบ้านก็หาแต่กับข้าวก็ยังพอมีเงินเก็บ

- ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชผักพื้นเมืองมากกว่าที่จะพันธุ์ผักจากต่างถิ่นหรือซื้อจากตลาด เพราะจะทำให้พันธุ์ผักพื้นบ้านสูญหายและพันธุ์ผักที่ซื้อจากตลาดไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น สภาพอากาศ ความสูง เป็นต้น

- ให้มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชผักของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความหลากหลายของพืชผักและชาวบ้านสามารถเข้าถึงพันธุ์ผักได้ทั่วครัวเรือนและมีพืชผักที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

- สร้างความตระหนักด้านการรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยการใช้กรณีตัวอย่างในการรักษาสุขภาพจากอาหารและสมุนไพรจากป่าเป็นต้น อีกทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนลดการใช้สารเคมีในพื้นที่การผลิตด้วย

- การรวมกลุ่มในการเป็นพื้นที่ในการผลิตและการตลาดเพื่อให้ผลผลิตที่ได้จะมีคนเข้ามาซื้อ เช่นที่ผ่านมามีการเข้ามารับซื้อส้มในพื้นที่ที่จะมีการขายของใครของมัน แต่หากมีการผลิตพืชอย่างอื่นเช่น พักทองก็ควรมีการรวมกลุ่มในการขายผลผลิตเพราะที่ผ่านมามีลูกค้าทั้งเพราะกินก็ไม่ได้แต่ไม่มีตลาดรับซื้อ

ฐานอาหารจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

- ร่วมกันรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนเช่นในอดีตมีความเป็นพี่เป็นน้อง เหมือนคำพูดที่ว่า "พริกมีบ้านเหนือ เกลือมีบ้านใต้"

- แบ่งปันอาหารและองค์ความรู้และภูมิปัญญาแก่คนในชุมชน ด้วยฐานคิดที่ว่า"คนบ้านเดียวกัน ต้องช่วยเหลือกัน"

- ดำรงอัตลักษณ์ความเป็นชาวจีนให้คงอยู่ตลอดไป เพราะพี่น้องจีนยอมไม่ทอดทิ้งกัน เหมือนเช่นเมื่อครั้งในอดีตที่เคยมีภัยก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกทางความคิด แต่ชาวบ้านก็อยู่ร่วมกันได้โดยไม่ถือเป็นอุปสรรคและข้อพิพาท ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวถือได้ว่าพี่น้องจีนบ้านขุนน้ำลาดยังคงความเป็นพี่เป็นน้องกันอยู่เสมอมา หากแม้วันนี้เหตุการณ์จะเปลี่ยนแปลงไป เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเชื่อทางศาสนา แต่ขอให้ทุกคนในหมู่บ้านรักกันและอบรมบ่มเพาะลูกหลานให้รักกันและรักษาความเป็นชนเผ่าจีนให้ดีที่สุด

- ร่วมกันพลิกฟื้นวัฒนธรรมการเลี้ยงผีที่ทำให้คนในชุมชนได้เข้ามาร่วมกันมากที่สุด เช่น ผีต้นน้ำ ผีป่า ผีน้ำ ที่เคยทำแล้วเริ่มหายไป และทำให้เกิดความศรัทธามากขึ้นโดยการเข้าร่วมกันทุกครัวเรือนและมีการเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้กับคนในชุมชนได้ฟังเพื่อให้คนไม่เข้ามาบุกรุกป่า

ฐานอาหารจากซื้อขาย

- ลดการซื้ออาหารจากภายนอก แต่ควรหันกลับมาให้ความสำคัญกับอาหารท้องถิ่น และพืชผักท้องถิ่น

- ซื้อของใช้เท่าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น เกลือ เครื่องปรุงรส น้ำมันพืช ฯลฯ

- ควรสนับสนุนและส่งเสริมการปลูกพืชผักที่ชาวบ้านปลูกเองได้ เพราะพืชผักที่นำมาขาย ส่วนใหญ่ชาวบ้านปลูกได้ แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่ค่อยปลูกกันมาก หรือไปปลูกที่ไร เวลาจะนำพืชผักต่าง ๆ มาปรุงอาหารก็ต้องเสียเวลา

- การเพิ่มปริมาณสัตว์เลี้ยงที่ใช้ในการบริโภคในชีวิตประจำวันให้มากขึ้น การเพิ่มปริมาณผักผลไม้ให้มากขึ้นเนื่องจากเป็นผักท้องถิ่นที่สามารถขึ้นได้ง่าย และส่งเสริมเป็นอาชีพเพื่อส่งขายในและต่างอำเภอได้

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
- ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
- คำถามวิจัย	4
- วัตถุประสงค์	5
- กรอบแนวคิด	5
- ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ	5
- พื้นที่ดำเนินการ	6
- ขอบเขตประเด็นศึกษา	6
- ขั้นตอนการดำเนินงาน	7
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 บริบทชุมชนบ้านขุนน้ำลาด	9
- ความเป็นมาของหมู่บ้าน	9
- สภาพพื้นที่ทางกายภาพ	9
- ทรัพยากรธรรมชาติ	12
- สภาพทางสังคม	13
- การศึกษา	16
- ความเชื่อและศาสนา	16
- สาธารณสุข	21
- สันทนาการ	22
- สภาพการปกครอง	22
- ความสัมพันธ์และการรวมกลุ่มในชุมชน	24
- สภาพทางเศรษฐกิจ	27
บทที่ 3 กระบวนการศึกษา	32
- ระยะเวลาการงานวิจัย	32
- ระยะเวลาดำเนินการ	32
- ระเบียบปฏิบัติการ	69
- บทสรุปการดำเนินกิจกรรม	88

	สารบัญ (ต่อ)	หน้า
บทที่ 4	ผลการศึกษา	89
	- ผลการศึกษาบริบทชุมชนในด้านต่างๆ ระยะที่ 1	89
	- ผลจากการลงพื้นที่สำรวจอาหารในน้ำ	112
	- ผลจากการสำรวจอาหารจากพืชริมน้ำ	120
	- ผลจากการสำรวจข้อมูลป่า	125
	- ผลจากการศึกษาศักยภาพการจัดการด้านอาหาร	129
	- ผลจากการสำรวจการได้มาซึ่งอาหาร	129
	- ผลจากการสำรวจสัดส่วนการพึ่งตนเองด้านอาหาร	130
	- ผลจากการสำรวจผลกระทบและความเสี่ยง	130
	- ผลจากการสำรวจองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เอื้อต่อการจัดการอาหาร	132
	- ผลจากการศึกษาระยะที่ 2	132
	- บทสรุปผลการดำเนินงาน	134
บทที่ 5	สรุป วิเคราะห์และแนวทางการดำเนินงานในระยะที่ 2	137
	- สรุปผลการดำเนินงาน	137
	- บทวิเคราะห์	144
	- เทคนิคและวิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทีมีวิจัยบ้านขุนน้ำลาด	146
	- ผลลัพธ์ของงานวิจัย	146
	- ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ	147
	- ปัญหาและอุปสรรค	148
	- ข้อเสนอแนะ	148
ภาคผนวก	ภาคผนวก	
	- ภาพกิจกรรมดำเนินการ	150
	- รายชื่อทีมีวิจัย บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัด น่าน	156
	- การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย	157

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บ้านขุนน้ำลาด ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน หมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอทุ่งช้างไปทางอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นถนนลาดยางประมาณ 12 กิโลเมตร ลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาล้อมรอบไปด้วยผืนป่าที่ค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่ทางการเกษตร ที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ที่ลาดเชิงเขา ประชากรบ้านขุนน้ำลาดเป็นชนเผ่าถิ่น มีทั้งหมด 381 คน เป็นชาย 197 คน เป็นหญิง 184 คน จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 78 หลังคาเรือน ประชากรนับถือศาสนาพุทธ ฝั ชาวบ้านขุนน้ำลาดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ การทำไร่ข้าว ทำไร่ข้าวโพด ทำสวนเงาะ และหาของป่า รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

บ้านขุนน้ำลาดเป็นหมู่บ้านชุมชนเผ่าถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูตอยสูง อยู่ห่างไกลความเจริญ การติดต่อสื่อสารยากลำบากและพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติมาหลายชั่วอายุคน ทั้งที่เป็นพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกินและแหล่งอาหาร โดยเฉพาะแหล่งอาหารถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับคนในชุมชน ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่า แหล่งอาหารของคนในชุมชนมาจาก 4 ฐาน คือ 1. อาหารที่ได้มาจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นพืชผักชนิดต่าง ๆ สัตว์ป่า รวมถึงสัตว์น้ำที่อยู่ตามลำห้วย ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้คนในชุมชนได้พึ่งพาอาศัยและอยู่กับธรรมชาติมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำของคนในชุมชน และ 2. ฐานอาหารที่ชาวบ้านผลิตเอง เช่น ข้าวไร่ พืชผักชนิดต่าง ๆ ทั้งที่ปลูกในผสมกันไนไร่ข้าวและตามบริเวณบ้าน นอกจากอาหารที่ได้จากธรรมชาติและจากผลิตแล้ว ในแต่ละครัวเรือนยังมีการเลี้ยงสัตว์ไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน เช่น ไก่ หมู วัว ควาย 3. มีอาหารบางส่วนที่ชาวบ้านจำเป็นต้องซื้อหาจากตลาดเพราะไม่สามารถผลิตเองได้ เช่น เกลือ กระเทียม เครื่องปรุงรสต่าง ๆ และ 4. ฐานอาหารที่ชาวบ้านได้มีการแลกเปลี่ยน แบ่งปัน ยืม ขอ กันระหว่างกลุ่มญาติ เพื่อนบ้าน หรืออาหารที่ได้จากช่วงการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานประเพณี ซึ่งฐานอาหารหรือแหล่งที่มาของอาหารดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนเผ่าถิ่นบ้านขุนน้ำลาดเป็นอย่างมาก

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์อาหารของชุมชนผ่านการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชนและ TIMELINE พบว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2510 เป็นต้นมาหลังจากที่รัฐบาลและหน่วยงานด้านความมั่นคง ได้มีคำสั่งให้ชาวบ้านอพยพหนีภัยสงครามคอมมิวนิสต์จากหมู่บ้านเดิมและให้มาอยู่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติขุนน้ำลาดหรือบริเวณบ้านขุนน้ำลาดในปัจจุบัน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ หากเปรียบกับหมู่บ้านเดิม ซึ่งการย้ายที่อยู่อาศัยดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ทั้งในด้านวิถีการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน แหล่งอาหาร ทั้งนี้เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและล้อมรอบด้วยพื้นที่ทำกินของหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งหมู่บ้านเหล่านั้นได้ตั้งถิ่นฐานที่อยู่ทำกินมาก่อน ทำให้ทำมาหากินและแหล่งอาหารค่อนข้างลำบาก ซึ่งในช่วงดังกล่าวจนถึงปี พ.ศ. 2528 พบว่าชาวบ้านยังคงพึ่งพาอาหารจากฐานทรัพยากรธรรมชาติมีพืชผักมากมายสำหรับการนำมาบริโภคโดยไม่

ต้องซื้อ รวมถึงสัตว์ป่า ทั้งนี้ เนื่องจากคนในชุมชนไม่กล้าเข้าไปในป่าเนื่องจากกลัวภัยคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้ผืนป่ายังมีพืชอาหารอยู่มาก รวมถึงวิธีการผลิตยังคงผลิตเพื่อการบริโภคเป็นหลัก เช่น ข้าวไร่ พืชผัก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่ยังใช้เมล็ดพันธุ์ท้องถิ่น ไม่มีสารเคมีในการปลูกพืชส่งผลให้ไม่มีหนี้สินในครัวเรือน แต่ยังประสบปัญหาด้านข้าวไม่พอกิน

ในช่วงปี พ.ศ.2528 - 2535 ชาวบ้านยังคงปลูกข้าวไร่พืชผักกินเองโดยไม่ต้องซื้อ เริ่มการปลูกฝ้ายเพื่อจำหน่ายมีการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก โดยเฉพาะในการปลูกฝ้าย และเริ่มการกู้ยืมจาก ธกส. เป็นครั้งแรก

ซึ่งส่วนใหญ่กู้มาเพื่อการทำเกษตร หากแต่ในช่วง 2540 เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านฐานอาหารของชุมชนมากขึ้นเนื่องจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เงาะ ส้มเขียวหวานและมีการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อชนิดและปริมาณพืชอาหารท้องถิ่นเริ่มลดน้อยลง เนื่องจากการแผ้วถางป่ามากขึ้นและการปรับเปลี่ยนพื้นที่ไร่ข้าว เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เงาะมากขึ้น

โดยมีนายทุนนอกพื้นที่เป็นผู้ลงทุนให้ ซึ่งมีผลต่อการลดลงของฐานอาหารในพื้นที่โดยเฉพาะพืชอาหารพื้นถิ่น ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านนิยมปลูกผสมผสานในไร่ข้าว หรือตามหัวไร่และในสวนทำให้ชาวบ้านหันมานิยมซื้อพืชผักจากร้านค้าหรือในตลาด รถพุ่มพวง นำมาบริโภคแทน รวมถึงพืชอาหารจากฐานทรัพยากรธรรมชาติเริ่มมีน้อยลง ทั้งในส่วนของพืชผัก สัตว์ป่าและสัตว์น้ำ ทั้งจากการลดลงของผืนป่าที่เป็นผลมาจากการขยายพื้นที่เพาะปลูก การถูกจำกัดสิทธิในพื้นที่ทำกิน ด้วยพื้นที่ทำกินของคนในชุมชนอยู่ในเขตป่าอุทยานฯและป่าสงวนแห่งชาติ รวมถึงไม่มีเอกสารสิทธิ ทำให้ไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกได้เหมือนเช่นในอดีต และปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ การเก็บหรือการนำไปสู่การใช้ที่ไม่ถูกวิธีส่งผลต่อผลผลิตระยะยาว เช่น การหาพืชผักจากป่าก็ไม่มีการถนอมรักษาไว้ เช่น การหาหน่อไม้ก็เก็บหมดกอไม่เหลือไว้สำหรับปีต่อไปยอดผักก็เหี่ยวหมดสัตว์ป่าที่มีมากก็ถูกล่าเพื่อนำมาเป็นอาหารหรือขายที่เหลือกก็ย้ายถิ่นฐานเข้าไปในป่าลึกสัตว์น้ำที่เคยมีมากก็เริ่มลดจำนวนลง ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากปริมาณน้ำในลำห้วยลดลงรูปแบบการหาสัตว์น้ำก็เปลี่ยนไป เช่นการซื้อด้วยไฟ การเบ็ด เป็นต้น รวมถึงการแย่งชิงทรัพยากรอาหารจากชุมชนใกล้เคียง ในขณะเดียวกันอาหารที่ได้จากฐานการผลิต เช่นการปลูกข้าวไร่ก็เริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตได้น้อยลงซึ่งสาเหตุมาจากสภาพภูมิประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น ฝนตกชุก พันธุ์ข้าวที่ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปกินข้าว คุณภาพดินที่เสื่อมโทรมและยังรวมถึงโรคและแมลงที่คอยมากัดข้าว นอกจากนั้นแรงงานสำหรับการเพาะปลูกก็เริ่มมีน้อยลง เนื่องจากลูกหลานต้องไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้านหรือไปทำงานนอกพื้นที่เพื่อหาเงินมาจุนเจือครอบครัวทำให้ขาดแรงงานภาคการเกษตร

ในปัจจุบันการได้มาซึ่งอาหารส่วนใหญ่จึงมาจากการค้า โดยเฉพาะพืชผักที่ชาวบ้านนิยมซื้อจากในตลาด หรือรถพุ่มพวงที่นำสินค้ามาขายถึงภายในชุมชน นั้นแสดงถึงความหลากหลายของพืชอาหารที่ลดลง ทำให้ทางเลือกในการบริโภคอาหารน้อยลง นอกจากนั้นยังรวมถึงความปลอดภัยในอาหารที่มีน้อยลง เมื่อระบบกระจายอาหารขึ้นอยู่กับตลาดหรือพ่อค้า วัฒนธรรมอาหารและการบริโภคก็

เปลี่ยนไป ระบบการแลกเปลี่ยนแบ่งปันลดลง เกิดการละเลยต่อคุณค่าของอาหารท้องถิ่น คนรุ่นใหม่เปลี่ยนค่านิยมในการบริโภคตามกระแสการโฆษณาชวนเชื่อและมีสัดส่วนการพึ่งพาตนเองลดลงและในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีคงสัดส่วนของรายได้ค่อนข้างน้อยขณะที่รายจ่ายมีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหากนำค่าใช้จ่ายด้านอาหารคิดเป็นเดือนเป็นปีก็จะพบว่าค่าใช้จ่ายดังกล่าวมีมากซึ่งตรงข้ามกับสัดส่วนของรายได้ที่มีน้อยเพราะส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและงานรับจ้างก็ไม่มีทุกวัน ประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นในชุมชน ระบุว่าคนในชุมชนจะนั่งนอนใจที่จะไม่แก้ไขปัญหา เช่น การออกกฎระเบียบในเรื่องแผ้วถางป่า การเผาไร่เพื่อการเพาะปลูก ล่าสัตว์ป่า การกำหนดพื้นที่สำหรับอนุรักษ์วังปลา การเก็บหาของป่า รวมถึงการขอความร่วมมือจากกลุ่มเพื่อนบ้านที่อยู่รอบหมู่บ้านห้วยหมึ้ทั้งในเรื่องการหาของป่าและล่าสัตว์ข้ามพื้นที่ ซึ่งก็ไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรหรือการพยายามให้แต่ละครัวเรือนหันกลับมาเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเองแต่ก็มีปัญหาในเรื่องของโรคระบาดทำให้สัตว์ล้มตายจำนวนมาก

จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ผู้นำหมู่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านได้ตระหนักถึงความสำคัญว่าหากไม่มีการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชนจะมีแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้นและจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิตของคนในชุมชนรวมถึงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น จึงได้ร่วมกันทบทวนบทเรียนด้านฐานอาหารที่ผ่านมาของชุมชนและพบว่าประเด็นสำคัญของปัญหาคือการลดลงของฐานอาหาร รวมถึงการมองไม่เห็นคุณค่าของอาหารที่มีอยู่ในชุมชนทั้งในส่วนที่อยู่ธรรมชาติและที่ผลิตเองรวมถึงทั้งจากการแลกเปลี่ยนอาหารของคนในชุมชนการปรับเปลี่ยนวิถีคิดในเรื่องของอาหารที่นิยมซื้ออาหารจากตลาดหรือรถพุ่มพวงซึ่งง่ายและสะดวกกว่าการไปเก็บหรือหาจากธรรมชาติหรือผลิตเองหรือแม้แต่ปริมาณสัตว์เลี้ยงของแต่ละครัวเรือนก็มีปริมาณลดลงขณะเดียวกันความตระหนักในปัญหายังอยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ ทำให้ถึงแม้ว่าภายในชุมชนหรือพื้นที่ป่า ลำห้วย หรือพื้นที่เพาะปลูกจะมีแหล่งอาหารมากมายเพียงใดก็ตามแต่หากไม่มีการจัดการฟื้นฟูฐานอาหารไม่มีการสืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องของความหลากหลายของอาหารของชุมชนและยังคงมองไม่เห็นคุณค่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ดังนั้น ชาวบ้านขุนน้ำลาด ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการ จึงได้ร่วมกันพัฒนาโครงการ “**แนวทางการฟื้นฟูฐานอาหาร เพื่อเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์โดยชุมชนมีส่วนร่วม บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน**” ขึ้นโดยมองร่วมกันว่าหากไม่มีการป้องกัน หรือการทำการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาในเบื้องต้นก็จะส่งผลกระทบต่อชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ไม่สามารถพึ่งตนเองได้และต้องพึ่งตลาดภายนอกเพิ่มมากขึ้นแต่ถ้าหากชุมชนช่วยกันศึกษาและฟื้นฟูฐานอาหารก็จะทำให้มีอาหารสำหรับบริโภคในชุมชนและเกิดการหันกลับมาบริโภคอาหารที่มีอยู่ในชุมชนทั้งจากธรรมชาติและอาหารที่ชาวบ้านผลิตเองก็สามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในครัวเรือน ปลอดภัยจากสารเคมี มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ปลอดภัยจากโรคภัยและชุมชนเองก็จะกลับมาช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันอาหารซึ่งกันและกันตามวิถีแห่งชนเผ่าถิ่นที่งดงามเหมือนเช่นในอดีต

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเสนอโครงการวิจัยนี้ขึ้นมาเพื่อศึกษาและฟื้นฟูแนวทางการจัดการในเรื่องฐานอาหารของคนชนเผ่าถิ่นบ้านขุนน้ำลาดเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการที่จะให้ชุมชนสืบทอดองค์ความรู้เพื่อให้ชุมชนได้พึ่งตนเองและพึ่งพากันระหว่างคนในชุมชน โดยเฉพาะการร่วมกันหาแนว

ทางการฟื้นฟูอาหารด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านฐานการผลิตและการแลกเปลี่ยนและลดรายจ่ายฐานอาหารที่มาจาก การซื้อขาย ซึ่งทุกคนในชุมชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการฟื้นฟูฐานอาหารร่วมกันอย่างจริงจังและเพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่า ร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ทุนด้านต่าง ๆ หรือสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้คงอยู่ต่อไป ขณะเดียวกันก็จะเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนเผ่าถิ่นอื่นๆ ที่เป็นคนส่วนใหญ่ในพื้นที่อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่านและทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของระบบการผลิตอาหาร การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างเสริมศักยภาพในการพัฒนาตนเองของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน

2. คำถามวิจัย

แนวทางการฟื้นฟูฐานอาหารเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของชนเผ่าถิ่น บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ที่เหมาะสมเป็นอย่างไร

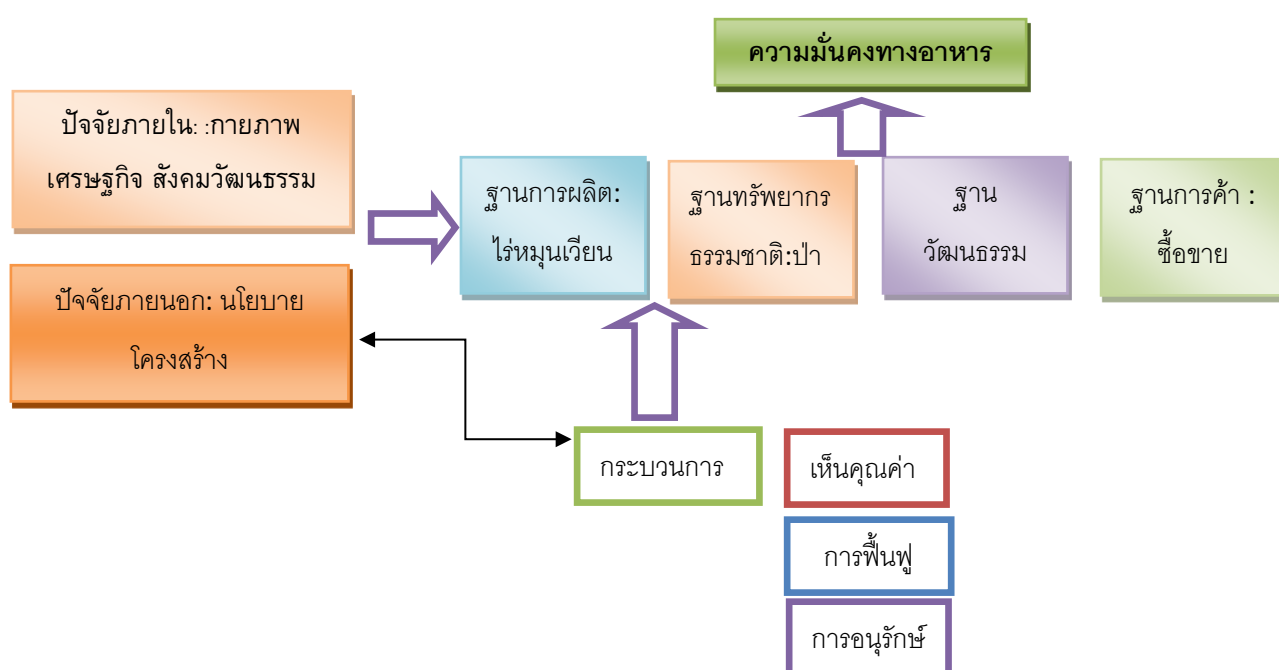
คำถามวิจัยรอง

1. บริบทของชุมชนเป็นอย่างไร (ประวัติ สภาพพื้นที่ สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ประชากร ครุเรือน ระบบการผลิต อาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ลักษณะการปกครอง ความสัมพันธ์ทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ)
2. การได้มาซึ่งอาหารของคนในชุมชนในอดีต และปัจจุบัน มีความแตกต่างกันอย่างไร
3. อาหารที่ได้มาจากการผลิต จากทรัพยากรธรรมชาติ จากการแลกเปลี่ยนตามวัฒนธรรม ความเชื่อและจากซื้อจากตลาด มีอะไรบ้างและอาหารเหล่านั้นมีความหลากหลาย มีปริมาณ มีความปลอดภัยต่างกันอย่างไร
4. อาหารที่ได้มีปัจจัยการผลิตและมีการจัดการผลผลิตอย่างไร
5. อาหารที่ได้จากการผลิต จากทรัพยากรธรรมชาติ จากวัฒนธรรมความเชื่อและด้านการค้า คนในชุมชนมีส่วนในการพึ่งตนเองในด้านใดบ้าง แตกต่างกันอย่างไร
6. แบบแผนการใช้ประโยชน์จากอาหาร/พืชผัก เช่น คุณค่าทางอาหารและยารักษาโรค ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านประเพณีพิธีกรรมและการใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ มีกี่อย่าง อะไรบ้าง
7. ผลกระทบ/ปัญหาและความเสี่ยงด้านฐานอาหารของชุมชนมีอะไรบ้าง
8. ความรู้/ภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการฐานอาหารคืออะไร
9. แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านอาหารของชุมชนเป็นอย่างไร
10. แนวทางการแก้ไขปัญหา หรือการฟื้นฟูแหล่งอาหารควรเป็นอย่างไร
11. ผลกระทบ (ทั้งทางบวกและทางลบ) นอกจากนโยบายของรัฐส่งผลต่อแหล่งอาหารชุมชนอย่างไร
12. สิทธิการเข้าถึงแหล่งอาหารชุมชนควรเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์

- 3.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาและการได้มาซึ่งอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 3.2 เพื่อศึกษาปัญหาและความเสี่ยงของฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชน
- 3.3 เพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3.4 เพื่อพัฒนาระบบการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหาร ที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

4. กรอบแนวคิด

5. ผู้เกี่ยวข้องในโครงการ

- ชาวบ้านในชุมชน
- ผู้นำหมู่บ้าน (เป็นทางการและไม่เป็นทางการ)
- เทศบาลตำบลงอบ
- เจ้าหน้าที่ป่าไม้
- เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ
- ปราชญ์ชาวบ้าน
- เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย
- คณะครู นักเรียนบ้านน้ำลาด

โดยกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจะมีบทบาทในการให้ข้อมูลงานวิจัยและมีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้

6. พื้นที่ดำเนินการ

บ้านขุนน้ำลาดหมู 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

7. ขอบเขตประเด็นศึกษา

ระยะที่ 1

1. บริบทของชุมชนเป็น (ประวัติ สภาพพื้นที่ สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ประชากรครัวเรือน ระบบการผลิต อาชีพ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนา ปฏิทินถิ่นไทย ลักษณะการปกครอง ความสัมพันธ์ทางสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ) โดยใช้แผนที่ทางสังคม ปฏิทินการเกษตร ปฏิทินวัฒนธรรม และจัดกรรมปฏิทินชนเผ่าถิ่นไทย ซึ่งจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปฏิทินการผลิต วัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของชนเผ่าถิ่น
2. การศึกษาเรื่อง ความสำคัญของอาหารที่มีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า) และการเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
3. แหล่งที่มาของอาหารชุมชนจากไหน และมีอะไรบ้าง ก็ชนิด มาได้อย่างไรและมีการจัดการเมื่อได้อาหารมาและกระจายอาหารอย่างไร
4. การได้มาซึ่งในอาหารของชุมชนในอดีต และปัจจุบัน
5. อาหารที่ได้มาจากการผลิต จากทรัพยากรธรรมชาติ จากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ความเชื่อและจากซื้อจากตลาด มีอะไรบ้างและอาหารเหล่านั้นมีความหลากหลาย มีปริมาณ มีความปลอดภัยต่างกันอย่างไร
6. ปัจจัยการผลิตและการผลผลิตทางด้านอาหาร
7. อาหารที่ได้จากการผลิต จากทรัพยากรธรรมชาติ จากวัฒนธรรมความเชื่อและด้านการค้า คนในชุมชนมีส่วนส่วนในการพึ่งตัวเองในด้านใดบ้าง แตกต่างกันอย่างไ
8. แบบแผนการใช้ประโยชน์จากอาหาร/พืชผัก เช่น ด้านคุณค่าทางอาหารและยารักษาโรค ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านประเพณีพิธีกรรมและการใช้ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ
9. ผลกระทบ/ปัญหาและความเสี่ยง (ทั้งทางบวกและทางลบ) เจื่อนไข ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับในด้านฐานอาหารของชุมชนโดยเฉพาะฐานอาหารที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ
10. การศึกษาผลกระทบจากนโยบายรัฐ ที่สร้างผลกระทบทางลบในพื้นที่ เช่น นโยบายรัฐที่ให้อพยพย้ายถิ่นฐาน ซึ่งผลกระทบที่ดินทำกิน แหล่งอาหาร เป็นต้น
11. การศึกษาเรื่องสิทธิที่เกี่ยวข้อง เช่น ที่ดินทำกิน เอกสารสิทธิในที่อาศัยและที่ทำกิน
12. ศึกษาวัฒนธรรมความเป็นมาชนเผ่าถิ่นเชิงวัฒนธรรม พฤติกรรม มีผลต่อความมั่นคงทางอาหารในด้านบวกลบอย่างไรบ้าง เช่น การเอาของป่าโดยไม่มีการอนุรักษ์/ ความเฉพาะของชนเผ่าถิ่น เพราะบางเรื่องจะไปช่วยไม่ให้เสื่อมลงไปได้

13. วิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องของความเสี่ยงในเรื่องของแหล่งอาหารและการจัดการฐานอาหารของข้อมูล
14. ความรู้/ภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการฐานอาหาร
15. แนวโน้มแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในด้านฐานอาหารของชุมชน
16. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อวางแผนแนวทางการแก้ปัญหา หรือการฟื้นฟูแหล่งอาหาร

ระยะที่ 2

1. แนวทางการแก้ปัญหาหรือการฟื้นฟูแหล่งอาหาร
2. การศึกษาดูงานด้านการจัดการความมั่นคงทางอาหารโดยชุมชน
3. การฟื้นฟูองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการฐานอาหาร
4. กิจกรรมฟื้นฟูแหล่งอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า
5. เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)
6. แผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งตัวเองของชุมชน
7. สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

8. ขั้นตอนการดำเนินงาน

8.1 ระยะที่ 1

- 8.1.1 จัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านขุนน้ำลาด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชาวบ้านที่อยู่รอบหมู่บ้านขุนน้ำลาด เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัยและขอความร่วมมือ
- 8.1.2 จัดอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย
- 8.1.3 ศึกษาบริบทชุมชน ทวนในด้านต่างๆ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การจัดทำปฏิทินถิ่น-ไทย ปฏิทินการผลิตและปฏิทินวัฒนธรรม โดยทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในแต่ละด้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันออกแบบเครื่องมือ
- 8.1.4 จัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นในเรื่องของ “อาหาร” คืออะไรและคำว่า “ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน” และ “ความไม่มั่นคงทางอาหารของชุมชน” ในความเข้าใจของชุมชน คืออะไร โดยเน้นการพิจารณาจาก 4 ฐาน คือ ฐานด้านการผลิต (ข้าว พืชไร่ ผัก ผลไม้ สัตว์เป็นต้น) ฐานทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ฐานวัฒนธรรม (การแลกเปลี่ยน งานบุญ งานประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ) ฐานการค้า (การซื้อขาย ตลาดในชุมชน ตลาดนอกชุมชน รถฟุ่มพวง ฯลฯ)
- 8.1.5 เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดเห็นในเรื่องอาหารและความมั่นคงทางอาหารของชุมชน
- 8.1.6 เวทีศึกษาการได้มาของอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชน และออกแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดเนื้อหาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านแหล่งที่มาของอาหาร ชนิดและปริมาณ ปัจจัยการผลิต การจัดการผลผลิต แบบแผนการใช้ประโยชน์
- 8.1.7 สัมภาษณ์ข้อมูลตามกรอบเนื้อหาและเครื่องมือ (แบบสอบถาม สัมภาษณ์ เวทีระดมความเห็น)
- 8.1.8 รวบรวมข้อมูล เวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

- 8.1.9 เวทีระดมความคิดเห็นประเด็นการฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอนุรักษ์ และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 8.1.10 เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง
- 8.1.11 ทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัด แผนปฏิบัติการ เพื่อหารือเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหาร ที่นำไปสู่ การพึ่งตนเองของชุมชนและนำเสนอกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
- 8.1.12 แลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยกับทีมงานวิจัย ปี 58 จำนวน 6 โครงการ
- 8.1.13 สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1
- 8.1.14 ประชุมประจำเดือน (2 เดือนครั้ง)
- 8.2 ระยะที่ 2**
- 8.2.1 เวทีวางแผนทางการแก้ไขปัญหาหรือการฟื้นฟูแหล่งอาหาร
- 8.2.2 การศึกษาดูงานด้านการจัดการความมั่นคงทางอาหารโดยชุมชน
- 8.2.3 การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการฐานอาหาร
- 8.2.4 กิจกรรมฟื้นฟูแหล่งอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า
- 8.2.5 เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)
- 8.2.6 แผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนแผนปฏิบัติการ เพื่อการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งตัวเองของชุมชน
- 8.2.7 สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัย ทีมวิจัย ปี 58 จำนวน 6 โครงการ
- 8.2.8 ประชุมประจำเดือน

9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านการวิจัย

- ได้องค์ความรู้ในการฟื้นฟูและสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน
- ได้ข้อมูลสถานการณ์ฐานอาหาร
- ได้ข้อมูลความสำคัญของฐานอาหารต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน
- ได้องค์ความรู้ในการจัดการและอนุรักษ์ฐานอาหาร

ด้านการพัฒนา

- กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูฐานอาหารของชุมชน
- การสร้างภาคีการเรียนรู้หลายภาคส่วนในการอนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารในชุมชน

บทที่ 2

บริบทชุมชนบ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

1. ความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านขุนน้ำลาด ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน หมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอทุ่งช้างไปทางอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นถนนลาดยางประมาณ 12 กิโลเมตร ลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาล้อมรอบไปด้วยผืนป่าที่ค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่ทางการเกษตร ที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ที่ลาดเชิงเขา ประชากรบ้านขุนน้ำลาดเป็นชนเผ่าถิ่น มีทั้งหมด 381 คน เป็นชาย 197 คน เป็นหญิง 184 คน จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 78 หลังคาเรือน ประชากรนับถือศาสนาพุทธ ฝั ชาวบ้านขุนน้ำลาดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ การทำไร่ข้าว ทำไร่ข้าวโพด ทำสวนเงาะ และหาของป่า รองลงมาคืออาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

บ้านขุนน้ำลาดเป็นชนเผ่าถิ่น โดยอพยพจากน้ำลาด มาตั้งรกรากอยู่ที่ห้วยน้ำลาด ซึ่งอยู่ระหว่างบ้านน้ำลาดและบ้านขุนน้ำลาด โดยการนำของ นายแก้ว เปาป่า เป็นผู้นำในหมู่บ้าน อพยพหนีภัยจากคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ. 2510 รัฐบาลให้ย้ายมาอยู่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติบ้านขุนน้ำลาดในปัจจุบัน

สาเหตุที่ตั้งชื่อว่า บ้านขุนน้ำลาด เพราะหมู่บ้านตั้งอยู่บริเวณต้นกำเนิดของแม่น้ำลาด ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านขุนน้ำหรือต้นน้ำ ดังชื่อตามแม่น้ำ มีผู้ปกครองหมู่บ้านตามลำดับดังนี้

1. นายแก้ว เปาป่า
2. นายมัน เปาป่า
3. นายแก้ว เปาป่า
4. นายเอกสวัสดิ์ นน့်ทะกานต์

2. สภาพพื้นที่ทางกายภาพ

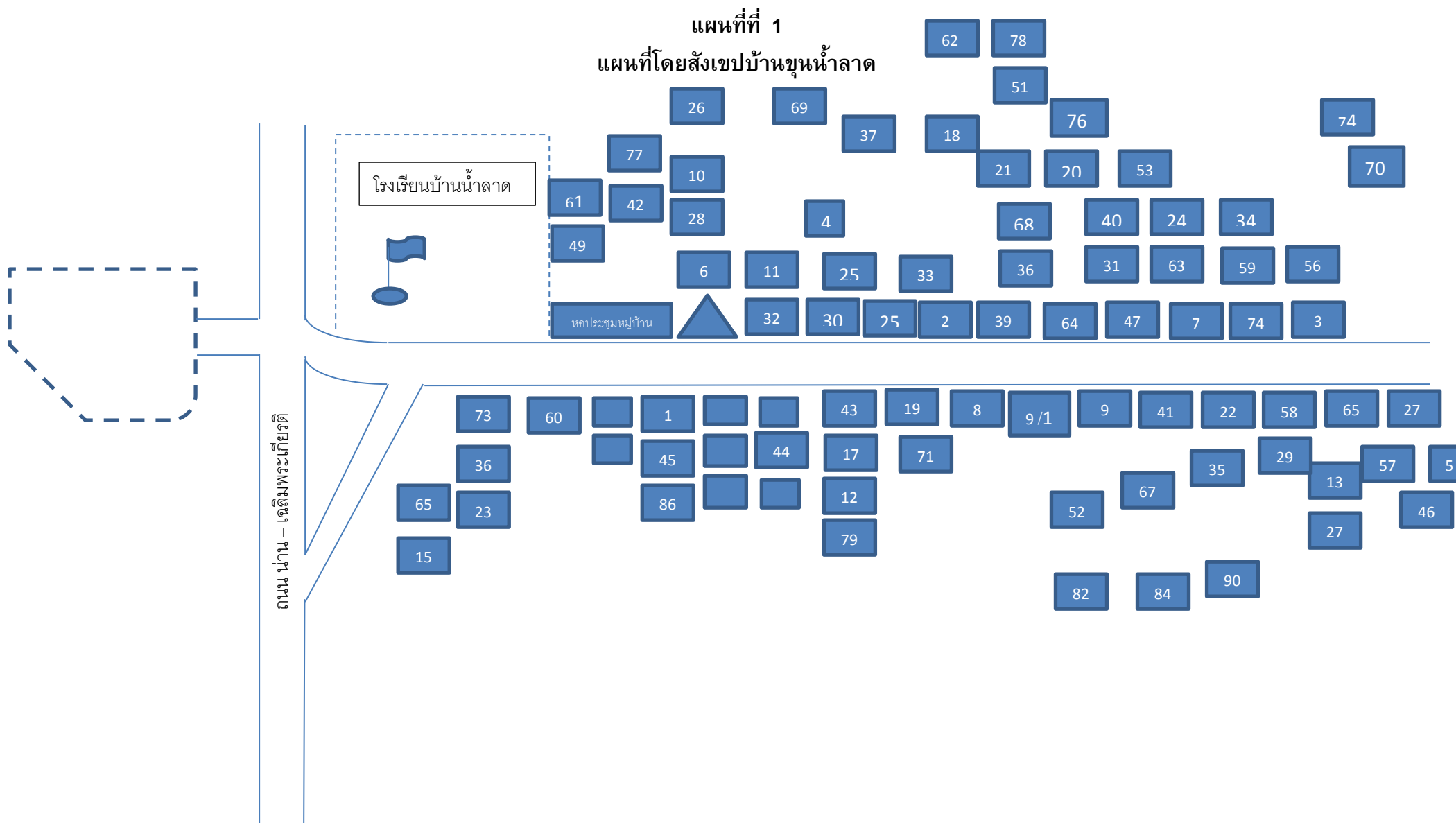
2.1 ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้าน

บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอทุ่งช้าง อยู่ห่างประมาณ 12 กิโลเมตร อยู่ติดกับถนนสายน่าน-ปอน พิกัดที่ 19.505724,100.910573 ความสูงเหนือระดับน้ำทะเล 375 เมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านใหม่ ตำบลปอน อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านงอบเหนือ ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
ทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านน้ำลาด ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
ทิศตะวันตก	ติดกับ	เทือกเขาย่านห้วยสะแตง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

2.2 การคมนาคม

การเดินทางจากอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เข้าสู่บ้านขุนน้ำลาด ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน มี 1 เส้นทาง โดย เดินทางจากอำเภอทุ่งช้าง – บ้านขุนน้ำลาด ระยะทาง 12 กิโลเมตร (ถนนลาดยาง)

2.3 สภาพภูมิศาสตร์

สภาพพื้นที่ของชุมชนโดยทั่วไปเป็นพื้นราบมีความสูงเล็กน้อย เลยจากหมู่บ้านขุนน้ำลาดขึ้นไปทางทิศตะวันออกเป็นพื้นที่ป่าชุมชน และพื้นที่ทำกินของคนในหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนมีพื้นที่ป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนภายในชุมชน และภายนอกชุมชน โดยเฉพาะบ้านน้ำลาด หมู่ 6 และบ้านขุนน้ำลาดหมู่ที่ 7 ภายนอกชุมชนอีก 4 หมู่บ้าน ซึ่งชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์เพื่อให้ได้ใช้น้ำกันได้อย่างตลอดสาย ทั้งด้านอุปโภค บริโภค ได้แก่ ลำน้ำรอบ ห้วยน้ำลาด ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร และแหล่งน้ำของคนตำบลอบ ลำห้วยทั้ง 2 แห่งจะไหลลงสู่ลำน้ำน่าน อันเป็นลำน้ำสายหลักของคนทั้งจังหวัดน่านที่ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค บริโภค ต่างๆ

ภาพที่ 1

สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน

2.4 สภาพภูมิอากาศ

สภาพอากาศโดยรวมของบ้านขุนน้ำลาด ในฤดูร้อนอากาศจะร้อนจัด ส่วนฤดูหนาวอากาศจะหนาวเย็นและหนาวจัด ต่ำสุด 8 องศา ส่วนฤดูฝนจะมีฝนตกชุก ซึ่งลักษณะภูมิอากาศแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน	ตั้งแต่	เดือนมีนาคม - พฤษภาคม
ฤดูฝน	ตั้งแต่	เดือนมิถุนายน - กันยายน
ฤดูหนาว	ตั้งแต่	เดือนตุลาคม - กุมภาพันธ์

2.5 สาธารณูปโภค

2.5.1 **ระบบประปาภูเขา** อดีตมีการขุดน้ำบ่อมาใช้ในหมู่บ้าน เมื่อ พ.ศ. 2511 มีการใช้ไม้ไผ่ในการลำเลียงน้ำจากห้วยต้นงูน ไซ้มาจนถึงปี 2517 และมีการเปลี่ยนไม้ไผ่ทุกปีเพราะมีการชำรุดจากนั้นปี 2518 มีนโยบายเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดความเจริญทางด้านวัตถุ และระบบอุปโภคบริโภคให้เกิดความเจริญและมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจึงได้มีการเอาท่อเหล็ก 3 นิ้วเข้ามาใช้ในระบบการประปาภูเขาและย้ายจากที่เดิมไปที่ห้วยสตึงไซ้มาจนถึงปี 2538 จากนั้นมีการจัดให้มีหน่วยงาน องค์การบริหารส่วนตำบลงอบเข้ามาช่วยในการพัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้านมีการซื้อท่อประปา PVC 2 นิ้ว และย้ายไปต่อที่ขุนน้ำงอบ แต่ไม่สำเร็จเพราะน้ำไม่ถึงหมู่บ้านชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการไหลของน้ำจากนั้นได้มีการของบประมาณจาก อบต. เพื่อทำการเจาะบ่อบาดาลและมีการใช้มาตรวัดระดับน้ำและเสียค่าใช้จ่ายในการใช้น้ำเป็นหน่วย แต่น้ำไม่มีคุณภาพและน้ำไม่พอใช้ในหมู่บ้าน จึงยกเลิกการใช้ ปี 2544 มีโครงการพัฒนาจากหน่วยจัดการต้นน้ำงอบซื้อท่อประปา PVC 2 นิ้ว มาให้ต่อจากห้วยโป่งเข้ามาใช้ในหมู่บ้านเพื่อแลกกับการดูแลผืนป่าระหว่างชุมชนกับหน่วยงานในพื้นที่และมีการซ่อมแซมย้ายที่จุด ปี 2556 เป็นต้นมามีการเปลี่ยนขนาดของท่อเพิ่มขึ้น 3 นิ้ว จนถึงปัจจุบันใช้น้ำจากต้นน้ำงอบ มีน้ำกินน้ำใช้อย่างพอเพียง

2.5.2 **ระบบไฟฟ้า** เมื่อ พ.ศ. 2527 มีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านมีบ้านที่สมัครใจใช้ไฟฟ้าจำนวน 6 - 7 หลังคาเรือนเนื่องจากกลัวไฟฟ้าดูดเพราะไม่มีความรู้เรื่องไฟฟ้าเลยและมีการใช้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนหมดทั้งหมู่บ้านในปัจจุบัน

2.5.3 **ระบบโทรศัพท์** เมื่อ พ.ศ. 2545 ได้รับการติดตั้งระบบโทรศัพท์สาธารณะแบบใช้เหรียญเป็นครั้งแรก มีจำนวน 1 ตู้ และมีการพัฒนาการมาเป็นโทรศัพท์มือถือเมื่อปี 2548 มีครั้งแรกจำนวน 3-4 เครื่อง จนถึงปัจจุบันมีโทรศัพท์ใช้กันทั้งหมู่บ้าน

2.5.4 **หอกระจายข่าว** สมัยก่อนมีการใช้ล่ามในการกระจายข่าว และมีค่าตอบแทนให้ล่ามปีละ 1 ถัง (ข้าวเปลือก) ในการประชาสัมพันธ์ จากนั้นจะประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสารให้ชาวบ้านได้รับทราบ ก็จะใช้หอกระจายข่าว ซึ่งติดตั้งที่บ้านผู้ใหญ่บ้านที่เดียว จะมีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารในหมู่บ้าน เช่น การนัดประชุมประจำเดือน งานพัฒนาต่าง ๆ หรือมีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน ก็จะใช้หอกระจายข่าวประชาสัมพันธ์เสียงตามสายให้ชาวบ้านได้รับทราบ

3. ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้ เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำให้กับคนตำบลงอบ ลักษณะเป็นป่าดิบเขา มีความชื้นปานกลางและต้นไม้เขียวชอุ่มตลอดปี ป่าไม้ในชุมชน สามารถจำแนกได้ ดังนี้

- **ป่าช้า** คือ สุสานของชุมชน ป่าแห่งนี้ใช้เป็นที่ฝังศพคนตายตามประเพณีความเชื่อของชาวกู๋ เมื่อสมัยก่อนแต่ปัจจุบันได้ใช้ประเพณีแบบคนพื้นราบคือการเผา และห้ามตัดไม้

หรือทำไว้ในป่าแห่งนี้ มีความเชื่อว่าถ้าผู้ใดบุกรุกจะมีอันเป็นไปถึงชีวิต ป่าชาวบ้านขุนน้ำลาดจะอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน

- **ป่าชุมชน** คือ บริเวณส่วนที่เป็นป่าต้นน้ำ เป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยต่าง ๆ เช่น ห้วยภูดินสอ ห้วยเก่าเต็น ห้วยฮ่อมแล้ง ห้วยเก่าดู่ ห้วยเก่าหนีด ซึ่งชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการทำประปาภูเขาหมู่บ้าน ด้วยเหตุนี้จึงห้ามทำไร่ในเขตป่าชุมชน ส่วนการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน คือ การหาอาหารจากป่า และพืชผักชนิดต่าง ๆ ตามธรรมชาติ รวมถึงสัตว์น้ำที่อยู่ตามลำห้วย

- **น้ำ** ลำห้วยที่ไหลลงมารวมกันเป็นน้ำงอบมีจำนวน 29 ลำห้วย แบ่งเป็นลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปี 13 ลำห้วย ที่ไม่มีน้ำในฤดูแล้ง จำนวน 16 ลำห้วย แต่ลำห้วยที่นำมาใช้ในหมู่บ้านทั้งอุปโภคและบริโภคคือ ขุนน้ำงอบมีพิกัดที่ X 704493 Y 2154693 และลำน้ำที่เป็นแหล่งหากินของคนในหมู่บ้านคือ ลำน้ำลาดที่เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน นอกจากนั้นน้ำปาดยังเป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ของชาวบ้าน โดยเฉพาะหน้าแล้ง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไปหาจับสัตว์น้ำและพืชผักต่าง ๆ ใกล้เคียง ๆ ใกล้ ๆ น้ำลาดเพราะน้ำไม่แห้งแต่ก็ไม่ลึกจนเกินไป และแหล่งหากินของคนในชุมชนในฤดูแล้งอีกแหล่งคือ ลำน้ำน่านซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของคนในจังหวัดน่าน

- **สัตว์ป่า** เนื่องจากพื้นที่และชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน และเป็นพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้าน มีคนหลายหมู่บ้านเข้ามาหากินในพื้นที่ป่าและน้ำในชุมชนทำให้อาหารลดลง เพราะมีการล่าสัตว์และเครื่องมือในการล่าสัตว์ที่ทันสมัยมากขึ้น สัตว์ที่มักพบจึงเป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อย เช่น หมูป่า เก้ง กวาง เม่น นกนานาชนิด กระรอก กระต่าย หนูห้วย ไก่แจ้ เห็นไก่ป่า ฯลฯ ซึ่งสัตว์ป่าเหล่านี้ปัจจุบันได้ลดจำนวนลงและพบได้ในที่ห่างไกลชุมชนออกไป เนื่องจากมีการล่าทั้งจากคนในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งนี้การล่าสัตว์ดังกล่าวถือเป็นการล่าเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนและไม่ได้ขายเพื่อเป็นรายได้แต่อุปกรณ์ในการล่าถูกวิวัฒนาการขึ้นเรื่อย ๆ

4. สภาพทางสังคม

4.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านขุนน้ำลาดสมัยแต่ก่อนอยู่ในพื้นที่ห้วยน้ำลาดชื่อว่า บ้านน้ำลาด มีจำนวนหลังคาเรือน 10 กว่าหลังคาเรือน ไม่มีกฎหมายเป็นตัวกำหนดในการอยู่ร่วมกันผู้นำหมู่บ้านเรียกว่า แสนพิมพ์ จากนั้นได้มีการย้ายมาอยู่ที่บ้านน้ำลาด(ห่าง) เพราะทหารเป็นคนโยกย้ายเข้ามา มีประมาณ 15 กว่าหลังคาเรือนผู้ใหญ่บ้านเรียกว่า แสนเป้ง และทยอยย้ายกันมาเรื่อย ๆ เพราะมีหลายป้อม กระจัดกระจายไปตามพื้นที่หากินของตนเอง เมื่อย้ายมาอยู่ที่บ้านน้ำลาด(ห่าง) ประมาณปี 2493 มีการการตั้งโรงเรียนบ้านน้ำลาดสอนถึง ประถม 4 มีครู 2 คน และมีการตั้งผู้ใหญ่บ้านคนแรกอย่างเป็นทางการ ชื่อ นายลอย เปาป่า แต่ก็ยังไม่มีความปลอดภัยเท่าที่ควรเนื่องจากภัยคุกคามจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ลักษณะบ้านเรือนแต่ละหลังจะมีการขุดหลุมไว้ในการหลบภัยไว้ ทหารจึงได้เข้ามาโยกย้ายคนออกจากหมู่บ้านมาอยู่ในที่ปัจจุบันเพราะเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในยุคนั้น

เมื่อประมาณปี 2510 – 2517 โดยประมาณ ได้มีการย้ายหมู่บ้านมายังบ้านน้ำลาด และแบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านน้ำลาดหมู่ 6 และหมู่บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7 โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ

นายแก้ว เปาป่า จากนั้นปี 2523 เมื่อเหตุการณ์สงบลงผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์กลับใจและมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในปัจจุบัน โดยมี ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายมัน เปาป่า และครองตำแหน่งการเป็นผู้นำมาจนถึงปี 2547 มีได้มีการเปลี่ยนผู้ใหญ่บ้านชื่อ นาย แก้ว เปาป่า และผลัดเปลี่ยนมาในปี 2555 ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นาย เอกสวัสดิ์ นน့်ทะกานต์ จนถึงปัจจุบัน

4.2 การตั้งบ้านเรือน

การตั้งบ้านเรือนจะตั้งตามพื้นที่ราบเชิงเขา อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ สถานที่ที่มีเอกสารสิทธิ์คือ ที่ติดกับถนน น่าน – เฉลิมพระเกียรติ เท่านั้น บ้านเรือนจะอยู่ชิดติดกัน เนื่องจากมีข้อจำกัดในพื้นที่สำหรับการสร้างบ้าน โดยอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวติดๆ กับบ้านของพ่อแม่ และปู่ ย่า ตา ยาย ยังต้องทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรหลานและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างพ่อแม่และลูก ๆ ที่แยกครอบครัวออกไปอยู่เสมอ

ภาพที่ 2

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

@ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน

4.2.1 ลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะบ้านเรือนแบบเก่าของชาวถิ่นบ้านขุนน้ำลาด อย่างที่กล่าวมาแล้วอดีตเป็นพื้นที่ที่มีผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ ดังนั้นการตั้งบ้านเรือนในอดีตจึงต้องมีหลุมหลบภัยไว้ทุกหลังคาเรือน ซึ่งปัจจุบันไม่พบในชุมชนเพราะเหตุการณ์ได้สงบ แต่จะมีการตั้งบ้านเรือนแบบประยุกต์คือ บ้าน 2 ชั้น บ้างชั้นเดียวบ้าง มุงด้วยสังกะสี หรือกระเบื้อง ก่อด้วยปูน หรือ ไม้เหมือนหมู่บ้านที่พบเห็นทั่วไปในจังหวัดน่าน ที่จะมีการสร้างบ้านเรือนตามกำลังทรัพย์ของแต่ละหลังคาเรือน

4.2.2 ลักษณะประชากร

ชาวบ้านขุนน้ำลาดเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าถิ่น มีภาษาถิ่น คือ ภาษาถิ่นเป็นของตนเอง ชาวบ้านสามารถพูดได้ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาถิ่น คำเมือง และภาษาไทยกลาง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่สามารถพูดภาษา คำเมือง และกลางได้ชัดเจน หรือคนที่ออกไปทำงานต่างถิ่นเป็นเวลานาน ๆ ก็จะสามารถใช้ภาษากลางได้ดี ภายในหมู่บ้านจะมีสกุลใหญ่ 1 สกุล คือ เปาป่า บางรายมีการเปลี่ยนสกุลใหม่เนื่องจาก บางคนชื่อซ้ำ และนามสกุลก็ซ้ำกันจึงต้องเปลี่ยนเพื่อการทำธุรกรรม กับธนาคาร หรือหน่วยงานภายนอก อย่างไรก็ตามแม้ว่าภายในชุมชนจะหลายนามสกุล แต่คนในชุมชนก็เป็นญาติกันมีความสัมพันธ์กัน การแต่งงานสมัยก่อนจะมีการแต่งงานกันในหมู่บ้านเพราะไม่ได้ออกไปปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกมากนัก ถ้าแต่งงานแล้วจะถือผีฝ่ายหญิง ซึ่งเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องเข้าต้องเข้าไปอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิงหรือชายก็ได้ ทำมาหากินร่วมกันเป็นครอบครัว

ปัจจุบัน (ปี 2559) บ้านขุนน้ำลาดมีจำนวนประชากรทั้งหมด 383 คน เป็นชาย 198 คน เป็นหญิง 185 คน จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 88 ครัวเรือน 78 หลังคาเรือน โดยสามารถแยกตามช่วงอายุ ได้ดังนี้

ตารางที่ 1

จำนวนประชากรแยกตามเพศและวัย

อายุ	0 - 2	3 - 6	7 - 15	16 - 25	26 - 35	36 - 50	51 - 60	60 ขึ้นไป	รวม
ชาย	8	15	27	36	54	35	15	6	196
หญิง	3	21	33	29	40	32	17	12	186
รวม	11	36	60	65	94	67	32	18	383

จำนวนครัวเรือน 78 หลังคาเรือน จำนวนครอบครัว 88 ครอบครัว สัดส่วนของประชากรวัยทำงานสูง คือ ตั้งแต่อายุ 18 ปี ขึ้นไป ซึ่งถือว่าประชากรกลุ่มวัยทำงานมีอัตราสูง การใช้แรงงานส่วนใหญ่จะอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่คือวัยรุ่นและวัยทำงาน ซึ่งนิยมทำสวน ทำไร่ และรับจ้างในหมู่บ้าน อาชีพหลักคือ การทำสวน ทำไร่ เช่น สวนส้ม เงาะ ลิ้นจี่ ยางพารา ข้าวโพด ข้าว เป็นต้น คนที่มีพื้นที่สวนน้อยกว่าคนอื่นก็จะไปรับจ้างคนที่มีความรู้ที่สวนมาก บางราย(วัยรุ่น) จะไปทำงานต่างถิ่น เช่น ชลบุรี ระยอง กทม. ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่จะไปอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม เดือนละ 10,000 - 20,000 บาท บางส่วนไปเป็นแรงงานก่อสร้างในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล และชาวบ้านที่ไปทำงานต่างจังหวัดก็จะ

กลับบ้านในช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือในกลุ่มเครือญาติมีกิจกรรมต่างๆ เมื่อเสร็จสิ้นช่วงเทศกาลแล้วก็จะไปทำงานตามเดิม

5. การศึกษา

ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา พอ อ่านออก เขียนได้กลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปไม่สามารถเขียนภาษาไทยได้เนื่องจากความชรา หรือปัญหาสุขภาพ ภาษาที่ใช้สื่อสารกันในชุมชนคือภาษาถิ่น ส่วนการพูดคุยกับคนภายนอกจะใช้คำเมืองหรือภาษาเหนือ นอกจากนี้ในรายที่ได้รับการศึกษาหรือมีโอกาสไปทำงานต่างถิ่นก็จะสามารถใช้ภาษากลางสื่อสารได้ รวมถึงเด็กนักเรียนในปัจจุบันที่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้

การศึกษาในระบบปัจจุบันมีโรงเรียนในหมู่บ้าน คือ โรงเรียน บ้านน้ำลาด ได้จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2510 ปัจจุบันเปิดสอน ระดับชั้นประถมศึกษา 1 – 6 มัธยมศึกษาตอนต้นส่วนใหญ่จะไปเรียนที่โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 98 (บ้านงอบ) และมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนใหญ่จะไปเรียนที่โรงเรียนทุ่งช้าง

ภาพที่ 5
โรงเรียนบ้านน้ำลาด

6. ความเชื่อและศาสนา

- ความเชื่อเรื่องกำ

ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องกำหรือผิดผี หากละเมิดกำซึ่งจะต้อมีข้อห้ามต่าง ๆ กำกับไว้ถิ่น เชื่อว่าจะได้รับความเจ็บป่วยจากการกระทำของผี เช่น ในรอบ 10 วัน จะมี 1 วันที่เป็นวันกำใหญ่ ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องหยุดงานในไร่ ห้ามแบกหามสิ่งของเข้าหมู่บ้าน เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้ไม่ได้ไป

ทำงานในไร่ก็สามารถไปรับจ้างข้างนอกได้ จากนี้ยังมีกำในระดับครัวเรือนหรือเฉพาะสายตระกูลใดตระกูลหนึ่งเท่านั้นที่จะถือกำในช่วงที่วันกำเวียนมาครบรอบ ซึ่งวันกำในลักษณะนี้แต่ละสายตระกูลจะมีวันไม่ตรงกัน ส่วนการถือกำอีกอย่างหนึ่ง คือ การถือกำคนตาย เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านชาวบ้านจะหยุดงานในไร่และเข้าร่วมงานศพ โดยเชื่อว่าหากไม่หยุดงานในไร่ ผลผลิตไม่ดี หรือได้รับความเสียหายจากผีไร่ที่ลงโทษคนที่ละเมิดกำ

การถือวันกำและนับวันกำของชาวถิ่นบ้านขุนน้ำลาด โดยการนับเดือนของชาวถิ่นจะคล้ายคลึงกับการนับเดือนจันทรคติทางภาคเหนือและมีการนับวันข้างขึ้น - ข้างแรมเหมือนการนับเดือนจันทรคติทางภาคกลาง ส่วนการนับปีจะใช้การนับปีพุทธศักราชและบอกวัน เดือน ปี ที่เป็นสากล และในนับวันของชาวถิ่นจะมีการนับ 10 วันและมีวันกำ 1 วัน ดังนี้ ยวง(วันกำเล็ก) เต่า กา ขาบ ดับ วาย มิ่ง เปรี๊อก ชัด คด โดยจะมีการถือในหมู่บ้านไม่เหมือนกันดังนี้

ตารางที่ 2

ปฏิทินประจำเผ่าถิ่น (ผีแม่ด้าอะถิ่น) มี 15 หลังคาเรือนที่นับถือผีนี้

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
1.	ยวง	วันกำเล็ก (หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
2.	เต่า	ไปสวน ไร่ รับจ้าง ได้
3.	กา	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
4.	خاب	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
5.	ดับ	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
6.	วาย	วันกำใหญ่(หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
7.	มิ่ง	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
8.	เปรี๊อก	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
9.	กั๊ด	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
10.	คด	วันกำหมดบ้าน(หยุดทั้งหมู่บ้าน)

ตารางที่ 3

ปฏิทินประจำเผ่าถิ่น (ผีแม่ด้าอะเบาะ) มี 8 หลังคาเรือนที่นับถือผีนี้

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
1.	ยวง	ไปสวน ไร่ รับจ้าง
2.	เต่า	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
3.	กา	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
4.	خاب	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
5.	ดับ	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
6.	วาย	วันกำใหญ่(หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
7.	มิ่ง	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
8.	เปรี๊ยก	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
9.	กัต	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
10.	คด	วันกำหมดบ้าน(หยุดทั้งหมู่บ้าน)

ตารางที่ 4

ปฏิทินประจำเผ่าถิ่น (ผีแม่ด่าอะซาน) มี 7 หลังคาเรือนที่นับถือผีนี้

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
1.	ยวง	ไปสวน ไร่ รับจ้าง
2.	เต่า	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
3.	กา	วันกำใหญ่(หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
4.	خاب	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
5.	ด๊ับ	กำเล็ก (หยุดงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
6.	วาย	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
7.	มิ่ง	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
8.	เปรี๊ยก	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
9.	กัต	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
10.	คด	วันกำหมดบ้าน(หยุดทั้งหมู่บ้าน)

ตารางที่ 5

ปฏิทินประจำเผ่าถิ่น (ผีแม่ด่าอะซัง) มี 23 หลังคาเรือนที่นับถือผีนี้

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
1.	ยวง	ไปสวน ไร่ รับจ้าง
2.	เต่า	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
3.	กา	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
4.	خاب	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
5.	ด๊ับ	กำเล็ก (หยุดงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
6.	วาย	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
7.	มิ่ง	วันกำใหญ่(หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
8.	เปรี๊ยก	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
9.	กัต	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
10.	คด	วันกำหมดบ้าน(หยุดทั้งหมู่บ้าน)

6.1 ความเชื่อในเรื่องผี

ความเชื่อในเรื่องผีแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

6.1.1 ผีที่ทำหน้าที่คุ้มครองดูแล (ผีดี) ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผีเมือง ผีบ้านผีเรือน ผีแม่น้ำ ผีพระแม่ธรณี เป็นต้น ซึ่งเป็นผีที่ดีทำหน้าที่คุ้มครองดูแลให้ชาวบ้านอยู่ดีมีสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ช่วยดูแลผลผลิตในไร่ให้เจริญงอกงาม สัตว์ป่า โรคแมลงไม่มารบกวนและมีผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี ซึ่งชาวบ้านจะมีการประกอบพิธีเลี้ยงผีเหล่านี้เป็นประจำทุกปี เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คนในครอบครัว ซึ่งการประกอบพิธีจะมีทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

6.1.2 ผีที่ทำให้เป็นอันตราย ได้แก่ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผีที่ทำให้ได้รับอันตราย ซึ่งแสดงออกจากการทำให้เจ็บป่วย บางทีไปรับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบันแล้วยังไม่หาย ชาวบ้านก็จะเชื่อว่าผีเหล่านั้นทำให้เกิดการเจ็บป่วย ผีที่ชาวบ้านเชื่อว่าทำให้ได้รับอันตรายหรือเจ็บป่วย ได้แก่ ผีป่า ผีเขา ผีตายโหง ผีร่อนแร่ เจ้าที่เจ้าทาง เมื่อชาวบ้านได้รับการเจ็บป่วยก็ต้องไปดูหมอว่า การเจ็บป่วยดังกล่าวเกิดจากการกระทำของผีใด อยู่ตรงไหน จากนั้นชาวบ้านจะต้องนำเอาของไปเซ่นไหว้ เช่น หมู ไก่ สุนัข เหล้า เป็นต้น

6.2 ศาสนา

ชาวถิ่นบ้านขุนน้ำลาดได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาจากภาคเหนือมาแต่โบราณ ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธควบคู่กันไปกับการนับถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชน

พิธีกรรมความเชื่อ

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด มีดังต่อไปนี้

6.2.1 การเลี้ยงผีเมือง จะมีการเลี้ยงกันในเดือนมีนาคม ของทุกปี เพื่อ ปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้ปลอดภัย

วิธีทำ

ก่อนทำ 1 วัน ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านต้องเตรียมอุปกรณ์การทำผีเมือง และพัฒนาหมู่บ้าน – พื้นที่การทำประเพณี คณะกรรมการต้องเตรียม หมู ไก่ แม่บ้านเตรียม อุปกรณ์การทำอาหารและเครื่องปรุงอาหาร

วันทำพิธีกรรม

เวลา 06.00 น. ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนต้องเตรียมสรวาย 1 คู่ (2 อัน) เทียน 2 เล่ม และเงินที่บริจาค ไปมอบให้พ่อหมอเมือง

เวลา 07.30 น. ชาวบ้านต้องเตรียมพื้นหลังคาละ 2 ท่อนพร้อมแก๊ส หมูละ 2 ชุด

เวลา 08.30 น. พ่อหมอเมืองและผู้สูงอายุทุกคนและชาวบ้านไปสถานที่การทำพิธี พร้อมฆ่าหมู ไก่และทำพิธี

เวลา 11.00 น. มีการรับประทานอาหาร ชาวบ้าน ครู นักเรียน หน่วยงานอื่น ร่วมกับแม่บ้านเตรียม ดอกไม้ ขนม ข้าวต้ม อาหารต่างๆ ตามที่ชอบ รูป เทียน สรวาย ไปใส่ไว้ไว้

ไผ่ที่สานเป็นตะ (หรือแคร่) หมูละ 1 แผ่น หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้วทุกคนที่อยู่ในสถานที่การประกอบพิธี ต้องออกจากสถานที่ทั้งหมด

เวลา 14.00 น. ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนไปทำพิธีกรรมที่บ้านหมอเมืองอีกครั้ง หมูไก่ 2 ตัว เหล้า 1 ไห

เวลา 17.00 น. คณะกรรมการทั้งสองหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทุกคน มาร่วมประกอบพิธี กลางหมู่บ้าน พ่อหมอเมือง พรหมน้ำมนต์ให้ทุกคน แล้วหามเอาไผ่ที่สานเป็นตะ หมูละ 1 แผ่น ไปไว้ที่ หมูบ้าน 1 แผ่น ท้ายหมู่บ้าน 1 แผ่น แล้วชาวบ้านเตรียม จุดพลู ปะทัดเพื่อไล่สิ่งที่ไม่ดีออกจากหมู่บ้าน เป็นเสร็จพิธี

6.2.2 การจือล่าแซ ทำให้พ่อหมอไปดูพื้นที่ที่จะทำไร่ของแต่ละหลังคาเรือน จะมีการทำพิธีกรรมในเดือน มีนาคม ของทุกปี สิ่งของที่ต้องใช้ มี ข้าว 1 กำ หมาก 1 กำ พลุ 1 ใบ ปูเลย(ไพล)

วิธีทำ

- ตัดไผ่ไผ่ ความยาว 50 ซม. เพื่อเอามาทำตาแหลว จากนั้นพ่อหมอทำพิธีบอกกล่าว เจ้าป่าเพื่อขอพื้นที่นั้นมาทำไร่
- ตัดไผ่เล่มเล็ก 1 คู่ ยาว 30 ซม. เอากลับบ้าน
- พิธีกรรมที่บ้าน เตรียมข้าวสาร 1 ถ้วย เทียน 1 คู่ พลุ 1 ใบ
- พ่อหมอนำไผ่ที่ตัดมาวางบนถ้วย เพื่อทำพิธีดูไผ่ที่ตัดว่าทำไร่ได้หรือไม่ เป็นอันเสร็จพิธี

6.2.3 การเลี้ยงผีต้น จะมีการเลี้ยงในเดือนเมษายน ของทุกปี พิธีกรรมนี้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ผีสง เหวตา ปกป้องคุ้มครองให้พืชผลทุกชนิดที่ปลูกให้ได้ผลผลิตที่ดี ให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล

วิธีทำ ก่อนทำชาวบ้านช่วยกันจัดเตรียมอุปกรณ์การทำพิธีกรรมเช่น หมู ไก่ อุปกรณ์การทำอาหารเช่น เกลือ พริก ฯลฯ

- เวลา 06.00 น. ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนต้องเตรียมสรวาย 1 คู่ (2 อัน) เทียน 2 เล่ม เงินบริจาค 5 บาทขึ้นไป มอบให้พ่อหมอผีต้น
- เวลา 08.00 น. พ่อหมอผีต้น ผู้สูงอายุชาวบ้าน ไปสถานที่ทำพิธีกรรม พร้อมอุปกรณ์ทำพิธี ชาวบ้านนำสรวาย 1 คู่ (2 อัน) พร้อมอุปกรณ์ทำพิธี
- ณ สถานที่ทำพิธีกรรม ชาวบ้านทำสรวาย 1 คู่(2 อัน) พร้อมดอกไม้ เทียน ขนมหอมผลไม้ ไปใส่ในห่อพิธีกรรม ชาวบ้านร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน เสร็จพิธีกรรมให้พ่อหมอพร้อมชาวบ้านออกจากสถานที่ทุกคน และกลับมาทำพิธีกรรมผูกข้อมือ พ่อหมอฆ่าไก่ 2 ตัว เป็นเสร็จพิธีกรรม

6.2.4 การเลี้ยงผีสร้อย มีการเลี้ยงผีในเดือนพฤษภาคม ของทุกปี ชาวบ้านมีความเชื่อว่าหากทำแล้วพืชผลจะอุดมสมบูรณ์ ก่อนทำ 1 วัน จะมีการเตรียมอุปกรณ์การทำแต่ละ

หลังคาเรือน เช่น ไม้ไผ่ทำสร้อย ตาแหลว ทำตะ(เรียกว่าแคร่) เพื่อวางอาหารทำพิธี ไม้ 1 เล่ม ความยาวประมาณ 2 เมตร สรวย 5 อัน เทียน หมากร พลุ ข้าว 1 กำ

วิธีทำ

- เวลา 05.00 น. พ่อหมอเพิ่มทำพิธีกรรม (เรียกว่าคาถา) ฆ่าไก่ 2 ตัว โดยพ่อหมอใช้บอกกล่าวเจ้าที่ผีสร้อย (ผีไร่ข้าว) เอาสร้อยที่เตรียมไว้มัดที่เสา เพื่อลงหลุม
- จากนั้นหมอผีเริ่มทำพิธีกรรม โดยเอาไก่อีก 3 ตัว เอามาทำพิธีบริเวณริมไร่อีกที่หนึ่ง เสริมพิธีนำเอาไก่ที่ใช้ทำพิธีมารับประทานร่วมกันแล้วกลับบ้าน เป็นอันเสร็จพิธีจากไร่เพื่อกลับมาทำพิธีที่บ้าน
- เมื่อถึงบ้านก็มาทำพิธีอีก นำสรวย 5 อัน หมากร พลุ เทียน ข้าวเหนียว 1 กำมือ พร้อมไก่อีก 1 ตัว
- เริ่มทำพิธีสู่ขวัญทั้งครอบครัว โดยใช้ด้ายผูกข้อมือเป็นอันเสร็จพิธี

6.2.5 การกินข้าวเฒ่า พิธีการกินข้าวเฒ่า(การทำบุญข้าว)กันทุกเดือน ตุลาคม ของทุกปี ชาวบ้านเชื่อว่าการทำพิธีนี้ให้ได้ข้าวอุดมสมบูรณ์

- ก่อนทำจะมีการเตรียมข้าวไร่(ข้าวใหม่) ออกจากไร่เสร็จเอามาหนึ่งแล้วเอามาตากแดดมาหมาดๆ เสร็จแล้วก็เอามาคั่วแล้วตำจากนั้นก็เอามาทำพิธี
- อุปกรณ์ที่ต้องเตรียม คือ เหล้า 1 ไห ไก่ 1 ตัว ข้าวเฒ่า 1 กระบุง ข้าวสาร(ข้าวใหม่) 1 กระบุง ข้าวเปลือก 1 กระบุง สรวย 5 อัน เทียน 1 คู่ ดอกไม้ 1 คู่ หมากร 1 กำ พลุ 1 ใบ ข้าว 1 กำ น้ำ 1 แก้ว

วิธีทำ

- พ่อหมอเริ่มทำพิธีเรียกขวัญจากไร่จากสวน
- พ่อหมอก็กัดขวัญคนในบ้านทั้งหมดที่อยู่ในบ้านเป็นอันเสร็จพิธี

6.2.6 การกินดอกคำดอกแดง ชาวบ้านเชื่อว่า เป็นการถอดถอนครุฑออกจากไร่เพื่อจะได้มีการทำพิธีกรรมใหม่ในปีต่อไป

วิธีทำ

- ไนไร่ เตรียม ไข่ 1 ฟอง หมากร 1 กำ พลุ 1 ใบ ข้าวเหนียว 1 กำ จากพื้นที่ขุดเสาที่ทำผีสร้อยออกจากหลุม จากนั้นเอาเสา กับ ฟาง 1 มัดเล็กๆ มากองไว้ พ่อหมอเริ่มทำพิธีเรียกขวัญออกจากไร่
- เมื่อถึงบ้านเอาไข่ 1 ฟอง หมากร 1 กำ พลุ 1 ใบ ข้าวเหนียว 1 กำมือ ที่เอามาจากไร่เพื่อเอามาทำพิธีที่บ้าน ไข่ไก่ 2 ตัว เพื่อทำพิธีเรียกขวัญออกจากไร่ และทำพิธีสู่ขวัญ ทั้งพ่อหมอดและคนในบ้านโดยใช้ด้ายผูกข้อมือ

7. สาธารณสุข

ในอดีตเมื่อเกิดการเจ็บป่วย ชาวบ้านจะมีภูมิปัญญาในการรักษาด้วยสมุนไพร เนื่องจากบ้านเก่าที่ย้ายมานั้นอยู่ไกลจากชุมชนที่มีความเจริญจึงต้องพึ่งพาสมุนไพรในการรักษาโรค แต่ปัจจุบันเมื่อ

ย้ายหมู่บ้านมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน การคมนาคมก็สะดวกมากขึ้น และมีการรักษาโรคด้วยยาแผนปัจจุบัน กับสถานื่อนามัยหรือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลรอบ ทำให้ชาวบ้านที่เจ็บป่วยสามารถเข้ารับการรักษาและเข้าถึงได้ง่าย หากอาการไม่ดีขึ้น ก็จะมีการส่งต่อไปยังโรงพยาบาลทุ่งช้าง และโรงพยาบาลน่านตามขั้นตอน

การเจ็บป่วยของคนในชุมชนที่พบมากที่สุดจะอยู่ในกลุ่มทั่วไป เช่น โรคไข้หวัด เบาหวาน ความดัน สารพิษตกค้างในกระแสเลือด อาการเจ็บป่วยตามร่างกาย เจ็บหัวเข่า และโรคทางเดินหายใจ เป็นต้น สำหรับการให้วัคซีนเด็กแรกเกิด - 5 ปี นั้น ทางสถานื่อนามัยหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลจะคอยประสานงานประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับทราบและมีการดูแลผู้ป่วยที่เกิดจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น ความดัน เบาหวาน ให้มีการตรวจเลือด รับประทานอย่างต่อเนื่อง

8. สันทนาการ

การละเล่นของเด็กที่พบเห็นได้ คือ เล่นป๊อกลูกเต๋า จะเป็นการเล่นของเด็ก การตีเส้น 8 ช่อง การเล่นโดดหน้าหงาย ปิงโก เป็นการโยนลูกปิงปองเข้าหลุม ถ้าเข้าหลุมคนไหนคนนั้นต้องมาจับ ส่วนคนที่เหลือจะวิ่งหนี คนที่มีปิงปองจะก้าวออกจากหลุมมา 1 ก้าวเอาลูกปิงปองไปใส่คนที่อยู่ใกล้ ส่วนการยิงปลาจะใช้แหลม มีอุปกรณ์เพิ่มคือหน้ากากสำหรับดำน้ำลงไปยิงปลา ส่วนสันทนาการที่เป็นที่ชื่นชอบทั้งเด็กหญิงชาย คือ การเล่นลูกโป่ง ที่หาซื้อได้ตามร้านค้าในหมู่บ้าน โดยลูกโป่งจะแถมมากับขนม แม้ขนมอาจจะไม่อร่อยหรือไม่ค่อยก็ตามที่ แต่เด็ก ๆ สนใจที่จะได้ลูกโป่งมาเล่นมากกว่า ขนมชนิดแถมลูกโป่งจึงเป็นที่นิยมและเด็กชอบซื้อมากที่สุด นอกจากนี้เด็ก ๆ ยังได้เล่นกีฬาสากล เช่น ฟุตบอล ตะกร้อ ห่วงยาง แบดมินตัน วอลเลย์ เป็นต้น ซึ่งเด็ก ๆ จะเล่นด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยไม่คำนึงถึงกฎกติกาสากล ซึ่งสถานที่เล่นกีฬาคือ บริเวณลานของ โรงเรียนบ้านน้ำลาด

การดื่มสุราก็เป็นการสันทนาการอย่างหนึ่งที่พบเห็นได้ทั้งหญิงและชายในกลุ่มวัยรุ่น วัยกลางคนและผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในช่วงที่ทำงานในไร่ ในสวน พอตกเย็นก็จะจับกลุ่มกันตั้งวงสนทนา เรื่องที่คุยกันส่วนใหญ่ก็จะเป็นสัพเพเหระต่าง ๆ ที่พบมาในแต่ละวัน เกี่ยวกับอาชีพการงาน การทำมาหากิน การจับคู่หนุ่มสาวในชุมชน ชาวเหตุด่านการเมือง หรือแม้กระทั่งการนิทราว่ากล่าวกันก็เป็นอีกสันทนาการหนึ่งที่สร้างสีสันในชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในชุมชนอยู่ตลอดเวลา การดื่มสุรายังพบได้ในประเพณีต่าง ๆ เช่น การสู่ขวัญ การแต่งงาน งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ หรือ การเอามื้อเอารันในการทำงานของเพื่อนบ้านหรือของตนเอง พอเสร็จงานเจ้าของบ้านเจ้าของสวนก็จะนำสุรามาเลี้ยงเป็นการขอบคุณที่มาช่วยงาน จึงเห็นได้ว่าการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนล้วนมีสุราเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งสิ้น แต่ทั้งนี้การดื่มสุราไม่ใช่เป็นไปเพื่อความรื่นเริงเพียงอย่างเดียวแต่ยังสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนถือเป็นเครื่องดื่มที่คลายความเป็นปัจเจกชนได้อีกทางหนึ่ง

9. สภาพการปกครอง

9.1 ผู้นำในชุมชน

ในอดีตบ้านขุนน้ำลาดเป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านน้ำลาด หมู่ที่ 6 ตำบลงอบ โดยมีกำนันอินสม อินทะรังษี ที่อยู่บ้านงอบกลางหมู่ที่ 9 คอยดูแลความสงบเรียบร้อยและประสานงานติดต่อกับทางราชการ ส่วนที่บ้านขุนน้ำลาด มีนายเอกสวัสดิ์ นน့်ทะกานต์ เป็นตัวแทนหมู่บ้านเข้าร่วมประชุม การปกครองหมู่บ้าน

ปัจจุบัน ผู้นำภายในหมู่บ้านขุนน้ำลาด สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.) ผู้นำทางการ หมายถึง กลุ่มผู้นำที่มีบทบาทในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการ หรือองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน ดังนี้

คณะกรรมการหมู่บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

1. นายเอกสวัสดิ์ นน့်ทะกานต์	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายสมหวัง เปาป่า	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายผิว สัจวงค์กุล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นางณัฐวิภาณต์ เปาป่า	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5. นายธัญปรีชญ์ ทัพพมงคลรัตน์	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
6. นายวิชา ละม่อม	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
7. นางสาว กิตติศิริวัฒน์	คณะกรรมการหมู่บ้าน
8. นางธัญธนา สุทธการ	คณะกรรมการหมู่บ้าน
9. นายสมเกียรติ เปาป่า	คณะกรรมการหมู่บ้าน
10. นางสมร กำทอง	คณะกรรมการหมู่บ้าน
11. นางสาวรณรัตน์ เปาป่า	คณะกรรมการหมู่บ้าน
12. นายสมบัติ เปาป่า	คณะกรรมการหมู่บ้าน

2.) ผู้นำธรรมชาติ หมายถึง กลุ่มผู้นำที่มีบทบาทในด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในชุมชน ผู้นำเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้อาวุโส และมีบทบาทมากในชุมชน เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญกับความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

9.2 ชุมชนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

ภายในชุมชนจะมีกฎระเบียบชุมชน เป็นกรอบแนวทางให้ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติโดยมีบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนชัดเจน ซึ่งชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน และที่มาของกฎระเบียบชุมชนนี้ มาจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยมีการปรับเปลี่ยนให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา การมีส่วนร่วมของชาวบ้านนั้นจะได้รับการติดต่อจากผู้นำทางการ คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจะคอยประสานการทำงานกับหน่วยงานราชการและนำมาประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้รับทราบ เพื่อให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ทางารร้องขอ เช่น การขอ

กฎระเบียบหมู่บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

- ให้หมู่บ้านทราบ ปรับ 500 บาท

10.1 ความสัมพันธ์ภายในชุมชนและการรวมกลุ่มภายในชุมชน

ชาวบ้านขนน้ำลาดมีรูปแบบความสัมพันธ์ฉันเครือญาติ ทุกคนมีความเป็นพี่
สาคัดคิกัน ดังปรากฏในรูปแบบของการลงแขกเอามือเอาแรงกันในการทำไร่
มารพบเห็นการช่วยเหลือกันของคนในชุมชนโดยไม่ต้องว่าจ้าง ซึ่งรูปแบบ
ญาตินี้ ถือว่ามีความสำคัญและทำให้ความเป็นชุมชนยังคงอยู่ต่อไป เนื่องจาก
ทำให้เกิดความแน่นแฟ้นกลมเกลียวของกลุ่มเครือญาติและคนในชุมชนมาก

ลักษณะการรวมกลุ่มภายในชุมชน สามารถจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- ลักษณะการรวมกลุ่มธรรมชาติที่อยู่ในชุมชน ถือเป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการของคนภายในชุมชน และจะปรากฏออกมาในรูปแบบการให้ความร่วมมือ การช่วยเหลือ

เกื้อกูลกันเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แนบแน่นของคนในชุมชนมากขึ้น ได้แก่

ก. กลุ่มลงแขก (กลุ่มเอามือเอแรง)

ถือเป็นลักษณะการรวมกลุ่มในชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งการลงแขกหรือการเอามือเอแรงกันที่พบเห็นในชุมชน ได้แก่ การลงแขกในไร่ข้าวโพด ไร่ข้าว การเก็บผลผลิตในสวนผลไม้ การสร้างบ้านเรือน และการซ่อมแซมบ้านเรือน เป็นต้น การลงแขกก่อให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน เป็นการบริหารจัดการแรงงานให้สอดคล้องกับจำนวนความต้องการแรงงานของครัวเรือน โดยไม่ต้องใช้เงินตราในการว่าจ้าง แต่เป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือการเอแรงกัน ดังนั้น การลงแขกจึงเกิดจากความจำเป็นและความต้องการของคนในชุมชนที่แท้จริง ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน ทำให้ความเป็นชุมชนยังคงอยู่ต่อไป

ข. กลุ่มนับถือผีต่างๆ

เมื่อมีการเลี้ยงผีหรือการถือกำในกลุ่ม ก็จะมีความสัมพันธ์กันในกลุ่มจำนวน 4 กลุ่ม คือ ผีแม่ด่าอะถิ่น ผีแม่ด่าอะเบาะ ผีแม่ด่าอะซาน และผีแม่ด่าอะซัง แต่ละกลุ่มผีจะมีวันหยุดไม่ตรงกันจึงมีความสัมพันธ์กันในระดับกลุ่มเล็ก ในชุมชนถิ่นบ้านขุนน้ำลาด และเมื่อมีการเลี้ยงผีประจำของแต่ละกลุ่มก็จะมีผู้นำของมาเช่นไหว้พร้อมกัน

2.) กลุ่มจัดตั้งโดยหน่วยงานภาครัฐ

กลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนที่มาจากการจัดตั้งของภาครัฐ ส่วนใหญ่จะมาในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับการจัดตั้งจากรัฐบาล เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (เงินล้าน) กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กขคจ.) ที่ชาวบ้านรู้จักกันดี ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านได้กู้ยืมเงินจากกองทุนเหล่านี้ไปใช้และก่อให้เกิดหนี้สินตามมา เพราะเงินที่กู้ยืมไปส่วนใหญ่จะนำไปใช้จับจ่ายซื้อข้าวของเครื่องใช้ในครอบครัว และหมุนเวียนกันไปอย่างนี้ทุกปี

คณะกรรมการกองทุนเงินล้าน (สมาชิก 90 ราย)

1. นายเอกสวัสดิ์	นนท์ทะกานต์	ประธาน
2. นายสมหวัง	เปาป่า	รองประธาน
3. นายผิว	สัจวงศ์กุล	เหรัญญิก
4. นางณัฐวิภาณต์	เปาป่า	เลขานุการ
5. นายธัญปรีชญ์	ทัพพมงคลรัตน์	กรรมการ
6. นายวิชา	ละม่อม	กรรมการ
7. นางสาว	กิตติศิริวัฒน์	กรรมการ
8. นางกันยา	เปาป่า	กรรมการ
9. นายสมเกียรติ	เปาป่า	กรรมการ
10. นางสมร	กำทอง	กรรมการ
11. นางสาวรณรัตน์	เปาป่า	กรรมการ
12. นางศรีพรรณ	เปาป่า	กรรมการ

13. นางดารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ กรรมการ
คณะกรรมการกองทุน กขคจ. มีคณะกรรมการ 7 คน (มีสมาชิก 20 คน)

1. นายเอกสวัสดิ์	นนท์ทะกานต์	ประธาน
2. นายสมเกียรติ	เปาปา	รองประธาน
3. นายธัญปรีชญ์	ทัพพมงคลรัตน์	กรรมการ
4. นายสมหวัง	เปาปา	เลขานุการ
5. นางณัฐวิภาณต์	เปาปา	เหรัญญิก
6. นายผิว	สัจวงศ์กุล	กรรมการ
7. นางกันยา	เปาปา	กรรมการ

กลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่คอยติดต่อประสานงานระหว่างรัฐกับชุมชน เป็นตัวแทนของชุมชนในการดำเนินการต่าง ๆ กับองค์กรภายนอก โดยจะนำนโยบาย ข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากรัฐเข้ามาประชาสัมพันธ์บอกกล่าวต่อชาวบ้านต่อไป

10.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับหมู่บ้านใกล้เคียง

ความสัมพันธ์ของชาวบ้านห้วยหมึกกับบุคคลภายนอกชุมชน สามารถจำแนกได้ดังนี้

1.) ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านถิ่นใกล้เคียง

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านขุนน้ำลาดกับหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งเป็นชาวถิ่นด้วยกันจะปรากฏความสัมพันธ์ในรูปของ ญาติพี่น้อง หรือ เสี่ยว(เพื่อนรัก) ชาวบ้านจะไปมาหาสู่กันและนำสิ่งของไปฝากกัน ถือเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งของที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน เช่น การไปร่วมงานแต่งงาน ชาวบ้านจะมีการไปช่วยงานเป็นการเอาแรง เช่น ผู้ชายจะมีหน้าที่ทำงานหนักในงาน เช่น กางเต็นท์ ยกโต๊ะ แก้ว ลาบ ส่วนผู้หญิงจะมีหน้าที่ทำกับข้าว เสริฟอาหาร น้ำในงานต่างๆ หรือหากเป็นงานสีด่าจะมีการนำข้าวไปรวมกันให้กับเจ้าภาพเพื่อใช้ในงาน หรือหากไม่มีงานในชุมชนคนในชุมชนที่เป็นญาติพี่น้องกันก็จะมีการนำของไปฝากกันเช่น ได้ของปามากก็จะนำไปฝากกันหรือเอาไปกินด้วยกัน ถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์กันทั้งในและนอกชุมชนได้แก่ บ้านน้ำลาด เป็นต้น

2.) ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านขุนน้ำลาดกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง 11 หมู่บ้าน มี 4 ชนเผ่า ประกอบด้วย ไทลื้อ หมู่ 1,4,5,8,9,10 เผ่าม้ง หมู่ 11 เผ่าจีน หมู่ 6,7 และเผ่าขมุ หมู่ 2,3 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 5,672 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,337 หลังคา ชาวบ้านขุนน้ำลาดจะนำมีการปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกหมู่บ้านด้วยการเข้าร่วมงานประเพณีต่างๆ ภายในและภายนอกตำบล เช่นงานของไทลื้อ เพราะเป็นประชากรมากที่สุดในตำบล และ การไปร่วมงานต่างๆ ตามสายสัมพันธ์ของแต่ละคนในหมู่บ้าน เช่น งานแต่ง งานบวช งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ เมื่อมีเทศกาลต่างๆ ก็จะมีการไปมาหาสู่กันด้วยความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติกันในตำบลและนอกตำบล รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางเทศบาลตำบลงอบจัดขึ้นหรือทางกำนันตำบลงอบจัดขึ้น เช่น

งานพัฒนา งานกีฬา เป็นต้น อีกทั้งยังมีกิจกรรมในการอนุรักษ์ร่วมกันคือการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำน้ำองอบซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงคนในตำบลองอบจะมีกิจกรรมร่วมกันคือ สำรวจความอุดมสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำ ระบบการส่งน้ำ การป้องกันไฟฟ้า เป็นต้น

10.3 การจัดการความขัดแย้ง

การแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ชาวบ้านใช้หลักการประนีประนอมและการเจรจากันมากกว่าจะใช้กฎหมายมาตัดสิน เพราะคนในชุมชนต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและกันและอยู่กันอย่างเรียบง่าย จะใช้กระบวนการยุติธรรมของบ้านเมือง คือ การดำเนินการตามกฎหมายเท่าที่จำเป็น ซึ่งการจัดการความขัดแย้งสามารถแบ่งออกได้ 2 ระดับ คือ

1.) ความขัดแย้งภายในชุมชน

เมื่อเกิดความขัดแย้งภายในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เรื่อง ทะเลาะวิวาทระดับวัยรุ่น และวัยกลางคน สามีภรรยา เป็นต้น ก็จะไปทำการตกลงหรือบอกกล่าวกันก่อนเพื่อหาทางออกให้ฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบ เช่น ถ้ามีการทะเลาะวิวาท ในงานประเพณีหรือในหมู่บ้าน จะมีกระบวนการจัดการ โดยคนกลุ่มนั้นจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในงานทั้งหมด ถ้าทะเลาะกันในหมู่บ้านโดยไม่มีประเพณีจะต้องเสียค่าปรับให้กับคนชุมชน 500 บาท ทั้ง 2 ฝ่าย หากเป็นเรื่องใหญ่หรือผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองและทำการตกลงกันไม่ได้ก็จะดำเนินการตามกระบวนการของกฎหมายต่อไป

2.) ความขัดแย้งระหว่างชุมชน

หากเกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้านขึ้น ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนก็จะมาเจรจาทกลงกัน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎจารีตของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งทุกคนต่างให้ความเคารพ แต่หากเป็นคดีที่ยอมความกันไม่ได้หรือเข้าข่ายผิดกฎหมาย ก็จะใช้กระบวนการยุติธรรมพิจารณากันตามกฎหมาย ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชน

11. สภาพทางเศรษฐกิจ

11.1 การประกอบอาชีพ

อาชีพที่ชาวบ้านทำกันและสามารถพบเห็นได้ในชุมชน สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1.) การทำไร่

การทำไร่ในปัจจุบันคนในชุมชนมักจะมีการทำไร่ ข้าว และข้าวโพด ถั่วดำ และมันสำปะหลัง เกือบทุกครัวเรือนโดยในรอบ 1 ปี นั้นชาวบ้านจะมีการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อหารายได้ตลอดทั้งปี แต่ไร่ข้าว ข้าวโพด ถั่วดำ และมันสำปะหลัง จะมีกิจกรรมที่ทำกันในรอบปี ของทุกปี ถือเป็นพืชล้มลุกที่ชาวบ้านปลูกกันมาตลอด ในการทำไร่จะมีการเอามือเอาร่างกันเกือบทั้งหมู่บ้านเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างคนงาน บางครอบครัวมีการเข้าไปทำไร่ หนึ่งเดือนจะกลับมาบ้านครั้งหนึ่ง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเรื่องของการย่นระยะเวลาในการเดินทางไปไร่ทุกวันก็จะอาศัยอยู่กินในไร่ มากกว่า ประหยัดเวลาเดินทาง เพราะพื้นที่ทำไร่อยู่ไกลจากหมู่บ้านมาก ส่วนที่สองคือ บางคนที่มีอายุก็จะยึดติดกับพื้นที่ทำไร่ เพราะเป็นพื้นที่หมู่บ้านเดิมเป็นที่ทำมาหากินมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย แต่การทำไร่ของคนบ้านขุนน้ำลาดมักจะมีการเกี่ยวข้องกับสารเคมีตลอดการผลิต โดยเฉพาะข้าวโพด กล่าวคือ เมื่อถึงฤดูกาลทำไร่

ข้าวโพดจะมีการเตรียมพื้นที่โดยการตัดหญ้า ฟ่นยาคุมหญ้า ปลูกเสร็จก็จะมีฟ่นยาคุมหญ้าอีกครั้ง และใส่ปุ๋ยเคมีสูตรต่าง ๆ เพื่อให้ข้าวโพดมีฝักใหญ่ มีการฟ่นยาฆ่าหญ้าเป็นระยะ ส่วนข้าวไร่เริ่มมีการใช้สารเคมีบ้าง เช่นปุ๋ย การกำจัดวัชพืชบ้างบางครั้งรอบครัว ในพื้นที่ปลูกข้าวไร่ก็จะมีปลูกพืชอื่นผสมด้วยเพื่อที่จะสามารถเก็บมาประกอบอาหารในยามอาศัยอยู่ในป่า เช่น พักทอง พักเขี้ยว มะนอย (บวบ) มะเขือ ถั่ว พริก ผักกาด เป็นต้น

2) การทำสวน

ถือเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชนที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนเป็นอย่างมากเพราะพืชที่ปลูกในสวนมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นไม้ผล และไม่ยืนต้น เช่น เงาะ ส้ม มะม่วงหิมพานต์ ฝรั่ง และยางพารา พืชพวกนี้จะมีการปลูกครั้งเดียวแต่ให้ผลผลิตทุกปีขึ้นอยู่กับสภาพอากาศของแต่ละปีว่า พืชอะไรจะให้ผลมากน้อยทำให้คนในชุมชนสร้างรายได้จากการปลูกพืชพวกนี้ด้วย นอกจากเก็บผลผลิตแล้วชาวบ้านจะมีการตอนกิ่งขายเพื่อสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะเงาะ กับส้มที่สามารถตอนกิ่งขายได้ และเป็นการตกแต่งกิ่ง ราคาต่อกิ่งตอนที่ยังไม่ลงถุง ปี 2559 คือ 25 – 30 บาท เป็นรายได้ระหว่างรอการเก็บเกี่ยวอีกทางหนึ่ง ส่วนฝรั่ง และยางพารา นั้นการปลูกครั้งหนึ่งต้องรอระยะเวลากว่าจะได้เก็บเกี่ยวคือ 6 ปี จากนั้นก็จะเก็บผลผลิตได้ตลอด มีตลาดรองรับที่แน่นอนโดยเฉพาะฝรั่ง ราคาต่อลำละ 10 – 18 บาท ขายตามความยาวของลำต้น

3.) การเลี้ยงสัตว์

1) สุนัข สัตว์เลี้ยงที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชน ถือเป็นสัตว์เลี้ยงประจำบ้านก็ว่าได้ ประมาณ 80% เพราะพบเกือบทุกหลังคาเรือน ในอีกแง่มุมหนึ่ง ในการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ สุนัขยังถูกใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้ผีด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในด้านการเลี้ยงผีร้าย และการเลี้ยงตามประเพณี ตามความเชื่อเป็นต้น

2) ไก่ ชาวบ้านจะเลี้ยงไก่ 20% ของจำนวนหลังคาเรือน เพราะไก่ถือเป็นสัตว์เลี้ยงที่ชาวบ้านนำมาใช้ในพิธีกรรมมากที่สุด ไก่ในหมู่บ้านจึงหายากและไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน บางที่ต้องลงไปหาซื้อที่ตำบลลงอบ ตำบลปอนไก่ที่เลี้ยงเป็นพันธุ์พื้นเมือง เลี้ยงแบบปล่อย

3) หมู เป็นสัตว์เลี้ยงที่มีคนเลี้ยงน้อยที่สุดในหมู่บ้านจำนวน 6 รายจากทั้งหมู่บ้านเอามาใช้ในการบริโภคในครัวเรือน และการประกอบพิธีกรรมในชุมชน หมูที่เลี้ยง คือ พันธุ์พื้นเมือง ตัวสีดำ โดยเลี้ยงไว้ในคอก ซึ่งทำจากไม้ที่หาได้ในชุมชน อาหารสำหรับเลี้ยงหมู คือ แกลบ ใบบอนตัม ผักต่าง ๆ ซึ่งหาได้ภายในชุมชนและลำห้วย

4.) การค้าขาย

การค้าขายเป็นอาชีพเสริมอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน แต่ก็มีน้อยรายที่จะทำการค้าขายในชุมชนมีจำนวนร้านค้า 3 ร้าน ขายสินค้าจำพวกของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก น้ำปลา ผงชูรส รสดี บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ปลากระป๋อง ปลาทุเกลิ้อ รวมทั้งขนมที่ได้ดีในกลุ่มเด็ก ๆ นอกจากนี้ยังมีเครื่องดื่ม เช่น สุราขาว เบียร์ น้ำอัดลม เครื่องดื่มชูกำลัง ที่ขายดีในกลุ่มผู้ใหญ่ สินค้าที่นำมาขายในชุมชนจะมีราคาสูงกว่าปกติเล็กน้อย เพราะต้องเสียค่าขนส่งซึ่งมีระยะทางที่ไกลและยากลำบาก

ตารางที่ 5
ปฏิทินการผลิตในรอบ 1 ปี

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปลูกข้าวไร่ - เตรียมพื้นที่ปลูก - ปลูก ดูแล ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกข้าวโพด - เตรียมพื้นที่ปลูก - ปลูก ดูแล พ่นยา ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกมันสำปะหลัง - ปลูก ดูแล พ่นยา ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกเงาะ - ตัดหญ้า พ่นยา - ดูแลใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกส้ม - ตัดหญ้า พ่นยา รดน้ำ ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกยางพารา - ตัดหญ้า พ่นยา ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกมะม่วงหิมพานต์ - ตัดหญ้า พ่นยา ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยวผลผลิต												
ปลูกไม้ไผ่รวก - ดูแลตัดหญ้า - เก็บเกี่ยว												
ปลูกถั่วดำ - เตรียมพื้นที่ปลูก - ดูแลใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ค้าขายของชำ												

11.2 ฐานะความเป็นอยู่ รายได้ และหนี้สิน

ในอดีตฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชน มีความแตกต่างกันไม่มากนัก เพราะชาวบ้านมีอาชีพทำไร่ ทำสวนผลไม้ โดยทำการผลิตเพื่อยังชีพและบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก ต่อมา เมื่อคนในชุมชนได้มีการออกไปปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกเริ่มรับวัฒนธรรมจากคนข้างนอกเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้เพิ่มมากขึ้นตามมาด้วย

ระดับรายได้ของชาวบ้านมีลักษณะไม่แน่นอน เนื่องจากรายได้ส่วนใหญ่ของคนในชุมชนมาจากการทำเกษตรในพื้นที่ เช่น ปลูกข้าวโพด ปลูกผลไม้ เช่น เงาะ ส้ม ยางพารา ข้าว(ปลูกเพื่อกินในครัวเรือน) รายได้จึงขึ้นอยู่กับราคาของผลผลิตในแต่ละปี หรือหากปีไหนฟ้าฝนเป็นใจ ก็มีผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่ก็ต้องไปดูที่ราคาอีกที ซึ่งการรับจ้างภายนอกชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ

1. การไปรับจ้างภายนอกชุมชนแบบถาวร ซึ่งส่วนใหญ่จะพบในกลุ่มวัยรุ่น วัยทำงานที่ย้ายไปทำงานทั้งครอบครัวและรายได้ได้ทำงานกับคนต่างถิ่น ซึ่งนานทีจะกลับมาเยี่ยมบ้าน เช่น กลับมาบ้านในช่วงสงกรานต์ มาเยี่ยมญาติที่ป่วยหรือมาช่วยทำงานในไร่ ซึ่งคนกลุ่มนี้จะสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนและครอบครัวมาก

2. การไปทำงานรับจ้างนอกชุมชนชั่วคราว ซึ่งจะไปในช่วงที่ว่างเว้นในการทำสวนของตนเองเท่านั้นบางรายแทบจะไม่ได้รับจ้างเสียด้วยซ้ำไป เนื่องจากงานในสวนมีเยอะมาก โดยจะไปรับจ้างในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำงานในไร่ เช่น ไปรับจ้างถางไร่ ปลูกข้าวโพด คนภายในตำบลงอบหรือในหมู่บ้านกันเอง พอเสร็จสิ้นงานก็จะกลับมาอยู่บ้านตามปกติ ส่วนรายได้ของคนกลุ่มนี้จะน้อยกว่ากลุ่มที่ไปรับจ้างภายนอกชุมชนแบบถาวร

ส่วนภาวะหนี้สินของคนในชุมชน ส่วนมากเป็นหนี้ในระบบจากกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ธกส. สหกรณ์การเกษตร นายทุนในชุมชน ซึ่งมักจะกู้เพื่อนำเงินมาลงทุนในการประกอบอาชีพ เช่น เปิดร้านค้าภายในชุมชน หรือนำเงินมาใช้ในการลงทุนทำไร่ข้าวโพด เช่น ซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ยาฆ่าหญ้า ฮอร์โมน หรือนำเงินไปใช้จ่ายด้านอื่นๆ ภายในครอบครัว เช่นซื้ออาหารในครัวเรือน นอกจากนั้นยังรวมถึงการมีหนี้สินจากการซื้อสินค้าเงินผ่อน เช่น ค่ารถมอเตอร์ไซด์ ส่งเสียบุตรเรียน เป็นต้น ส่วนชาวบ้านบางรายไม่ได้กู้เงินจากกองทุนเหล่านี้ เพราะไม่อยากมีภาระเป็นหนี้สิน

11.3 ปัญหาทั่วไปในการประกอบอาชีพ

- 11.3.1 การไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน เพราะอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และพื้นที่อยู่อาศัยยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ ทำให้ที่ดินสำหรับการทำเกษตรกรรมมีจำกัด เพราะส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่รัฐจัดสรรให้หลังจากย้ายมาอยู่ที่บ้านปัจจุบัน จึงทำให้พื้นที่ทำกินอยู่ไกลออกจากหมู่บ้านไปหลายกิโลเมตร บางครอบครัวต้องไปนอนในสวน นานทีจะออกมาครั้งเพราะไกลจากบ้าน

- 11.3.2 พ่อค้าคนกลางกดราคาสินค้า ซึ่งบางปีจะได้ผลผลิตมาก เช่น ข้าวโพด เงาะ ส้มเขียวหวาน ยางพารา ก็จะถูกลงราคาจากพ่อค้าคนกลางให้มีราคาต่ำลง

- 11.3.3 การบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมของคนต่างถิ่น ทำให้พื้นที่ทางการเกษตรเป็นพื้นที่พิพาทระหว่างหมู่บ้าน เช่น พื้นที่ป่าต้นน้ำน้ำลาดก็ถูกบุกรุกจากชาวบ้านต่างถิ่น เช่น ชุมชนบ้านมณีพฤกษ์ บ้านปากแก โดยเข้ามาแผ้วถางและปลูกพืช เช่น ขิง ข้าวโพด ระยะหลังส่งผลกระทบต่อน้ำในแม่น้ำไม่พอใช้เนื่องจากป่าลดลงอย่างมาก
- 11.3.4 สภาพพื้นที่ที่เป็นภูเขา ทำให้ลำบากต่อการขนย้ายผลผลิตเข้าสู่ชุมชน ชาวบ้านขนผลผลิตโดยการจ้างรถบรรทุกเช่น รถกระบะโฟวิล รถไถ หรือรถมอเตอร์ไซด์เพราะเป็นถนนดินแดงในฤดูฝนจะเดินทางลำบากมาก ชาวบ้านที่มีสวนอยู่ไกลก็จะไปนอนในสวนและออกมาเพื่อซื้ออาหารที่จำเป็นเป็นบางครั้ง
- 11.3.5 การใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรมทำให้ดินเสื่อมสภาพ
- 11.3.6 การเกษตรขาดแหล่งน้ำในภาคการเกษตรเพราะเป็นพื้นที่ภูเขา

บทที่ 3

กระบวนการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยทีมวิจัยจากชุมชนเป็นผู้ออกแบบกระบวนการ ร่วมกันกำหนดกิจกรรมการวิจัย แล้วดำเนินงานวิจัยตามแผนที่จัดทำไว้ โดยมีพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน คอยให้การสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยในส่วนที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้ ซึ่งมีวิธีการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

1) ระยะเตรียมการงานวิจัย

1. ประชุมร่วมกับพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน เพื่อรับทราบความเป็นมาของการดำเนินโครงการวิจัย และกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กระบวนการสร้างความเข้าใจระหว่างทีมวิจัยชาวบ้านพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ที่ทุกฝ่ายต้องมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการว่ามีความเป็นมาอย่างไร ทำเพื่ออะไร ทำแล้วได้ผลเป็นอย่างไรและกระบวนการทำงานเป็นอย่างไร ใครมีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว ซึ่งคำถามต่าง ๆ เหล่านี้ ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากไม่มีข้อสรุปหรือคำตอบให้กับคนในชุมชนแล้ว ผลการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวก็ถือว่ามีความล้มเหลว ทั้งในส่วนของเป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับ ดังนั้น การสร้างโอกาสให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการตอบข้อซักถามของคนในชุมชนถือเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการทำงานร่วมกันในอนาคตได้

2. คัดเลือกทีมวิจัยร่วมจากชุมชน ให้มีความเหมาะสมกับลักษณะงานวิจัย โดยคัดเลือกจากคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ประชาชนชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้านและชาวบ้านที่มีความสนใจในกระบวนการวิจัยให้เป็นทีมวิจัย

2) ระยะเวลาดำเนินการ

กิจกรรมที่ 1 สร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านบ้านขุนน้ำลาด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวแทนชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัยและขอความร่วมมือ

หลังจากที่พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน ได้เข้ามาในชุมชนเพื่อชี้แจงกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในด้านแนวคิดที่มา วิธีการดำเนินงาน รวมถึงการฉายวิทัศน์ชุมชนที่ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงกระบวนการวิจัย หลังจากนั้นจึงได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัย การคัดเลือกทีมวิจัย ซึ่งใช้เวลาอยู่หลายเดือนและผ่านกระบวนการพัฒนาโจทย์หลายเวที จนสามารถพัฒนาโจทย์วิจัยและส่งให้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นพิจารณา และได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยในที่สุด

ภายหลังที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยแล้ว พี่เลี้ยงโครงการและทีมวิจัยชาวบ้าน ได้ร่วมกันจัดประชุมเพื่อศึกษาทำความเข้าใจเป้าหมายของการดำเนินงาน รวมถึงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนและวางแผนการดำเนินงานของคณะทำงาน ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน ซึ่งการจัดประชุมดังกล่าว มีขั้นตอนกระบวนการ ดังนี้

สรุปการดำเนินกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป คือเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยชาวบ้านน้ำลาด โดยจะได้ชี้แจงถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย พื้นที่ดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับโดยจะชี้แจงให้คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและทำความเข้าใจร่วมกัน

1. เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง .ในเรื่องดังนี้

- ความเป็นมาของโครงการ
- วัตถุประสงค์/เป้าหมายของโครงการ
- กระบวนการศึกษา/แผนงานกิจกรรม
- ระยะเวลา/งบประมาณ
- ผลที่ได้รับจากการดำเนินงาน

2. ขอความร่วมมือจากชาวบ้านชุมชนน้ำลาดในการศึกษางานวิจัย

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 17 ธันวาคม 2559 เวลา 09:00 -12:00 น. ณ หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านห้วยขวากจำนวน 70 คน
2. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 4 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. จัดเตรียมสถานที่ เอกสารประกอบโครงการ
2. ประสานงานแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. จัดการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดตั้งทีมงานวิจัย

2. ประชุมประชาคมหมู่บ้านและลงทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม
3. เปิดการประชุมโดยหัวหน้าโครงการ มีผู้เข้าร่วมประชุมโครงการดังนี้
 - กำนันตำบลงอบ
 - นายกเทศบาลตำบลงอบ
 - หน่วยจัดการต้นน้ำ (บ้านงอบ)
 - ครูโรงเรียนบ้านขุนน้ำลาด
 - นักเรียน
4. ประชาชนในหมู่บ้าน
5. พุดคุยเนื้อหาโครงการวิจัยฯ ฐานอาหารในชุมชน
6. สรุปเวทีการประชุม

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างทีมวิจัยในชุมชนมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานรวมถึงการเติมเต็มองค์ความรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยทางทีมวิจัยฯ ได้ให้พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นผู้มาให้ความรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสรุปผลการแลกเปลี่ยนร่วมกัน เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของสถานการณ์ปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

การนำเสนอเนื้อหากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย สิ่งที่จะได้จากการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น บทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน

ความเป็นมาของ ที่มาและความสำคัญของปัญหา คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย พื้นที่ดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ เป็นต้น เนื้อหาในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยผลการพูดคุยแลกเปลี่ยนในทีมวิจัยได้ร่วมกันสรุปและนำเสนอต่อที่ประชุม โดยมีข้อสรุปร่วมกัน

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานตามแผนการดำเนินงานครั้งต่อไป คือเวทีเปิดตัวโครงการวิจัยฯบ้านขุนน้ำลาด โดยจะได้ชี้แจงถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา คำถามวิจัย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย พื้นที่ดำเนินงาน วิธีการดำเนินงาน งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับโดยจะชี้แจงให้คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและทำความเข้าใจร่วมกัน

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาตอนเริ่มโครงการคณะกรรมการมีความร่วมมือเป็นอย่างดี ต่อมาคณะกรรมการเริ่มมีการท้อเพราะไม่มีความรู้ทางด้านการวิจัยและไม่เข้าใจในโครงการ นักวิจัยจึงจัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน คณะกรรมการเริ่มเข้าใจและเข้าร่วมกิจกรรมตามหน้าที่

2. ชุมชนให้ความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง และเข้าร่วมโครงการทุกเวทีที่มีการจัดทำกิจกรรมทุกกิจกรรม

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

เป็นไปตามความคาดหวัง เพราะ ชาวบ้านให้ความสนใจในการดำเนินกิจกรรม รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการงานวิจัย โดยได้สร้างความเข้าใจร่วมกันในทีมวิจัยทำให้มีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

เหมาะสม เพราะเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านมารวมตัวกันได้ง่าย ส่วนช่วงเวลาถือว่ามีความเหมาะสมทั้งส่วนของเจ้าหน้าที่และทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด ที่มีเวลาเข้าร่วมเวที ซึ่งช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านบ้านขุนน้ำลาดซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าวเป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้ เพราะถือเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องดังกล่าว และเป็นผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุด ซึ่งจะช่วยให้การแลกเปลี่ยนพูดคุยไปในแนวทางเดียวกัน

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

มีความเหมาะสมในระดับหนึ่ง เพราะ คนในชุมชนเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการ และมีความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินโครงการวิจัยการดำเนินกิจกรรมครั้งนี้จึงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือในการจัดเวทีครั้งนี้ ถือว่ามีความเหมาะสม โดยเริ่มจากการชี้แจงการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทั้งในด้านความเป็นมา สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่ เป็นต้น จากนั้นจึงเป็นการชี้แจงความเป็นมาของโครงการวิจัย วัตถุประสงค์การดำเนินงาน ขอบเขตการศึกษา ระยะเวลา งบประมาณ วิธีการดำเนินงาน และผลที่คาดว่าจะได้รับการดำเนินการวิจัยรวมถึงการได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้เข้าร่วมเวที

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาหรือข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้ในการสร้างความเข้าใจยังไม่เหมาะสม เนื่องจากยังขาดเอกสารประกอบให้แก่ผู้เข้าร่วมเวที อาจต้องเพิ่มเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัยให้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำกลับไปอ่านที่บ้านได้

กิจกรรมที่ 2 จัดอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย

สรุปกิจกรรมดำเนินการ

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์

จัดอบรมโดยพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในเรื่องของการวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจปอย่างง่าย การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ชุมชนและการสรุปข้อมูลและเขียนรายงาน เพื่อให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้เครื่องมืองานวิจัย และนำเครื่องมือและกระบวนการทำงานที่ได้ไปใช้ในงานวิจัยในชุมชนของตนเองได้

2. สถานที่ และช่วงเวลา

สถานที่จัดกิจกรรมคือ อุปแก้ววิสุทธิ ต.วรรณคร อ.ปัว จ.น่าน วันที่ 22-23 มีนาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 08.00 – 17.00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมศึกษาบริบทชุมชน ประกอบด้วย นักวิจัย ปี 2558 ทั้งหมด 6 โครงการ และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ทีมพี่เลี้ยงงานวิจัยฯ ร่วมกันประชุมวางแผนการศึกษารวบรวมข้อมูล
2. จัดฝึกอบรมเครื่องมือการทำงานวิจัย
3. สรุปวิเคราะห์และประเมินผลการฝึกอบรม

5. เครื่องมือและวิธีการ

1. เครื่องมือที่สำคัญในการจัดเวทีในครั้งนี้ ประกอบด้วย การร่วมกันแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประเด็นสถานการณ์ปัญหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจครั้งนี้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจปอย่างง่าย การวิเคราะห์ชุมชน การบันทึกข้อมูล และการสรุปและเขียนรายงานวิจัย รวมไปถึงการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยในวงใหญ่

6. เนื้อหาความรู้ในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ นั่นคือการฝึกอบรม วิธีการวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการทำงานวิจัย ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การวิจัยที่ประสบความสำเร็จของทีมวิจัย

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

แผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป คือ การศึกษาบริบทชุมชน โดยการเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ชุมชนหรือแผนที่เดินดิน เป็นต้น

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยบางคนยังไม่ค่อยเข้าใจในการใช้เครื่องมืองานวิจัยมากนัก จึงต้องมีการทบทวนการใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย นักวิจัยบางคนมาแทนนักวิจัยตัวจริงจึงทำให้ขาดความสนใจในการศึกษาเครื่องมืองานวิจัยอย่างแท้จริง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การดำเนินงานถือว่าเป็นไปตามความคาดหวังที่ได้วางไว้ร่วมกัน คือ ทีมวิจัยมีโอกาสดูได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และสามารถร่วมกันเรียนรู้เครื่องมืองานวิจัยได้ ซึ่งอาจจะยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่ก็ทำให้ทีมวิจัยบ้านห้วยล่อมได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน นอกจากนั้นปัจจัยที่ทำให้เป็นไปตามความคาดหวังก็คือ สิ่งทีมวิจัยได้ทำร่วมกันถือเป็นปัญหาร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชนและเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องร่วมกันแก้ไขปัญหา

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม การจัดเวทีอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนในครั้งนี้ในส่วนของสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมคือ อุบแก้วรีสอร์ท ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะเป็นห้องประชุมขนาดใหญ่ มีความสะดวกในการจัดกิจกรรม ส่วนช่วงเวลาที่จัดกิจกรรมถือว่ามีความเหมาะสมเพราะ พี่เลี้ยงและนักวิจัยสามารถมาร่วมกิจกรรมได้ ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมคือ ทีมวิจัยในแต่ละพื้นที่ จำนวน 6 โครงการ ที่เข้ามาร่วมในกิจกรรมทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมจึงทำให้การดำเนินกิจกรรมราบรื่นไปด้วยดี

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม (การเตรียมการ การดำเนินกิจกรรม การสรุปบทเรียน)

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสมทั้งต่อการดำเนินการ ต่อกลุ่มทีมวิจัย เพราะบทเรียนที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ ข้อมูล การคัดแยกข้อมูล การจัดทำทามไลน์ ตลอดจนการสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งช่วยให้มองเห็นภาพ สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตามช่วงเวลาต่าง ๆ นอกจากนั้นทีมวิจัยยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันและสามารถนำเอาความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเอง

5. วิธีการ / เครื่องมือ

การใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การใช้เครื่องมือที่จะหาข้อมูลในส่วนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีหลากหลาย วิธีการ เช่น การวิเคราะห์ชุมชน การทำแผนที่เดินดิน การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผลที่ได้จะช่วยทำให้ข้อมูลที่จัดเก็บมีความถูกต้องและมาจาก ชุมชน และมีความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาความรู้ที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาสภาพบริบทถือว่ามีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง ครั้งหน้าอาจจะเพิ่มข้อมูลเชิงลึกลงไปในเรื่องของการจัดการฐานทรัพยากรในชุมชนอย่าง ชัดเจน

กิจกรรมที่ 3 ศึกษาบริบทชุมชนทุนในด้านต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การจัดทำปฏิทินชนเผ่า ปฏิทินไทย ปฏิทินการผลิต และปฏิทินวัฒนธรรม โดยทีม วิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในแต่ละด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันออกแบบเครื่องมือ

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้เครื่องมือแบบ สัมภาษณ์ แบบสอบถาม การจัดทำปฏิทินชนเผ่า ปฏิทินไทย ปฏิทินการผลิต และปฏิทินวัฒนธรรม โดย ทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในแต่ละด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันออกแบบเครื่องมือ

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559 เวลา 09:00 -16:00 น. ณ หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด จำนวน 20 คน
2. ชาวบ้านบ้านขุนน้ำลาด จำนวน 15 คน
3. พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน จำนวน 4 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยประสานงานกับพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่านและคนในชุมชน

2. จัดเตรียมสถานที่ เอกสารประกอบการ

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนผู้เข้าร่วม
2. ชี้แจงรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำในแต่ละกิจกรรม
3. ทีมวิจัยนำเอาข้อมูลผลการศึกษารับทชุมชน วิถีชีวิตและวิถีการผลิต มาจัดแยกหมวดหมู่ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล
4. ทีมวิจัยและพี่เลี้ยง ฯ ร่วมกันออกแบบสำรวจด้านสถานการณ์ปัญหาในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด
5. สรุปผลการออกแบบสำรวจ ซึ่งในที่ประชุมได้มีมติให้เป็นการจัดเก็บข้อมูลทั้งแบบการสำรวจและแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด
6. จัดพิมพ์ร่างแบบสำรวจร่วมกัน
7. สรุปบทเรียนการดำเนินงานร่วมกัน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. เครื่องมือที่สำคัญในการจัดเวทีในครั้งนี้ ประกอบด้วย การร่วมกันแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประเด็นสถานการณ์ปัญหา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยในวงใหญ่

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ นั้น คือการฝึกอบรม วิธีการวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำงานวิจัย เป็นต้น

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานของทีมวิจัยในระยะต่อไป คือ จัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นในเรื่องของ “อาหาร” คืออะไร “ความมั่นคงทางอาหารชุมชน” และ “ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน” ในความเข้าใจของชุมชน คืออะไร โดยเน้นพิจารณาจาก 4 ฐาน คือ ฐานด้านการผลิต (ข้าว พืชไร่ ผัก ผลไม้ สัตว์ เป็น

ต้น) ฐานทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ฐานวัฒนธรรม (การแลกเปลี่ยน งานบุญ ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ) ฐานการค้า (การซื้อขาย ตลาดในชุมชน รถพุ่มพวง ฯลฯ) และการศึกษาผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่อพยพย้ายถิ่นฐาน ซึ่งมีผลต่อสิทธิในที่ดินทำกิน แลแหล่งอาหารในชุมชนและเอกลักษณ์ในด้านต่างๆ

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

การจัดเวที จัดอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การเก็บข้อมูลและการใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัยยังมีปัญหาและอุปสรรคในหลายๆ ด้าน คือ

1. ทีมวิจัยยังไม่เข้าใจในการกรอกข้อมูลลงในแบบสำรวจเนื่องจากไม่เคยทำมาก่อน ดังนั้นบทบาทของพี่เลี้ยงงานวิจัยฯ ต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือในเรื่องดังกล่าว

2. กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะช่วยทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจมากกว่านี้และจะช่วยให้การสืบค้นข้อมูลทำได้ง่ายขึ้น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

การดำเนินงานถือว่าเป็นไปตามความคาดหวังที่ได้วางไว้ร่วมกัน คือ ทีมวิจัยมีโอกาสดูได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของสถานการณ์ปัญหาของชุมชน ซึ่งอาจจะยังไม่ได้เท่าที่ควร แต่ก็ทำให้ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

การจัดเวทีอบรมกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนในครั้งนี้ในส่วนของสถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมคือ ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะ มีความสะดวกในการจัดกิจกรรม ส่วนช่วงเวลาที่จัดกิจกรรมถือว่ามีความเหมาะสมเพราะ เจ้าหน้าที่และชาวบ้านสามารถมาร่วมทำกิจกรรมได้ ซึ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม ถือว่ามีความเหมาะสมเพราะ เป็นคนในพื้นที่และทีมวิจัยเหล่านี้จำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์ชุมชนเพราะสามารถนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการดำเนินงานวิจัย

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

จากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล การคัดแยกข้อมูล การจัดทำทามไลน์ จัดทำปฏิทินชนเผ่า ปฏิทินไทย ปฏิทินการผลิต และปฏิทินวัฒนธรรม ตลอดจนการสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งช่วยให้มองเห็นภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นใน

ชุมชนตามช่วงเวลาต่าง ๆ นอกจากนั้นทีมวิจัยยังเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและสามารถนำเอาความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองได้

5. วิธีการ / เครื่องมือ

การใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ทำให้ทีมวิจัยได้เรียนรู้การใช้เครื่องมือที่จะมาหาข้อมูลในส่วนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีหลากหลายวิธีการ เช่น การใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผลที่ได้จะช่วยให้ข้อมูลที่จัดเก็บมีความถูกต้องและมาจากชุมชน

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาความรู้ที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาสภาพบริบทถือว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับการทำงานวิจัยได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมที่ 4 จัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นในเรื่องของ “อาหาร” คืออะไร “ความมั่นคงทางอาหารชุมชน” และ “ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน” ในความเข้าใจของชุมชน คืออะไร โดยเน้นพิจารณาจาก 4 ฐาน คือ ฐานด้านการผลิต (ข้าว พืชไร่ ผัก ผลไม้ สัตว์ เป็นต้น) ฐานทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ฐานวัฒนธรรม (การแลกเปลี่ยน งานบุญ ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ) ฐานการค้า (การซื้อขาย ตลาดในชุมชน รถพุ่มพวง ฯลฯ) และการศึกษาผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่อพยพย้ายถิ่นฐาน ซึ่งมีผลต่อสิทธิในที่ดินทำกิน แหล่งอาหารในชุมชนและเอกสิทธิ์ในด้านต่าง ๆ

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและการได้มาซึ่งอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชน
2. เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาแหล่งอาหารทั้ง 4 ด้านที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 8 มีนาคม 2559 เวลา 09:00 -12:00 น ณ หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด จำนวน 20 คน
2. ชาวบ้านบ้านขุนน้ำลาด จำนวน 57 คน
3. พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน จำนวน 3 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัย ร่วมกันประชุมวางแผนการจัดเวที
2. จัดเตรียมสถานที่ และเอกสารประกอบ
3. การแบ่งหน้าที่ในการทำงาน

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนผู้เข้าร่วม
2. เปิดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นของชุมชน
3. ชี้แจงรายละเอียดกิจกรรมต่างๆ
4. แบ่งกลุ่มเพื่อระดมความเห็นของชุมชนทั้ง 4 ด้าน
5. ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมานำเสนอพร้อมให้ทุกกลุ่มแสดงความคิดเห็น
6. สรุปรายละเอียดกิจกรรม
7. ถอดบทเรียนหลังทำกิจกรรม

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือในการศึกษารวบรวมข้อมูล คือ การจดบันทึกข้อมูล และการแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็นต่าง ๆ เช่น ฐานด้านการผลิต (ข้าว พืชไร่ ผัก ผลไม้ สัตว์ เป็นต้น) ฐานทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ฐานวัฒนธรรม (การแลกเปลี่ยน งานบุญ ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ) ฐานการค้า (การซื้อขาย ตลาดในชุมชน รถพุ่มพวง ฯลฯ) และการศึกษาผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่อพยพย้ายถิ่นฐาน ซึ่งการใช้เครื่องมืออีกส่วนหนึ่ง คือ การจัดเวทีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและทีมวิจัย

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

ความรู้ที่นำมาใช้ในกิจกรรม คือ ฐานด้านการผลิต (ข้าว พืชไร่ ผัก ผลไม้ สัตว์ เป็นต้น) ฐานทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ฐานวัฒนธรรม (การแลกเปลี่ยน งานบุญ ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ) ฐานการค้า (การซื้อขาย ตลาดในชุมชน รถพุ่มพวง ฯลฯ) และการศึกษาผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่อพยพย้ายถิ่นฐาน ทั้งหมดนี้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเนื้อหาความรู้ในเรื่องเหล่านี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นต่อโครงการวิจัยเป็นอย่างมาก

5. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการศึกษาบริบทชุมชนคือ ข้อมูลที่ได้นั้นยังไม่ใช่ข้อมูลเชิงลึก อาจมีข้อมูลที่ยังไม่ชัดเจน ครั้งต่อไปจะวางแผนในการปฏิบัติงานเพื่อที่จะไปหาข้อมูลเชิงลึกจากผู้รู้และลงพื้นที่จริง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

กิจกรรมในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นไปตามความคาดหวัง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งจากคนในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลแก่ทีมวิจัย

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม การศึกษาบริบทของชุมชนบ้าน ถือว่าเหมาะสม เนื่องจากการศึกษาบริบทชุมชนครั้งนี้ได้จัดกิจกรรมก่อนฤดูเก็บเกี่ยว จึงทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมถือว่าเหมาะสม เนื่องจากมีคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวัง แต่ยังมีข้อมูลบางอย่างที่ยังขาดหาย ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม

5. วิธีการ / เครื่องมือ

มีความเหมาะสม ซึ่งการใช้เครื่องมือดังกล่าว ช่วยทำให้ทีมวิจัยสามารถสืบค้นข้อมูลได้ง่ายยิ่งขึ้น ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลไม่ค่อยมีปัญหาเท่าที่ควร แต่จะมีปัญหาในด้านการจดบันทึกข้อมูลให้เป็นระบบและมีความละเอียด ซึ่งทีมวิจัยยังทำไม่ได้เท่าที่ควร

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่ได้ ถือว่ามีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่ง โดยเริ่มจากการศึกษาฐานด้านการผลิต (ข้าว พืชไร่ ผัก ผลไม้ สัตว์ เป็นต้น) ฐานทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ฐานวัฒนธรรม (การแลกเปลี่ยน งานบุญ ประเพณี ความเชื่อ ฯลฯ) ฐานการค้า (การซื้อขาย ตลาดในชุมชน รถพุ่มพวง ฯลฯ) และการศึกษาผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่อพยพย้ายถิ่น ทำให้ทีมวิจัยได้เกิดการเรียนรู้ฐานทรัพยากรอาหารในชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

7. จุดเด่น

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ได้ช่วยกันศึกษาข้อมูลด้านต่างๆในชุมชน

8. จุดด้อย

ข้อมูลบางส่วนยังไม่ชัดเจนเนื่องจากทีมวิจัยบางคนยังไม่มีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลและจดบันทึกทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่ใช่ข้อมูลเชิงลึก

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

การจัดเวทีครั้งต่อไปต้องมีการวางแผนการดำเนินงานให้รอบคอบในการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งก็ต้องมีการจดบันทึกที่แม่นยำ

กิจกรรมที่ 5 เวทีวิเคราะห์ข้อมูลจากเวทีระดมความคิดในเรื่องอาหารและความมั่นคง
อาหารของชุมชน

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากเวทีระดมความคิดเห็นในเรื่องของอาหาร วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดเป็นหมวดหมู่
2. เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดจากฐานอาหารในชุมชน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 22 มีนาคม 2559 เวลา 09:00 – 16:00 น ณ ป่าชุมชนบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดจำนวน 20 คน ชาวบ้าน 17 คน ประชาชนชาวบ้าน 10 คน พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน 3 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรม
2. แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ
3. จัดเตรียมสถานที่
4. จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม
2. ดำเนินการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันกับผู้เข้าร่วมเวที
3. สรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในเวที

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การแลกเปลี่ยนพูดคุยทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการถึงสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางการแก้ไขปัญหา

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดเวทีครั้งนี้คือการเชิญผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าร่วมรับฟังในเรื่องอาหารและความมั่นคงอาหารของชุมชนให้ชาวบ้านขุนน้ำลาดได้รับรู้ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในระยะต่อไป คือ เวทีศึกษาการได้มาของอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชน และออกแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดเนื้อหาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านแหล่งที่มาของอาหารชนิดปริมาณ ปัจจัยการผลิต การจัดการผลผลิต แบบแผนการใช้ประโยชน์

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ยังมีข้อมูลบางส่วนที่ยังไม่ชัดเจน คนในชุมชนบางส่วนยังไม่ค่อยตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ขาดความสนใจในการแก้ไขปัญหาของคนหมู่มากในชุมชน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

เวทีศึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูล ถือว่าเป็นตามที่ได้คาดหวังไว้ โดยทุกภาคส่วนได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปวิเคราะห์และสรุปเป็นภาพรวมได้ ทำให้เกิดความเข้าใจและแนวทางการปฏิบัติเพื่อหาทางออกของมีวิธีการแก้ไขปัญหาแตกต่างกันอย่างไร เป็นต้น

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดกิจกรรมคือ มีความเหมาะสมเพราะมีความสะดวกต่อการดำเนินกิจกรรม ส่วนช่วงเวลาและงบประมาณนั้นโดยรวมแล้วมีความเหมาะสม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมคือ ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าว เพราะเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเป็นไปตามความคาดหวัง แต่ยังมีข้อมูลบางประเด็นเล็กน้อยที่ยังขาดหายต้องหาข้อมูล

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการจัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้ คือ การนำเอาแบบสอบถามลงพื้นที่ชุมชน เพื่อสำรวจข้อมูลตามแบบสอบถามที่ได้จัดทำไว้ ดังนั้นเครื่องมือที่สำคัญในครั้งนี้ก็ คือ ตัวนักวิจัยที่จะเป็นผู้สังเกต สอบถามข้อมูลและบันทึกข้อมูล ซึ่งจะมีผลต่อข้อมูลที่จะได้ว่ามีความละเอียดและรอบด้านหรือไม่เพียงใด

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้คือ ข้อมูลความรู้ในเรื่องอาหาร ความมั่นคงของอาหารในชุมชน โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้การแก้ไขปัญหาฐานอาหารในชุมชนให้มั่นคงต่อไป

7. จุดเด่น

สามารถแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเรื่องของอาหารได้ดี เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ปัญหา

8. จุดด้อย

1. การบันทึกข้อมูลค่อนข้างลำบาก เนื่องจากทีมวิจัยบางรายไม่สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้
2. ความเข้าใจในเนื้อหาโครงการวิจัยของทีมวิจัยแต่ละคนไม่เท่ากัน ทำให้การสื่อสารกับชาวบ้านทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ควรให้ความสำคัญในการสร้างความเข้าใจในเป้าหมายของงานวิจัยและเข้าใจแผนกิจกรรมต่าง ๆ ว่ามีวัตถุประสงค์อะไร และจะตอบโจทย์หรือเป้าหมายของโครงการวิจัยได้อย่างไร

กิจกรรมที่ 6 เวทีศึกษาการได้มาของอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชน และ
ออกแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดเนื้อหาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้าน
แหล่งที่มาของอาหารชนิดปริมาณ ปัจจัยการผลิต การจัดการผลผลิต แบบแผนการใช้ประโยชน์

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อให้รู้ถึงการได้มาของอาหารทั้ง 4 ด้านคนในชุมชน
2. เพื่อกำหนดเนื้อหาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านแหล่งที่มาของอาหารชนิด
ปริมาณ ปัจจัยการผลิต การจัดการผลผลิต แบบแผนการใช้ประโยชน์
3. เพื่อร่วมกันออกแบบเก็บข้อมูลฐานอาหารในชุมชน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 23 มีนาคม 2559 เวลา 09:00 -12:00 น ณ หอประชุมบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่ง
ช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดจำนวน 17 คน ประชาชนชาวบ้าน 10 คน พี่เลี้ยงศูนย์ประสาน
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน จำนวน 3 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประสานงานกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้
2. จัดเตรียมข้อมูลจากกิจกรรมครั้งที่ผ่านมา เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน

การจัดกิจกรรม

1. จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้
2. ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลศึกษาการได้มาของอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของ
ชุมชน และออกแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดเนื้อหาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้าน
แหล่งที่มาของอาหารชนิดปริมาณ ปัจจัยการผลิต การจัดการผลผลิต แบบแผนการใช้ประโยชน์
3. สรุปข้อมูลทั้งหมดและสรุปผลการดำเนินงาน

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือที่สำคัญในการจัดเวทีในครั้งนี้ ประกอบด้วย การร่วมกันแสดงความคิดเห็นและ
แลกเปลี่ยนประเด็นสถานการณ์ปัญหาาร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น
จริง

7. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ นั้น คือ วิธีการวิเคราะห์ การเก็บข้อมูล และวิธีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำงานวิจัย ซึ่งทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การวิจัยที่ประสบความสำเร็จของทีมวิจัย

8. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

การดำเนินงานของทีมวิจัยในระยะต่อไป สืบหาข้อมูลตามกรอบเนื้อหาและเครื่องมือ (แบบสอบถามสัมภาษณ์เวทีระดมความคิดเห็น)

9. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. นักวิจัยบางส่วนมาไม่ครบเนื่องจากติดภารกิจ
2. นักวิจัยบางส่วนไม่มีความรู้เรื่องฐานอาหารและไม่เข้าใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
3. คนในชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจกระบวนการการทำงานวิจัยและไม่เห็นความสำคัญในการจัดทำกิจกรรมครั้งนี้

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย มีความเหมาะสม เนื่องจากผู้เข้าร่วมเวทีได้ช่วยกันรวบรวมข้อมูลการได้มาของอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชน และออกแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดเนื้อหาและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านแหล่งที่มาของอาหารชนิดปริมาณ ปัจจัยการผลิต การจัดการผลผลิต แบบแผนการใช้ประโยชน์

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณนั้น ตรงตามแผนดำเนินการที่วางไว้

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมเวทีในครั้งนี้ มีความเหมาะสม เนื่องจากกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีนั้น เป็นกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียในปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้รู้ปัญหาที่ตรงจุดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของการจัดกิจกรรมนี้มีความเหมาะสมเนื่องจากการดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามที่ได้วางแผนไว้

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ คือ สมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคน อุปกรณ์นี้ทางทีมวิจัยจะใช้เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ ซึ่งจะมีอุปกรณ์เล็กน้อยก็คือ นักวิจัยบางคนยังจดบันทึกไม่ละเอียดมากนัก และอ่านเขียนหนังสือไม่ค่อยได้

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้านขุนน้ำลาดอย่างมาก

7. จุดเด่น

ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างเต็มที่และได้ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยจนเสร็จสมบูรณ์ไปด้วยดี

8. จุดด้อย

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวนน้อย เนื่องจากติดภารกิจ ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลล่าช้ากว่ากำหนด

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

กิจกรรมครั้งต่อไป อาจจะต้องเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีความรู้เข้าร่วมในกิจกรรมด้วย เพื่อที่จะได้ช่วยกันเก็บข้อมูลได้ละเอียดมากขึ้น

กิจกรรมที่ 7 สืบหาข้อมูลตามกรอบเนื้อหาและเครื่องมือ (แบบสอบถามสัมภาษณ์เวทีระดมความคิดเห็น)

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนเรื่องความมั่นคงของอาหาร
2. เพื่อให้เห็นสถานการณ์ปัญหาด้านอาหารและความมั่นคงของอาหาร
3. เพื่อวิเคราะห์พื้นฐานอาหารจากป่าในชุมชน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 19 เมษายน 2559 เวลา 09:00 -16:00 น. ณ ป่าชุมชนบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัย 20 คน ชาวบ้านบ้านขุนน้ำลาด 35 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนมารวมตัวกัน
2. ประสานงานทีมวิจัยและปราชญ์ชาวบ้าน
3. เตรียมพาหนะในการเดินทาง
4. เตรียมอาหารและเครื่องดื่ม
5. เตรียมอุปกรณ์ในการทำกิจกรรม
6. วางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งในด้านเก็บข้อมูล เส้นทาง การสำรวจ และเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. สำรวจข้อมูลตามแบบสอบถาม
2. สำรวจสัตว์น้ำในลำห้วย ว่ามีสัตว์กี่ชนิด พืชในน้ำและบริเวณน้ำมีกี่ชนิด
3. วัดการไหลของน้ำ
4. สำรวจป่าว่ามีต้นไม้กี่ชนิด มีพันธุ์ไม้กี่ชนิด ขนาดของต้นไม้ ความหนาแน่นของต้นไม้ ความอุดมสมบูรณ์ของป่า เป็นต้น
5. สรุปข้อมูลจากการลงพื้นที่
6. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

5. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหา คือ การสำรวจสภาพพื้นที่จริงของป่าชุมชนบ้านขุนน้ำลาด เพื่อนำข้อมูลที่ได้กลับไปรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไป คือ รวบรวมข้อมูลเวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

7. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. ไม่ค่อยเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมในครั้งนี้
2. มีปัญหาในการเดินทางเพื่อลงสำรวจพื้นที่และเครื่องมือในการสำรวจไม่เพียงพอ
3. คนในชุมชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เพราะไม่เข้าใจว่าทำอะไรแล้วได้อะไร และเยาวชนพบว่าเหนื่อย

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ถือว่าบรรลุเป้าหมายแค่บางส่วนยังมีข้อบกพร่องและช่องโหว่ที่ยังต้องแก้ไขปรับปรุง เช่น อุปกรณ์เครื่องมือไม่เพียงพอ ทำให้การทำงานดำเนินการล่าช้า แต่ก็สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

กิจกรรมในครั้งนี้ เป็นกิจกรรมที่ต้องลงสำรวจพื้นที่ จึงค่อนข้างจะมีความลำบากเพราะการเดินทางต้องใช้รถจักรยานยนต์วิบากเท่านั้น เนื่องจากเป็นพื้นที่เชิงเขา ส่วนเวลาและงบประมาณถือว่าพอดีกับเนื้อหาของกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความเหมาะสม เนื่องจากกลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจในครั้งนี้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของการจัดกิจกรรมนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือ การจัดกิจกรรมดำเนินไปได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ก่อนการจัดกิจกรรม ข้อเสียคือ ระยะเวลาของการจัดกิจกรรมจำกัดทำให้การเก็บข้อมูลไม่ได้ข้อมูลเชิงลึก

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้ในครั้งนี้ คือ สมุดบันทึกของนักวิจัยแต่ละคน กล้องถ่ายรูป เชือกฟาง ตลับเมตร ในการทำงานของทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด ในครั้งนี้จะมีปัญหาในเรื่องอุปกรณ์ไม่เพียงพอทำให้การดำเนินงานล่าช้าขึ้น

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความตื่นตัวต่อหน้าที่ของตนเองทำให้เป็นผลดีต่อการทำวิจัย และผู้เข้าร่วมเวทีก็มีความเข้าใจกับสถานการณ์ปัญหาต่างยิ่งขึ้น

7. จุดเด่น

มีความสามัคคีกันมากขึ้น แสดงการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ช่วยกันวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

8. จุดด้อย

ทีมวิจัยติดภารกิจจึงทำให้การเก็บข้อมูลมีความล่าช้ากว่าที่กำหนด

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

กิจกรรมครั้งต่อไป ต้องมีการวางแผนการดำเนินงานให้รอบคอบกว่านี้ ชัดเจนเรื่องกระบวนการทำงาน การแบ่งบทบาทหน้าที่ดำเนินงาน เพื่อให้งานสำเร็จตามแผนที่วางไว้

กิจกรรมที่ 8 รวบรวมข้อมูลเวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชน และนำมาสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน รวมไปถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการฐานอาหารของชุมชน

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 22 เมษายน 2559 เวลา 09:00-12:00 น ณ หอประชุมบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัย 20 คน
2. ปราชญ์ชาวบ้าน 9 คน
3. คนในชุมชนและเยาวชน 40 คน
4. ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน 3 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ประสานงานผู้เข้าร่วมเวที
2. ทีมวิจัยวางแผนการดำเนินกิจกรรม
3. จัดเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม
2. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมต่างๆมาสังเคราะห์เรียบเรียงทั้งหมด
3. จัดลำดับประเด็นที่สำคัญ
4. สรุปผลการรวบรวมข้อมูล

6. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน คือ ข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการเก็บข้อมูลในชุมชน รวมไปถึงการจัดเวทีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนและทีมวิจัย

7. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

ด้านเนื้อหาความรู้ในการศึกษา คือ การรวบรวมข้อมูลเวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทำให้คนในชุมชนมองเห็นปัญหามากขึ้น จากข้อมูลที่ทีมวิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

8. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไป คือ เวทีระดมความคิดเห็นประการฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

9. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. นักวิจัยยังไม่เข้าใจถึงการรวบรวมข้อมูลว่าเป็นอย่างไร
2. คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

กิจกรรมรวบรวมข้อมูลเวทีสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ โดยชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้ทีมวิจัยนำไปสรุปเป็นภาพรวมได้

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ประกอบด้วย ทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ คนในชุมชน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ถือว่ามีส่วนร่วมเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ ใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสำคัญอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการวางบทบาทและขั้นตอนให้ดี ก็สามารถทำให้การจัดเก็บข้อมูลมีความรวดเร็ว

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ คือ นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมและระดมความคิดเห็นจากทีมวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน คนในชุมชนเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพิ่มเติมข้อมูลที่ยังขาดหายให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่า เหมาะสมกับการกิจกรรมทุกคนให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและแสดงความคิดเห็นเพื่อเอื้อต่อการจัดเก็บข้อมูล

7. จุดเด่น

ทีมวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลและดำเนินกิจกรรม จึงทำให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น

8. จุดด้อย

การเก็บข้อมูลไม่ชัดเจน ทีมวิจัยบางคนไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว การบันทึกข้อมูล ยังไม่มีความสมบูรณ์และละเอียด เนื่องจากไม่คุ้นชินกับการจดบันทึก

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ในการดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไปต้องมีการวางแผนการดำเนินงานให้รอบคอบกว่าเดิม เนื่องจากการทำงานวิจัยจำเป็นต้องอาศัยการเตรียมองค์ความรู้ เพื่อที่จะทำงานได้อย่างราบรื่น

กิจกรรมที่ 9 เวทีระดมความคิดเห็นการฟื้นฟูความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้าน
อนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชน

สรุปการจัดกิจกรรม

- ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

เพื่อระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนเพื่อฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นใน
ด้านการอนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ
ทำกิจกรรมครั้งนี้

- สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 24 เมษายน 2559 เวลา 09:00 -12:00 น ณ หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด
ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัย 18 คน ประชาชนชาวบ้าน 10 คน คนในชุมชน 45 คน สมาชิก พี่เลี้ยงศูนย์
ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดน่าน 3 คน

- ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัยวางแผนดำเนินงานร่วมกัน
2. ประสานงานกับผู้เข้าร่วมเวที
3. จัดเตรียมสถานที่ในการดำเนินกิจกรรม

การจัดกิจกรรม

1. ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม
2. พูดคุยกับคนในชุมชน เพื่อร่วมมือกันระดมความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมใน
การฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องฐานอาหารของคน
ในชุมชนที่กำลังจะลดลงไปจากชุมชนเป็นบางส่วน และขอความร่วมมือของคนใน
ชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป
3. สรุปผลการทำงานร่วมกัน

- **เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการอนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการระดมความคิดที่หลากหลายหลายจากจากชุมชนและหน่วยงานต่างๆ

- **เนื้อหาในการจัดกิจกรรม**

เนื้อหาสำคัญในการกิจกรรมในครั้งนี้คือ การเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มาหารือเพื่อหาทางออกร่วมกัน

- **บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง**

กิจกรรมในครั้งต่อไป คือ เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

- **ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ**

1. ความเข้าใจในเนื้อหาโครงการวิจัยของทีมวิจัยแต่ละคนไม่เท่ากัน การวิเคราะห์ข้อมูลจึงไม่ดีเท่าที่ควร
2. การบันทึกข้อมูล ยังไม่มีความสมบูรณ์และละเอียด เนื่องจากไม่คุ้นชินกับการจดบันทึก

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**

กิจกรรมครั้งนี้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ถึงแม้ว่าจะยังไม่เต็มที่แต่ก็สามารถที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาพร้อมกันทั้งชาวบ้านบ้านขุนน้ำลาด และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

2. **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**

กิจกรรมในครั้งนี้ มีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรม ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณถือว่ามีความพอดีต่อการจัดกิจกรรม

3. **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม เป็นไปตามความคาดหวังไว้ คนในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการการจัดกิจกรรมได้เป็นไปตามที่ได้คาดหวังไว้ อาจจะคาดเคลื่อนไปเล็กน้อยในบางขั้นตอนแต่ก็บรรลุเป้าหมายไปด้วยดี

5. วิธีการ / เครื่องมือ

โดยวิธีการที่ใช้มีความเหมาะสม เนื่องจากการประชุมปรึกษาหารือเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ประเด็นการฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาของการพูดคุยของกิจกรรมนี้เป็นไปตามความคาดหวังทั้งในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย บทบาทการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7. จุดเด่น

การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำกิจกรรม จนกิจกรรมบรรลุถึงเป้าหมาย เวทีในครั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ให้ความร่วมมืออย่างดีเพื่อที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

8. จุดด้อย

ประเด็นยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควรทำให้การเชื่อมโยงของประเด็นยังไม่ตอบโจทย์ของการฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนยังไม่ชัดเจนพอ

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ครั้งต่อไปต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องการวางแผนงาน เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาเป็นข้อๆ เพื่อที่จะง่ายต่อการจับประเด็น

กิจกรรมที่ 10 เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อระดมความคิดเห็นเรื่องของอาหารและความมั่นคงทางอาหารของชุมชน
2. เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เพื่อเป็นการนำเสนอผลการศึกษาข้อมูลที่พบและเพิ่มเติมข้อมูล

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 31 เมษายน 2559 เวลา 09:00 -12:00 น ณ หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด
ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัย 22 คน
2. ชาวบ้านขุนน้ำลาด 40 คน
3. ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัย ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่
2. ชักซ้อมการนำเสนอโครงการวิจัย
3. จัดเตรียมสถานที่ เอกสารประกอบการจัดเวที ป้ายโครงการวิจัย
4. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมเวที / ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีลงทะเบียนและรับเอกสารประกอบเวที
2. ทำนประธาน (หัวหน้าโครงการ) กล่าวเปิดเวที
3. หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย นำเสนอผลการศึกษาข้อมูล และผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ
4. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานโครงการวิจัยจากผู้เกี่ยวข้อง

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประเด็นผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยๆ เพื่อจะนำไปปรับใช้ในการดำเนินโครงการในระยะที่ 2 ต่อไป

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาของการจัดกิจกรรมของเวทีนี้คือ การรายงานผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง ของโครงการวิจัยแนวทางการจัดการเพื่อเพิ่มฐานอาหารที่มีอยู่ของชุมชนลี้ะบ้านขุนน้ำลาดโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน .ในระยะที่ 1

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไป คือ จัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1 เพื่อสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยยังนำเสนอข้อมูลได้ไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีความประหม่า จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอข้อมูลให้ดีกว่านี้

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายถือว่าเหมาะสม เนื่องจากมีการชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินงานวิจัย และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนบ้านขุนน้ำลาดให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย โดยเฉพาะชาวบ้านและหน่วยงานได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเวทีในครั้งนี้

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือว่าดีว่าเป็นที่ที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ เช่น ทีมวิจัย ชาวบ้านขุนน้ำลาด และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวติดังกล่าว เป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมถือว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นตามแผนงานที่วางไว้

5. วิธีการ / เครื่องมือ

สำหรับเครื่องมือที่นำมาใช้กับกิจกรรมในครั้งนี้คือการพูดคุยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นปัญหา คือ การพูดคุยที่ยืดเยื้อเล็กน้อย

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นความสำเร็จ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

7. จุดเด่น

การมีส่วนร่วมในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมทั้งทีมวิจัย ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจนกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นสำเร็จไปด้วยดี

8. จุดด้อย

ยังมีคนในชุมชนบางส่วนที่ยังไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากไม่เข้าใจกระบวนการทำงานวิจัย

กิจกรรมที่ 11 เวทีทีมวิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัดแผนปฏิบัติการเพื่อหรือเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนและนำเสนอกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัดแผนปฏิบัติการ
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนและนำเสนอกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 11 กรกฎาคม 2559 เวลา 09:00 -12:00 น ณ หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด 17 คน
2. ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน
3. คนในชุมชน 41 คน
4. นายกเทศบาลตำบลงอบ 1 คน
5. หน่วยจัดการต้นน้ำ(น้ำงอบ) 1 คน

6. ครูโรงเรียนบ้านน้ำลาด 1 คน
7. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น 1 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัย ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่
2. ชักซ้อมการนำเสนอโครงการวิจัย
3. จัดเตรียมสถานที่ เอกสารประกอบการจัดเวที
4. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมเวที / ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ผู้เข้าร่วมเวทีรับเอกสารและลงทะเบียน
2. ท่านประธาน (หัวหน้าโครงการ) กล่าวเปิดเวที
3. หัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย ร่วมวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัดแผนปฏิบัติการเพื่อหารือเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนและนำเสนอกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
4. สรุปการหารือและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานกิจกรรม
5. รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้อง

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม คือ การให้ผู้เข้าร่วมเวทีร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัดแผนปฏิบัติการเพื่อหารือเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนและนำเสนอกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

ข้อมูลการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานตามข้อเสนอแนะจากเวทีและจัดแผนปฏิบัติการเพื่อหารือเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการขับเคลื่อนงานในครั้งต่อไป

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยกับทีมวิจัยปี 2558 จำนวน 6 โครงการ

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

1. นักวิจัยบางคนยังไม่มีทักษะการนำเสนองาน การเตรียมข้อมูลในการนำเสนอยังไม่สมบูรณ์
2. คนในชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจกระบวนการงานวิจัย ยังขาดความร่วมมือจากคนในชุมชนเนื่องจากยังไม่เห็นความสำคัญของงานวิจัย

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายถือว่าเหมาะสม เนื่องจากมีการชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินงานวิจัย ให้กับคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานวิจัย โดยเฉพาะชาวบ้านและหน่วยงานได้ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมเวที และได้เรียนรู้และเข้าใจถึงกระบวนการทำงานวิจัย

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวทีส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานในพื้นที่ เช่น ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด ราษฎรชาวบ้าน คนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด นายกเทศบาลตำบลอบหน่วยจัดการต้นน้ำ(น้ำงอบ) ครูโรงเรียนบ้านน้ำลาด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีดังกล่าว เป็นไปตามความคาดหวังที่ตั้งไว้

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการการจัดกิจกรรมได้เป็นไปตามที่ได้คาดหวังไว้ อาจจะคาดเคลื่อนไปเล็กน้อยในบางขั้นตอนแต่ก็บรรลุเป้าหมายไปด้วยดี

5. วิธีการ / เครื่องมือ

วิธีการเครื่องมือถือว่าเหมาะสม เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ปัญหา ทำให้การรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์ข้อมูลร่วมกันได้ข้อมูลที่มีความละเอียดมากขึ้น

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นความสมบูรณ์ เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ในด้านการวางแผนปฏิบัติการในระยะต่อไป

7. จุดเด่น

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องค่อนข้างดี จึงทำให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้

8. จุดด้อย

การเก็บรวบรวมข้อมูลไม่สามารถลงลึกถึงรายละเอียดได้ เนื่องจากการเก็บข้อมูลยังคงทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่เจาะลึก

9. ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ควรมีการวางแผนการจัดเก็บข้อมูลให้ละเอียดกว่านี้ โดยแบ่งหน้าที่ในทีมเพื่อจะได้เก็บข้อมูลในแต่ละประเด็นได้ตรงกับความต้องการในการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดเก็บข้อมูลไว้ใช้งานในครั้งต่อไป

กิจกรรมที่ 12 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานวิจัยกับทีมวิจัยปี 2558 จำนวน 6 โครงการ

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 2558 ทั้งหมด 6 พื้นที่
2. เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชนตนเอง

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

1. บ้านห้วยล้อม ต.ภูฟ้า อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
2. บ้านนาออก ต.ภูฟ้า อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
3. บ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน
4. บ้านนาบง ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
5. ลำน้ำมาง ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน
6. เกลือสินธารี ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

วันที่ 30 มิถุนายน 2559 – 5 กรกฎาคม 2559 ตั้งแต่เวลา 09:00 น. – 16:00 น.

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านห้วยล้อม
2. ทีมวิจัยบ้านนาออก
3. ทีมวิจัยบ้านนาบง
4. ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด
5. ทีมวิจัยลำน้ำมาง
6. ทีมวิจัยเกลือสินเธาว์
7. พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

1. ทีมวิจัย ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินกิจกรรมและวางบทบาทหน้าที่
2. จัดเตรียมสถานที่ เอกสารประกอบการจัดเวที
3. ประสานกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที

การจัดกิจกรรม

1. ชี้แจงวัตถุประสงค์การจัดเวทีให้ทีมวิจัยได้รับทราบ
2. กำหนดขอบเขตและประเด็นการพูดคุย
3. ดำเนินกิจกรรม ตามแผนงานที่วางไว้ทั้งประเด็นการพูดคุย และการดำเนินงานร่วมกัน
4. สรุปผลการแลกเปลี่ยนพูดคุย โดยแยกเป็นประเด็นตามกรอบเนื้อหาที่วางไว้

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. ปากกา กระดาษบุฟ
2. กล้องถ่ายรูป
3. ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ระหว่างทีมวิจัยและกลุ่มผู้เข้าร่วมเวที
4. การบันทึกข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนพูดคุย

7. บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

กิจกรรมในครั้งต่อไปคือสรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1 เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1

8. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยยังนำเสนอข้อมูลได้ในที่ประชุมหรือไม่ได้เท่าที่เพราะ เพราะยังมีความกล้าแสดงออกในการนำเสนอโครงการวิจัย

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายถือว่าเหมาะสม เนื่องจากการชี้แจงทำความเข้าใจกระบวนการดำเนินงานวิจัย และผลที่ได้จากการดำเนินงานวิจัย ให้กับทีมวิจัยพื้นที่อื่นๆ ได้รับทราบ

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ที่จัดเวทีนี้ถือได้ว่าเป็นที่เหมาะสมกับการจัดเวที ส่วนเรื่องช่วงเวลาและงบประมาณก็ถือว่าพอดีกับการจัดกิจกรรม

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมถือว่าไม่ค่อยเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ เนื่องจากเป็นช่วงการเร่งเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมถือว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นตามแผนงานที่วางไว้

5. วิธีการ / เครื่องมือ

สำหรับเครื่องมือที่นำมาใช้กับกิจกรรมในครั้งนี้คือการพูดคุยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นปัญหา คือ การพูดคุยที่ยืดเยื้อเล็กน้อย

6. เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาข้อมูลของการจัดเวทีนี้ถือว่ามีความสมบูรณ์ เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

กิจกรรมที่ 13 สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย
ฯ ระยะที่ 1

สรุปการจัดกิจกรรม

1. ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

1. เพื่อเป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดในการดำเนินงาน นำมาจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1
2. เพื่อเตรียมความพร้อมของข้อมูลในการนำเสนอผลการดำเนินงานในเวทีรายงานความก้าวหน้า ระยะที่ 1

2. สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

วันที่ 30 สิงหาคม 2559, 15 กันยายน 2559 เวลา 09:00 -12:00 น ณ หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

3. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

1. ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด 25 คน
2. ชาวบ้านขุนน้ำลาด 17 คน
3. ปราชญ์ชาวบ้าน 9 คน
4. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4 คน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

คณะทำงานที่ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดร่วมกันสรุปผลการศึกษาและการดำเนินงานวิจัยฯ และร่วมกันเขียนร่างรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

5. เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน ระดมความรู้ที่นักวิจัยแต่ละคนเพื่อนำมาเขียนรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

6. เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เนื้อหาหลักจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำมาและข้อมูลส่วนที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดทำรายงานจากนักวิจัยทุกคนเพื่อที่จะจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 เสนอต่อ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ทราบ

7. ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากทีมวิจัยไม่มีความชำนาญในการจัดทำรายงานฯ และการใช้คอมพิวเตอร์ ทำให้การจัดทำรายงานมีความล่าช้ากว่ากำหนด และข้อมูลขาดหายเนื่องจากการไม่มีการเก็บรักษาข้อมูลที่ได้ จึงทำให้ข้อมูลไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

1. ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ไม่บรรลุเป้าหมาย เนื่องจากการทำรายงานในครั้งนี้ ต้องใช้ข้อมูลที่ละเอียด ในการจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1

2. สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม

สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นที่กว้าง และมีสิ่งอำนวยความสะดวก จึงทำให้การทำงานในสถานที่นี้มีความราบรื่น ส่วนช่วงเวลาในการทำงานนั้น นักวิจัยบางคนยังมาไม่ได้เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว จึงต้องไปรวมตัวกันตอนเย็นอีกครั้ง เนื่องจากเป็นช่วงเวลาวางจากการทำงาน

3. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม

มีเพียงนักวิจัยเท่านั้น เพราะหน้าที่การจัดทำรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยฯ ระยะที่ 1 นี้ นักวิจัยบ้านขุนน้ำลาดต้องเป็นคนเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาจัดทำรายงานรูปแบบต่อไป

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมไม่เอื้ออำนวยต่อการทำรายงานมากนัก เพราะทีมวิจัยแต่ละคนไม่มีความชำนาญ งานที่ออกมาอาจจะล่าช้ากว่ากำหนด

5. วิธีการ / เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ เครื่องคอมพิวเตอร์ สมุดบันทึกของนักวิจัยทุกคน มีความเหมาะสม แต่อาจไม่มากนัก เนื่องจากเก็บข้อมูลได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น คราวหน้าจึงต้องเครื่องมืออื่นๆเข้ามาช่วยเก็บข้อมูล เช่น เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

6. แหล่งหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้

เนื้อหาหลักจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ทำมาและข้อมูลส่วนที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดทำรายงานถือว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากข้อมูลที่ได้จำเป็นต่อการจัดทำรายงานความก้าวหน้าฯ ระยะที่ 1

7. จุดเด่น

1. บทบาทหน้าที่ในการรับภารกิจที่ได้รับมอบหมาย/การทำงานเป็นทีม
2. การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดในการจัดทำรายงาน
3. เห็นคุณค่าของกระบวนการงานวิจัย/ข้อมูลสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

8. จุดด้อย

1. ทีมวิจัยบางส่วนยังไม่เข้าใจในการทำงานวิจัย/การทำงานเป็นทีม
2. ไม่ทำตามแผนที่วางไว้ เช่น การแบ่งหน้าที่ในทีมยังไม่ได้ตามเป้าหมาย เวลาจำกัด จึงทำให้กระบวนการดำเนินงานไม่ตรงตามเป้าหมาย

กิจกรรมที่ 14 เวทีประชุมประจำเดือน

● วัตถุประสงค์

1. เพื่อประชุมหารือกับทีมวิจัยในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง
2. เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ทีมวิจัยในการดำเนินโครงการวิจัยไปในทิศทางเดียวกัน

● สถานที่การจัดประชุม

สถานที่ในการจัดกิจกรรม หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

● ผู้เข้าร่วมประชุม

ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด จำนวน 21 คน

● การจัดการประชุม

การจัดการประชุมประจำเดือน จะจัดขึ้นทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน 4 ครั้ง ของเดือน พฤศจิกายน 2558 กุมภาพันธ์ 2559 เมษายน 2559 และเดือนมิถุนายน 2559

● เนื้อหาการประชุม

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้จากการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินงานวิจัยดีขึ้น

● ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

1. ยังมีนักวิจัยบางคนที่ยังไม่เข้าใจถึงการดำเนินโครงการวิจัยฯ
2. ข้อมูลบางกิจกรรมยังไม่มี ความชัดเจน

3. การจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งไม่มีการจดบันทึก

●จุดเด่น

การมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยในการประชุมในแต่ละครั้ง โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของแต่ละคนในทีม

●จุดด้อย

ในบางครั้งการจัดกิจกรรมนักวิจัยบางส่วนไม่เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากอยู่ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

3) ระเบียบปฏิบัติการ

เมื่อทีมนักวิจัยได้มีการเก็บข้อมูลในด้านการจัดการฐานอาหารแล้วจึงได้มีทำงานขั้นปฏิบัติการโดยการนำข้อมูลความรู้ภูมิปัญญามาร่วมกันหาแนวทางในการฟื้นฟูฐานอาหารเพื่อเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของชนเผ่าถิ่นบ้านขุนน้ำลาด ดังกิจกรรมระยะที่ 2 ดังนี้

3.1) กิจกรรมเวทีวางแผนแนวทางแก้ไขปัญหาหรือการฟื้นฟูแหล่งอาหาร

- ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูแหล่งอาหารทั้ง 4 ฐาน

- สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

สถานที่ในการจัดกิจกรรม หอประชุมหมู่บ้านบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมนักวิจัยบ้านขุนน้ำลาด จำนวน 21 คน

- ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

ประสานทีมนักวิจัยทั้งหมด นัดวันเวลาในการจัดประชุม

การจัดกิจกรรม

- หัวหน้าโครงการชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดเวที เพื่อให้เข้าใจร่วมกัน
- พุดคุยถึงกิจกรรมที่ทำในระยะที่ 2 เพื่อให้เห็นภาพการทำงานร่วมกัน
- ทีมเหรียญกษาปณ์ชี้แจงเรื่องการเงินในระยะที่ 2 และการใช้จ่าย
- นำเอาข้อมูลในระยะที่ 1 มาพูดคุยและเรียบหาความรู้ภูมิปัญญาที่ต้องนำมาปฏิบัติให้เข้ากับปัจจุบัน หาข้อตกลงร่วมกันในแนวทางการแก้ไขปัญหาคือ การกันพื้นที่ให้เป็นเขตอนุรักษ์ ทั้งดิน น้ำ ป่า เพราะจะทำให้เป็นพื้นที่อาหารที่สมบูรณ์
- สรุปบทเรียนและวางแผนการทำงานต่อไป

- เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล การประชุมแบบมีส่วนร่วม

- **เนื้อหาในการจัดกิจกรรม**

การจัดเวทีครั้งนี้เป็นการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือการฟื้นฟูแหล่งอาหาร ที่มีของคนในชุมชนดังนั้นการหาแนวทางจึงต้องใช้การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บมาในระยะที่ 1 ซึ่งนักวิจัยเองได้เห็นข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ ปัญหาที่เห็นเด่นชัดคือ คนในและนอกพื้นที่ได้เข้าไปหาอาหารในป่า น้ำลาด มีการทำไร่ทั้งไร่ข้าวโพด ชিং ข้าว ของคนทั้งในและนอกพื้นที่ ดังนั้นจึงได้คิดแนวทางในการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดอาหารเพิ่มขึ้นและเพื่อให้เพียงพอต่อคนในและนอกชุมชนที่เพิ่มขึ้น เช่น การบวชป่า การกันพื้นที่อนุรักษ์ พันธุ์ปลาในพื้นที่ลำน้ำลาดเพราะจะเป็นพื้นที่ในการหาอาหารแต่ไม่มีการทำเขตอนุรักษ์เลย

- **บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง**

จะมีการศึกษาดูงานในพื้นที่ และการวางแผนการทำงานในครั้งต่อไป

- **ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ**

- การวิเคราะห์ข้อมูลนักวิจัยยังมองไม่ทะลุในเรื่องการสร้างการมีส่วนร่วมกับคนชุมชนอื่นในการจัดหาแนวทางการอนุรักษ์ร่วมกัน
- การขาดการชี้จุดในการอนุรักษ์ร่วมกัน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **วัตถุประสงค์**

การจัดกิจกรรมถือว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เพราะเป็นการหาแนวทางการทำงานร่วมกัน

- **สถานที่การจัดประชุม**

เหมาะสมเพราะเป็นพื้นที่ของคนในชุมชน

- **ผู้เข้าร่วมประชุม**

ยังขาดผู้รู้ทางด้านจารีตประเพณีในการวิเคราะห์ข้อมูล

- **การจัดการประชุม**

รูปแบบในการจัดเป็นการจัดเวทีแบบมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ การนำข้อมูลในระยะที่ 1 มาคิด วิเคราะห์ร่วมกัน

- **เนื้อหาการประชุม**

เหมาะสมเพราะเป็นไปตามแผนที่วางไว้

- **ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ**

- ผู้เข้าร่วมยังขาดผู้รู้ในเรื่องจารีตประเพณีของคนอื่น หากมีการประชุมครั้งต่อไปควรมีการวิเคราะห์ผู้ที่จะมาเข้าร่วมด้วย
- ทีมวิจัยเองบางคนติดภาระทางครอบครัวเพราะเป็นช่วงเก็บเกี่ยว

- **จุดเด่น**

มีการนำเอาข้อมูลมารวบรวมกันวิเคราะห์และนำไปสู่การแก้ไข

- **จุดด้อย**

นักวิจัยยังขาดมุมมองและการประสานกับหมู่บ้านอื่นที่อยู่ใกล้เคียง

- **ผลลัพธ์**

หลังจากที่ไม่ได้มีการดำเนินโครงการวิจัยหรือเว้นช่วงเก็บเกี่ยว การนำข้อมูลงานวิจัยมาวิเคราะห์ร่วมกันเป็นการทบทวนการทำงานวิจัยของทีมงานในตัวและการที่ได้เห็นสภาพปัญหาเพิ่มขึ้นทำให้ได้นำสถานการณ์ใหม่ๆ เข้ามาร่วมในการวิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขร่วมด้วย

3.2) กิจกรรมการศึกษาดูงานด้านการจัดการความมั่นคงทางอาหารโดยชุมชน

- **ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม**

- เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาจากพื้นที่อื่น
- เพื่อนำแนวทางจากพื้นที่อื่นมาปรับใช้

- **สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา**

ศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากรและการจัดการระบบเกษตรจากชุมชนบ้านโป่งคำ ต.พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน และการจัดการวิสาหกิจชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยน ต.น้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน

- **ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที**

นักวิจัยจำนวน 10 คน เยาวชนจำนวน 10 คน

- **ขั้นตอนการจัดกิจกรรม**

การเตรียมการ

- จัดประชุมทีมวิจัยและเยาวชนในชุมชน เพื่อคัดเลือกผู้ที่สามารถไปแล้วนำความรู้กลับมาบอกต่อและดำเนินโครงการวิจัยต่อไปได้
- ประสานพื้นที่ในการศึกษาดูงาน วันเวลา
- ประสานรถตู้เพื่อมารับและตกลงเรื่องการเดินทาง ค่าใช้จ่าย
- นัดหมายเวลาในการเดินทาง

การจัดกิจกรรม

- ออกเดินทางจากบ้านขุนน้ำลาดเวลา 07.00 น. ถึงบ้านโป่งคำ 08.30 น.
- แนะนำสถานที่ โดย ผู้ใหญ่ทิล บังเมฆ
- แนะนำตัวผู้เข้าร่วมการศึกษาดูงาน
- บรรยายการทำงานของคนในพื้นที่

— บรรยายการก้าวเดินจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวจนถึงการปลูกพืชผสมผสาน และการปลูกแบบปลอดสารจนถึงการสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดน่าน รวมถึงการยกระดับเป็นวิสาหกิจชุมชน

— แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซักถามแนวทางการสร้างพื้นที่จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การรักษาฐานอาหารจากทรัพยากรจนถึงการพึ่งตัวเอง

— เดินทางไปเยี่ยมชมแปลงเกษตรตัวอย่างของคุณ อนุศิลป์ อันตะพันธ์เป็นการ แบ่งพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ใช้สอย หาดอาหารเช่น เห็ด หน่อ ไม้ไผ่ และอื่นๆ แบ่งพื้นที่เป็นนาข้าว เลี้ยงสัตว์ ปลูกผักเก็บเมล็ดพันธุ์ ฯลฯ

— พักรับประทานอาหารกลางวัน

— เดินทางต่อไปยังบ้านน้ำเกียนเพื่อศึกษาการทำงานด้านชีวิตวิถี ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถี ตำบลน้ำเกียน อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เพื่อหาทางออกสู่การจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการบรรยายการให้ข้อมูลการทำงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการสร้างตลาดรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้านและการแปรรูปเพื่อการจำหน่าย

— เยี่ยมชมสวนสมุนไพร และเยี่ยมชมผลผลิตของกลุ่ม

— เดินทางกลับ

- **เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

เป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อเติมเต็มความรู้ในการทำการเกษตรและแปรรูป อีกทั้งดูพื้นที่จริงในการผลิต

- **เนื้อหาในการจัดกิจกรรม**

ในการศึกษาดูงานเป็นการบรรยายให้เห็นภาพการทำงานตั้งแต่เริ่มต้น เช่น ที่ผ่านมามีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว มาตลอด จนถึงปรับเปลี่ยนแนวคิดในการทำเกษตรมาเป็นเกษตรผสมผสาน บวกกับการรักษาฐานทรัพยากรป่าเอาไว้เป็นของตนเองในการทำเป็นป่าใช้สอย และเป็นแหล่งอาหารของตนเองและชุมชน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการส่งสินค้าทางเกษตรที่ปลอดสาร (บ้านโป่งคำ) การศึกษาดูงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชีวิตวิถีตำบลน้ำเกียนเป็นการเยี่ยมชมการแปรรูปผลผลิตสู่การตลาด

- **บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง**

จะมีการสรุปบทเรียนการศึกษาดูงานในพื้นที่บ้านขุนน้ำลาดอีกครั้งเพื่อนำความรู้ไปปรับใช้กับงานวิจัยของตนเอง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **วัตถุประสงค์**

การศึกษาดูงานทำให้ได้เห็นถึงการจัดการทรัพยากรที่หลากหลาย ทั้งการจัดการทรัพยากรที่มีในชุมชน การจัดการทรัพยากรป่า การจัดการทรัพยากรน้ำที่สามารถนำมาใช้

ในภาคการเกษตรอย่างเหมาะสม ถือว่าทีมวิจัยได้ความรู้ที่จะสามารถนำมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง

- **สถานที่การจัดประชุม**

เป็นพื้นที่จริงและศึกษาจากการทำงานจริงไม่ได้แค่บรรยายให้ฟังแล้วจบการดูงาน

- **ผู้เข้าร่วมประชุม**

มีทั้งทีมวิจัยและเยาวชนที่สามารถนำมาต่อยอดในการทำงานเปิดหูเปิดตาให้กับกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการทำงานต่อจากทีมวิจัยต่อไป

- **การจัดการประชุม**

เป็นการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการทำงาน การลงพื้นที่สัมผัสกับการทำงานบนพื้นที่การเกษตรจริง

- **เนื้อหาการประชุม**

หากมีการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำจริงกับคนในพื้นที่จะได้เสริมความรู้ได้มากขึ้นเช่นการร่วมในการทำปุ๋ยกับเกษตรกร การเข้าไปในพื้นที่ป่าทำให้ได้เห็นความหลากหลายไปด้วย

- **ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ**

ระยะเวลาในการศึกษาดูงานมีวันเดียวทำให้แลกเปลี่ยนกันได้น้อยเพราะเป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยว

- **จุดเด่น**

หลังจากมีการทำงานวิจัยนักวิจัยที่เป็นชาติพันธุ์ก็กล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้นสามารถตั้งคำถามในสิ่งที่ตนเองสนใจเชื่อมโยงไปถึงการผลิตของตนเองที่มีในพื้นที่ได้ การศึกษาดูงานมีหลากหลายกลุ่มที่ไปด้วยกันทำให้ได้แลกเปลี่ยนความเห็นกันไปด้วย

- **จุดด้อย**

ระยะเวลาในการศึกษาดูงานมีวันเดียวทำให้แลกเปลี่ยนกันได้น้อย

- **ผลลัพธ์**

- การศึกษาดูงานครั้งนี้ทำให้เห็นถึงความอยากของทีมวิจัยที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง
- สิ่งหนึ่งที่ได้จากการแลกเปลี่ยนก็คือช่องทางการตลาดของผลผลิตที่ตนเองมีแต่ไม่มีตลาด การสร้างพื้นที่อาหารที่เป็นของชุมชนที่มีในป่า

3.3) การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการฐานอาหาร

- ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- เพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้เดิมและผสมองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการฐานทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชน
- เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการฐานอาหาร

- **สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา**

ศาลาประชาคมหมู่บ้านขุนน้ำลาด

- **ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที**

ทีมวิจัย และปราชญ์ชาวบ้าน

- **ขั้นตอนการจัดกิจกรรม**

การเตรียมการ

- ประสานทีมวิจัย ปราชญ์ผู้รู้ในหมู่บ้าน
- นัดหมายการประชุมวันเวลา ในการประชุม
- นัดหมายข้อมูลที่มีเพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกิจกรรม

- หัวหน้าโครงการชี้แจงการจัดเวทีครั้งนี้เพื่อหาทางฟื้นฟูภูมิปัญญาของคนในชุมชนในการรักษาฐานอาหารร่วมกัน
- แบ่งกลุ่มในการค้นหาภูมิปัญญาจากข้อมูลที่มีอยู่ และกลุ่มความรู้ใหม่จากข้างนอกมีอะไรบ้าง
- นำเสนอการแบ่งกลุ่มทั้ง 2 ส่วน
- สรุปการจัดเวที

- **เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

- การวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ทั้งเก่าและใหม่ เขียนให้เห็นเปรียบเทียบ
- การเลือกข้อมูล
- การแบ่งบทบาทหน้าที่

- **เนื้อหาในการจัดกิจกรรม**

เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อทบทวนความรู้ภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูความรู้ภูมิปัญญาของคนถิ่นบ้านขุนน้ำลาด ในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงอยู่และสามารถนำมาปรับใช้คนในชุมชนได้ ซึ่งในเวทีได้มีการนำเสนอสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การบุกรุกพื้นที่ทำกินในพื้นที่ขุนน้ำลาด การเข้าหาอาหารของคนต่างถิ่นในพื้นที่น้ำลาดทำให้อาหารลดลง ทั้งอาหารที่อยู่ในป่า และอาหารที่อยู่ในน้ำ ซึ่งการฟื้นฟูนี้จึงใช้ภูมิปัญญาเดิมคือการเลี้ยงผีป่า และมีการผสมภูมิปัญญาของคนพื้นเมืองเข้าไปด้วยเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ในการอนุรักษ์ป่าและน้ำนั่นคือการบวชป่าและน้ำไปพร้อมๆ กับการกันที่ในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา จากนั้นจึงมีการ

แบ่งบทบาทหน้าที่ในการหาของและเตรียมการร่วมกันโดยจะให้เยาวชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบวชครั้งนี้ด้วย

- **บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง**

การทำกิจกรรมในครั้งนี้ทำให้ทีมวิจัยได้มุมมองในการจัดการฐานอาหารเพื่อความยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาของตนเองได้ ดังนั้นทีมงานจึงได้นัดหมายการจัดกิจกรรมในการเลี้ยงผีบวชป่า บวชน้ำกันในวันที่ 29 ตุลาคม 2560 จะมีการสร้างความร่วมมือกับหน่วยจัดการต้นน้ำเข้าไปร่วมด้วย

- **ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ**

- ทีมวิจัยบางคนติดภารกิจจึงส่งตัวแทนมาร่วมแทนทำให้ต้องสร้างความเข้าใจกันใหม่อีกครั้ง
- การแบ่งบทบาทการทำงานจึงต้องแบ่งตามคนที่มาทำให้งานไม่กระจายตัวเท่าที่ควร

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**

การจัดเวทีครั้งนี้โดยเนื้อหาถือว่าได้ผลการตอบรับเป็นอย่างดีเพราะได้ร่วมกันวิเคราะห์เอาความรู้ภูมิปัญญาออกมาผสมกับความรู้นี้ใหม่เพื่อให้คนนอกได้เคารพและนับถือได้

- **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**

เป็นช่วงการเก็บเกี่ยวจึงทำให้มีคนเข้าร่วมได้น้อยกว่าช่วงปกติ

- **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

ทีมวิจัยได้มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมในเวทีทำให้เห็นพิธีกรรมได้ครอบคลุมมากขึ้น

- **ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

กระชับและไม่ยืดเยื้อเพราะทีมเข้าใจร่วมกันในการทำงานและมีการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน

- **วิธีการ / เครื่องมือ**

— เครื่องมือการเชื่อมโยงสถานการณ์เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์หาทางออกร่วมกันโดยมีการเขียนให้เห็นถึงกระบวนการทำงานที่เป็นขั้นตอน และมีการเขียนให้เห็นเพื่อให้คนที่รับมอบหมายได้รับผิดชอบ

— เครื่องมือแผนที่ป่าเพื่อวาดให้เห็นจุดในการเลี้ยงผี และจุดในการบวชป่าและน้ำ

- **เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้**

เนื้อหาที่ได้สามารถนำไปใช้ได้จริงในการทำงานวิจัยและสามารถสร้างคุณค่าให้กับป่าและน้ำได้

- จุดเด่น

เป็นการจัดกิจกรรมที่ถอดเอาสถานการณ์ปัญหาที่ได้พบเจอมาใช้ในการวางแผนทางในการฟื้นฟูผสมกับความเชื่อที่ทำให้คนภายนอกยอมรับ

- จุดด้อย

-

- ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป

ควรมีการเชิญผู้มีส่วนได้เสียในการอนุรักษ์ป่าเข้ามาร่วมด้วยไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้านใกล้เคียง หรือหมู่บ้านที่ได้ผลประโยชน์ร่วมกัน

- ผลลัพธ์

การจัดกิจกรรมครั้งนี้ทำให้คนในชุมชนเกิดความกระตือรือร้น ในการอนุรักษ์มากขึ้น เพราะเป็นการใช้ภูมิปัญญาของตนเองและของคนข้างนอกเข้ามาช่วยในการอนุรักษ์

3.4) กิจกรรมฟื้นฟูแหล่งอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

- ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- เพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้เดิมและผสมองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการฐานทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชน
- เพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการฐานอาหาร

- สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

ป่าชุมชนบ้านขุนน้ำลาด แม่น้ำลาด ระหว่างทางขึ้นดอย

- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัยและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 25 คน

- ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

- ประสานทีมงานวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน
- ร่วมหารือและวางแผนการฟื้นฟูภูมิปัญญาของชุมชนในการจัดการฐานทรัพยากร เช่น การบวชปลา ป่า การเลี้ยงผี ฯลฯ
- ดึงคนในชุมชนเยาวชนเข้ามาร่วมในการจัดกระบวนการต่างๆ
- นัดหมายการเดินทางเข้าไปทำกิจกรรม
- สรุปผล

การจัดกิจกรรม

ทีมวิจัยร่วมกับเยาวชนบ้านน้ำลาดและขุนน้ำลาด และ หน่วยจัดการต้นน้ำน้ำองบ ในการอำนวยความสะดวกการเดินทาง มีการบวชป่าโดยการนำผ้าเหลืองไปผูกกับต้นไม้เพื่อให้

เห็นเป็นเขตในการรักษาป่า เลี้ยงผีตามรายทาง กันพื้นที่ในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาจำนวน 500 เมตร เพื่อให้มีพันธุ์ปลาเพิ่มขึ้น โดยใช้ผ้าเหลืองเป็นการทำเขตให้เห็นอย่างชัดเจน

- **เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

- การประสานความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้องเช่น หน่วยจัดการต้นน้ำ
- เดินทางเข้าสู่พื้นที่ในการบวชป่า โดยมีปราชญ์(หมอผี)
- ทำการเลี้ยงผี ณ จุดบ้านเดิมเพื่อบอกกล่าวเจ้าที่ในการรักษาป่า ทำพิธีบวชป่า ผูกต้นไม้
- ระหว่างทางมีการเช่นเจ้าที่ที่สำคัญในการรักษาป่าเพื่อให้เยาวชนได้เห็นและทำตามเมื่อเข้าป่า
- เดินทางเข้าสู่น้ำลาดเพื่อทำการบวชน้ำ
- รับประทานอาหารร่วมกันในพื้นที่ริมน้ำจากอาหารที่เตรียมกันไป
- ทำการกันเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ระยะทาง 500 เมตร
- ร่วมกันผูกผ้าเพื่อให้เห็นเป็นเขตอนุรักษ์เพราะยังไม่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่นี้
- สรุปบทเรียน

- **เนื้อหาในการจัดกิจกรรม**

เป็นการจัดกิจกรรมในการฟื้นฟูองค์ความรู้ภูมิปัญญาทั้งที่เคยมีคือการเลี้ยงผี และการผสมกับความรู้พื้นเมืองที่สามารถทำให้คนในพื้นที่ยอมรับได้ เช่นการบวชป่า และการบวชน้ำเพื่อให้เป็นที่ยู่อาศัยของปลาและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลา ดังนั้นจึงทำให้คนในและนอกพื้นที่ให้การยอมรับ

- **บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง**

จะมีการประชุมในหมู่บ้านเพื่อประกาศพื้นที่ในการอนุรักษ์ทั้ง 2 ส่วนเพื่อเป็นพื้นที่อาหารของคนในและนอกชุมชนต่อไป ในเวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

- **ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ**

ระยะทางในการเดินทางอยู่ห่างไกลจึงทำให้เสียเวลาในการเดินทางมากขึ้น

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**

หากดูจากการจัดกิจกรรมถือว่าบรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ที่เหลือก็ต้องขอความเห็นจากที่ประชุมในชุมชนเพื่อให้เห็นร่วมกันในการทำงานวิจัยและการขยายผลต่อไป

- **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**

การจัดกิจกรรมอยู่ในช่วงที่เหมาะสมเพราะการเดินทางสะดวกฝนไม่ตก แต่ที่ขาดคือการปลูกพืชอาหารเสริมในป่าที่ยังไม่สามารถจัดได้

- **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

เป็นกลุ่มคนที่หลากหลายทั้งเป็นปราชญ์(ข้าวจ้าว) นักวิจัย เยาวชน และหน่วยจัดการต้นน้ำ ที่ให้ความร่วมมือในการนำรถเข้ามาร่วมบรรทุกคนเดินทางเข้าสู่พื้นที่

- **ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

เป็นขั้นตอนในการอ้างอิงถึงความเชื่อที่ทำให้คนเคารพและปฏิบัติตามหากมีความเชื่อเดียวกัน

- **วิธีการ / เครื่องมือ**

การใช้ข้อมูลความเชื่อเข้ามาช่วยในอนุรักษ์น้ำและป่าไปด้วยกัน

- **เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้**

ภูมิปัญญาทางด้านการเลี้ยงผี การกันพื้นที่ในการบวชป่า และการกันพื้นที่ในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

- **จุดเด่น**

มีความร่วมมือกับหลายฝ่าย ทำให้เห็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเรื่องนี้เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวของคนในชุมชน

- **จุดด้อย**

การสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในและนอกชุมชนเพราะเป็นพื้นที่ป่าผืนเดียวกันควรมีการสร้างใจร่วมกัน

- **ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป**

การจัดการป่าและน้ำควรมีการสร้างใจให้กับหมู่บ้านข้างเคียงไปด้วยเพื่อจะได้ร่วมกันอนุรักษ์

- **ผลลัพธ์**

การจัดกิจกรรมนี้ทำให้ทีมวิจัยและคนในชุมชนเข้าใจกระบวนการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการมากขึ้นเพราะทำให้เห็นและเป็นการทำจริง

3.5) เวทีนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ที่เกี่ยวข้อง (เวทีคืนข้อมูล)

- **ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม**

เพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยแก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและให้ข้อเสนอแนะ

- **สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา**

ศาลาประชาคมหมู่บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน

- **ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที**

นักวิจัย คนในชุมชน เยาวชน หน่วยจัดการต้นน้ำ กำนันตำบลงอบ

- **ขั้นตอนการจัดกิจกรรม**

การเตรียมการ

- นัดประชุมที่มียี่สิบเพื่อหาหรือการจัดเวทีนำเสนอผลการดำเนินงาน
- แบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน เช่น การเสนอข้อมูล การแลกเปลี่ยนความเห็นในเวที ฯลฯ
- ลงมติหาวันเพื่อจะได้มีคนเข้ามาร่วมมากขึ้น
- ประสานงานทั้งหน่วยงานและประกาศให้คนในชุมชนทราบ

การจัดกิจกรรม

- ลงทะเบียนผู้เข้าร่วม
 - กำหนดเป็นประธานในพิธีเปิดได้กล่าวให้อิทธิพลในการทำงานของคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด
 - หัวหน้าโครงการได้กล่าวที่มาที่ไปของโครงการให้กับผู้เข้าร่วมได้ทราบ
 - ทีมวิจัยช่วยกันนำเสนอข้อมูลที่เตรียมไว้
 - เยวชนได้มีการนำเสนอผลงาน(VDO) ในการสื่อสารการอนุรักษ์อาหารจากป่าให้กับผู้เข้าร่วมได้รับทราบ
 - ร่วมเติมเต็มการทำงานและการเสนอแนะแนวทางการทำงานต่อไป
 - สรุปแนวทางการทำงาน
- เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม
 - แผนที่ป่า แหล่งอาหาร
 - บรรยายด้วยภาพ
 - VDO ทำมือ
 - การตั้งวงคุยแลกเปลี่ยนเติมเต็มร่วมกันเพื่อหาแนวทางการทำงานร่วมกันต่อไป
 - เนื้อหาในการจัดกิจกรรม

เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาดและเป็นการหาแนวทางการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในเวทีได้มีการนำเสนอข้อมูลทั้ง 2 ระยะ สุดท้ายได้มีข้อสรุปในการแลกเปลี่ยนคือ หากมีการขยายพื้นที่ในการอนุรักษ์สัตว์น้ำเพิ่มอีก 1 กิโลเมตรคงจะดีเพราะจะได้มีอาหารไว้ให้คนในพื้นที่ได้กินกันและร่วมกันอนุรักษ์ไปด้วย
 - บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง

มีการขยายพื้นที่ในการอนุรักษ์สัตว์น้ำเพิ่มอีก 1 กิโลเมตร ในพื้นที่ป่าหน่วยจัดการต้นน้ำจะเข้ามาให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับคนในชุมชน
 - ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ

หมู่บ้านใกล้เคียงยังไม่ได้เข้ามาร่วมในเวทีจึงทำให้ความเข้าใจคลาดเคลื่อนกัน

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**

เป็นการคืนข้อมูลที่ทำให้คนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาร่วมในการเติมเต็มข้อมูลในการทำงานและวางแผนงานต่อไปได้ถือว่าบรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงาน

- **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**

เป็นช่วงเวลาของการเก็บเกี่ยวทำให้ผู้เข้าร่วมติดภารกิจ จึงได้ส่งลูกหลานมาแทนความเข้าใจและการแลกเปลี่ยนจึงมีแต่ส่วนของหน่วยงานที่เข้ามาร่วม และคนในชุมชนบางส่วน

- **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

ถือว่าตรงเป้าหมายแต่ต้องรอผลสะท้อนกลับในส่วนของคนที่มาแทนจะมีการบอกต่อหรือไม่ และการทำอย่างต่อเนื่องร่วมกับหน่วยงาน

- **ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

ขั้นตอนในการดำเนินงานทำให้คนเข้าใจง่ายกระชับ และยังมีการปิดท้ายด้วยสื่อที่ทำจากมือเด็กจึงทำให้เข้าใจง่ายและดึงดูดการมีส่วนร่วมได้

- **วิธีการ / เครื่องมือ**

- ใช้สื่อเข้ามาช่วยในการสร้างความเข้าใจ
- การใช้แผนที่เป็นสื่อทำให้เห็นอาณาเขตในการอนุรักษ์มากขึ้นและทำให้เข้าใจง่ายขึ้น

- **เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้**

- มีบางส่วนที่ยังนำเสนอไม่หมดในการนำเสนอยังไม่เห็นผลหลังจากมีการอนุรักษ์เนื่องจากระยะเวลาหลังจากอนุรักษ์มาถึงการคืนข้อมูลยังไม่เห็นปริมาณการเพิ่มหรือลดลงของปลาหรือต้นไม้ที่เป็นพืชอาหาร

- **จุดเด่น**

- มีการนำเสนองานที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะเยาวชน
- เป็นการนำเสนอที่สามารถทำให้เห็นภาพการอนุรักษ์ได้อย่างชัดเจน

- **จุดด้อย**

- มีบางส่วนที่ยังนำเสนอไม่หมดในการนำเสนอยังไม่เห็นผลหลังจากมีการอนุรักษ์เนื่องจากระยะเวลาหลังจากอนุรักษ์มาถึงการคืนข้อมูลยังไม่เห็นปริมาณการเพิ่มหรือลดลงของปลาหรือต้นไม้ที่เป็นพืชอาหาร
- ช่วงเวลาของการนำเสนอเป็นช่วงของการเก็บเกี่ยวทำให้ผู้เข้าร่วมติดภารกิจ จึงได้ส่งลูกหลานมาแทน ความเข้าใจและการแลกเปลี่ยนจึงมีแต่ส่วนของหน่วยงานที่เข้ามาร่วม และคนในชุมชนบางส่วน

- **ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป**

- ควรมีการเชิญผู้มีส่วนได้เสียในการอนุรักษ์หรือหมู่บ้านใกล้เคียงเข้ามาร่วมในการทำกิจกรรมครั้งนี้ด้วย

3.6) แผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

- ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม
 - เพื่อสร้างแผนปฏิบัติการในการฟื้นฟูแหล่งอาหารทั้ง 4 ฐาน
 - เพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติของคนในชุมชนต่อไป
- สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา

ศาลาประชาคมบ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน
- ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที

ทีมวิจัย ทีมเยาวชน ปราชญ์ผู้รู้ในชุมชน หน่วยจัดการต้นน้ำ
- ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเตรียมการ

 - ประสานทีมวิจัย เยาวชน ปราชญ์ผู้รู้ หน่วยจัดการต้นน้ำ
 - นัดวันเวลาและสถานที่ในการจัดเวที

การจัดกิจกรรม

 - ทีมวิจัยร่วมกันนำข้อมูลที่มีและข้อมูลที่เป็นข้อเสนอแนะในเวทีมาตั้งวงคุยถึงความเป็นไปได้ในการวางแผนปฏิบัติการเพื่อความต่อเนื่องไป
 - เมื่อได้ข้อมูลแล้วทีมวิจัยจึงร่วมกับคนที่เข้าร่วมวางแผนการทำงานเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง
 - สรุปออกมาเป็นแผนการทำงานร่วมกับหน่วยงานและคนในชุมชนในอนาคต
- เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม
 - ข้อมูลและการจัดทำแผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
 - แผนที่การอนุรักษ์ป่าและน้ำ
 - ปฏิทินการทำงาน
- เนื้อหาในการจัดกิจกรรม
 - ในการจัดเวทีที่มีการวางแผนการทำงานร่วมกับกลุ่มเยาวชนและหน่วยงาน โดย มีการวางแผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวต่อไป
 - การทำปฏิทินการทำงานร่วมกันใน 1 ปี
- บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง
 - จะมีการสรุปบทเรียนการทำงานโครงการวิจัยกันต่อไปในเดือนธันวาคม 2560 หลังจากฤดูเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว

- **ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ**

- ความรู้บางอย่างต้องมีพี่เลี้ยงเข้ามาช่วยเติมเต็ม เช่นการดึงประเด็น การทำแผนงาน ปฏิทินแผนงานที่จะทำต่อ

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**

ได้แผนการทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังมีแผนการขยายพื้นที่ในการการอนุรักษ์เพิ่ม การปลูกไม้ผลเสริมในพื้นที่ป่าอีกด้วยเนื่องจากที่ผ่านมาไม่สามารถปลูกได้เพราะเป็นฤดูแล้งจึงต้องทำแผนเพื่อไปปลูกในฤดูฝนต่อไป

- **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**

เหมาะสมเพราะได้เนื้องานที่สามารถขยับต่อ สถานที่ก็เป็นสถานที่ของหมู่บ้าน

- **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

มีกลุ่มคนที่เข้าร่วมที่สามารถทำงานต่อเนื่องได้และมีการถ่ายทอดการทำงานไปสู่คนรุ่นหลังได้

- **ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

เป็นขั้นตอนที่ทำให้ได้เนื้อหาและมีการเติมเต็มในบางมุมที่นักวิจัยเข้าไม่ถึงโดยพี่เลี้ยง

- **วิธีการ / เครื่องมือ**

มีการพูดคุยแบบเป็นทางการและมีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้

- **เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้**

เนื้อหาจากการค้นข้อมูลและข้อเสนอแนะจากในเวทีเพื่อนำมาปรับให้เป็นแผนการทำงานร่วมกัน

- **จุดเด่น**

ได้เนื้อหาได้แผนงานในการทำงานร่วมกัน

- **จุดด้อย**

คนเข้าร่วมน้อยทำให้แบ่งกลุ่มยาก

- **ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป**

หากมีการจัดครั้งต่อไปควรมีการวางแผนการทำงานให้มีคนเข้าร่วมมากกว่านี้

- **ผลลัพธ์**

จากการจัดเวทีครั้งนี้ทำให้เห็นคนทำงานจริงที่มีใจเข้ามามีส่วนร่วมถึงไม่มากแต่ก็สามารถที่จะวางแผนการทำงานให้สำเร็จได้

3.7) สรุปบทเรียนการดำเนินงานและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

- **ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม**

- เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานวิจัยที่ผ่านมาทั้งโครงการ

- เพื่อร่วมกันจัดทำรายงานการวิจัย
- **สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา**
 - ศาลาประชาคมบ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน
- **ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที**
 - นักวิจัย
- **ขั้นตอนการจัดกิจกรรม**
 - การเตรียมการ**
 - ประสานทีมวิจัย เยาวชน ปราชญ์ผู้รู้ หน่วยจัดการต้นน้ำ
 - นัดวันเวลาและสถานที่ในการจัดเวที
 - การจัดกิจกรรม**
 - หัวหน้าโครงการพร้อมกับทีมวิจัยได้ร่วมกันนำข้อมูลรายงานในระยะที่ 1 มาเพิ่มกิจกรรมในระยะที่ 2 ร่วมกันรายงานกิจกรรมแต่ละกิจกรรมในระยะที่ 2
- **เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**
 - แบบบันทึกกิจกรรม
 - รายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1
- **เนื้อหาในการจัดกิจกรรม**
 - เป็นการนำข้อมูลทั้ง 2 ระยะมาจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ โดยทีมวิจัยเป็นคนร่วมกันจัดทำและร่วมกันรายงานกิจกรรม
- **บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง**
 - มีการนัดหมายการพิมพ์งานให้แต่ละกิจกรรมแล้วส่งภายใน ปลายเดือน พฤศจิกายน 2560
- **ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ**
 - บางกิจกรรมไม่ได้มีการบันทึกไว้จึงต้องมานั่งบันทึกกันย้อนหลัง

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**
 - อาจจะไม่ได้รายงานเป็นรูปเล่มแต่เป็นการรวบรวมข้อมูลในการรายงานกิจกรรมในการทำงาน ของทีมวิจัย
- **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**
 - เป็นสถานที่กลางหมู่บ้านเลยไม่ค่อยจะเหมาะกับการจัดทำเอกสารเท่าที่ควรเพราะจะมีความวุ่นวายในการสัญจรไปมาทำให้ทีมวิจัยไม่ค่อยมีสมาธิ
- **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

ส่วนใหญ่เป็นนักวิจัยที่ร่วมกันทำงานมาตั้งแต่ต้นจนจบโครงการทำให้เข้าใจกระบวนการทำงานและช่วยกันได้ดี

- **ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

จะเป็นการช่วยกันเขียนรายงานกิจกรรมและการนำแผนการทำงานมาช่วยกันเขียนให้เห็นภาพการทำงานต่อไป

- **วิธีการ / เครื่องมือ**

กระบวนการทำกิจกรรมครั้งนี้นอกจากการใช้เครื่องมือแล้วยังมีการหารือเพื่อแบ่งบทบาทในการทำงาน มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้งานเสร็จเร็วขึ้น

- **เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้**

เป็นข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ประกอบการเขียนรายงานได้บางส่วนแต่ยังไม่ได้มีการวิเคราะห์ถึงผลลัพธ์ของการทำงาน

- **จุดเด่น**

ทีมวิจัยเป็นผู้ที่ทำเองจึงตั้งนั้นการรายงานกิจกรรมจึงทำได้ง่าย

- **จุดด้อย**

ทีมวิจัยบางคนที่ทำมาตลอดมีเวลาน้อยจึงให้ข้อมูลได้ไม่หมด

- **ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป**

ควรมีการนัดกันอีกครั้งเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลจากคนที่รู้อีกครั้งอาจจะมีการนัดในเวลาว่างพร้อมกัน

3.8) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ฐานวิจัยกับทีมวิจัยปี 58 จำนวน 6 โครงการ

- **ทบทวนความคาดหวังต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม**

- เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานในเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นปี 58
- เพื่อเติมเต็มการทำงาน วิธีการการทำงานซึ่งกันและกัน
- เพื่อรายงานความก้าวหน้าการทำงานระหว่างโครงการวิจัย

- **สถานที่จัดประชุม ช่วงเวลา**

บ้านบ่อหลวง ต.บ่อเกลือใต้ อ.บ่อเกลือ จ.น่าน

- **ผู้เข้าร่วมกิจกรรม บุคคล กลุ่มคนและจำนวนผู้เข้าร่วมเวที**

ทีมวิจัยและทีมเยาวชน

- **ขั้นตอนการจัดกิจกรรม**

การเตรียมการ

- เตรียมทีมวิจัยและทีมเยาวชนนัดหมายการเดินทาง
- เตรียมข้อมูลในการแลกเปลี่ยนหรือการทำงานในระยะที่ 2

การจัดกิจกรรม

วันที่ 11 พฤศจิกายน 2560

09.00 น. เป็นต้นไป จัดสถานที่ จัดบุสโครงการวิจัยฯตามประเด็น ได้แก่ น้ำ ป่า
ความมั่นคงทางอาหาร เกษตรอินทรีย์

* ของรางวัลของทุกโครงการต้องนำมารวมกันก่อนเวลา 15.00 น.

วันที่ 12 พฤศจิกายน 2560

07.00 น. - 08.00 น. ลงทะเบียน

08.00 น. - 09.00 น. พิธีเปิดโดยนายอำเภอบ่อเกลือ/มอบของที่ระลึก/รำเปิดงาน

09.00 น. - 11.30 น. สืบชะตาแม่น้ำมาง

11.30 น. - 12.00 น. จับของรางวัลจากกลุ่มวิจัยฯแต่ละพื้นที่

12.00 น. - 13.00 น. รับประทานอาหาร

13.00 น. - 13.20 น. ผศ.ดร. ชูพัทธ์ สุทธิสา ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
บอกเล่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

13.20 น. - 15.00 น. เสวนาหัวข้อ “ฮ่อมใจคนน่าน สื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น”

ประเด็นพูดคุย

- สถานการณ์ปัญหา/ผลกระทบ ที่เกิดขึ้นในชุมชนตามประเด็นโครงการวิจัยฯ ของแต่ละพื้นที่
- กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ ที่ผ่านมา
- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นและชุมชน
- แนวทางการขับเคลื่อนงานต่อเนื่องของแต่ละประเด็น

ผู้ร่วมเสวนา

นายเอกพล ศิริทรัพย์อุดม ประเด็นการจัดการน้ำ

นายเมธวัฒน์ พุทธิธาดากุล ประเด็นทรัพยากรป่า

ดร.ทวน อุปลจักร์ ประเด็นความมั่นคงทางอาหาร

นายทิล บังเมฆ ประเด็นเกษตรอินทรีย์

ดำเนินรายการโดย

คุณอภิสิทธิ์ ลัมยศ ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
จังหวัดน่าน

15.00 น. - 16.00 น. จับของรางวัล/กล่าวปิดงานโดย นายอำเภอบ่อเกลือ

16.00 น. เป็นต้นไป เดินทางกลับบ้านโดยสวัสดิภาพ

● เครื่องมือและวิธีการที่นำมาใช้ในแต่ละขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

- การแลกเปลี่ยนการทำงานของนักวิจัยในแต่ละพื้นที่
- การใช้สื่อเช่น แผนที่การจัดการทรัพยากรของแต่ละพื้นที่

- การบรรยายของแต่ละพื้นที่ให้พื้นที่อื่นได้เห็นและเข้าใจ
- **เนื้อหาในการจัดกิจกรรม**
 - เป็นเวทีแลกเปลี่ยนผลงานการทำงานของนักวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่าน ในปี 54 - 60 ทำให้เห็นการทำงานของทีมนักวิจัยทั้งเก่าและใหม่ทั้งหมด
- **บทสรุปของแผนงานต่อเนื่อง**
 - จะมีการจัดเวทีมหกรรมปีละครั้งเพื่อให้เกิดการกระเพื่อมของการทำงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่าน
- **ปัญหาอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมและข้อเสนอแนะ**
 - พื้นที่และการเดินทางห่างไกลจึงทำให้การเดินทางไปมาร่วมล่าช้า

บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม

- **ความคาดหวังต่อวัตถุประสงค์และเป้าหมาย**
 - นักวิจัยได้มีส่วนร่วมในการจัดเวทีทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น
 - นักวิจัยได้รับการเติมเต็มกระบวนการทำงานทำให้เกิดพลังในการทำงานเพิ่มกลับมา มีการทำงานที่เสริมพลังกัน
 - นักวิจัยเห็นกระบวนการทำงานจากพื้นที่อื่นจึงนำมาปรับใช้เช่น การบวชน้ำ
- **สถานที่ ช่วงเวลา งบประมาณ ในการจัดกิจกรรม**

เหมาะสมเพราะเป็นพื้นที่ที่สามารถทำให้คนได้เข้ามาร่วมอย่างทั่วถึง
- **กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรม**

นักวิจัยและเยาวชนได้เห็นการทำงานของชุมชนอื่น
- **ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม**

เป็นขั้นตอนที่ดีให้คนที่เข้ามาร่วมอยากอยู่และฟังจนจบได้
- **วิธีการ / เครื่องมือ**

เป็นการจัดเวทีเพื่อให้นักวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่านได้มาพบปะแลกเปลี่ยนของดีแต่ละพื้นที่ รวมถึงการแลกเปลี่ยนกระบวนการทำงานทำงานวิจัยในพื้นที่ของตนเองผ่านการทำสื่อ นิทรรศการการเรียนรู้ร่วมกัน การตั้งวงเสวนา การจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำ
- **เนื้อหาข้อมูลความรู้ที่นำมาใช้**

การจัดเวที หอมใจคนน่าน... สื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นเวทีที่จะบอกเล่าถึงการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดน่าน ให้คนที่เข้ามาร่วมงานได้รับรู้รับทราบถึงกระบวนการทำงานวิจัยในแต่ละพื้นที่และมีการเชื่อมงานต่อกับหน่วยงานในพื้นที่ให้เกิดพลังมากขึ้น นักวิจัยเองก็ได้มีการแลกเปลี่ยนทั้งในวงใหญ่และวงย่อยในแต่ละพื้นที่อีกด้วย
- **จุดเด่น**
 - ผู้เข้าร่วมมีจำนวนมากทำให้การสื่อสารได้ดี

- มีการแจกของรางวัลที่เป็นของนักวิจัยแต่ละโครงการให้ผู้เข้าร่วมไม่เหน็ดเหนื่อย
- หน่วยงานราชการให้ความสนใจเข้าร่วมงานทำให้เห็นความต่อเนื่องในการทำงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดน่านมากขึ้น
- **จุดด้อย**
 - สถานที่จัดอยู่ในพื้นที่บ่อเกลือเลยเดินทางลำบากและใช้เวลาในการเดินทางค่อนข้างนาน
 - หน่วยงานราชการที่เข้ามาส่วนใหญ่จะเป็นผู้ปฏิบัติเลยมองภาพการเชื่อมโยงไม่ออก
- **ข้อเสนอแนะในการจัดเวทีครั้งต่อไป**
 - หากมีการจัดครั้งต่อไปควรมีการจัดที่คนทั่วไปเข้าถึงง่ายและเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้เกิดกับคนเมืองน่านให้ได้
- **ผลลัพธ์**

การจัดงานครั้งนี้ทำให้นักวิจัยได้ความรู้ในหลายด้านเกิดความรู้ใหม่จากการแลกเปลี่ยนกับนักวิจัยในพื้นที่อื่น เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ การทำแผนที่ที่สามารถเชื่อมโยงการทำงานของทีมนักวิจัยแต่ละทีม

3.9) ประชุมประจำเดือน

- **วัตถุประสงค์**
 - เพื่อประชุมหารือกับทีมนักวิจัยในการดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง
 - เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ทีมนักวิจัยในการดำเนินโครงการวิจัยไปในทิศทางเดียวกัน
- **สถานที่การจัดประชุม**

สถานที่ในการจัดกิจกรรม หอประชุมหมู่บ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน
- **ผู้เข้าร่วมประชุม**

ทีมนักวิจัยบ้านขุนน้ำลาด จำนวน 21 คน
- **การจัดการประชุม**

การจัดการประชุมประจำเดือน จะจัดขึ้นทุกวันที่ 5 ของทุกเดือน 4 ครั้ง
- **เนื้อหาการประชุม**

เป็นการรายงานความก้าวหน้าของการทำงานวิจัยเพื่อให้ที่ประชุมได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะปัญหาอุปสรรคในการทำงานแต่ละครั้งที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินงานวิจัยดีขึ้น
- **ปัญหา / อุปสรรค/ข้อเสนอแนะ**
 - ยังมีนักวิจัยบางคนที่ยังไม่เข้าใจถึงการดำเนินโครงการวิจัยฯ

- ข้อมูลบางกิจกรรมยังไม่มีความชัดเจน
- การจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งไม่มีการจดบันทึก

● จุดเด่น

การมีส่วนร่วมของทีมวิจัยในการประชุมในแต่ละครั้ง โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของแต่ละคนในทีม

● จุดด้อย

ในบางครั้งที่จัดกิจกรรมนักวิจัยบางส่วนไม่เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากอยู่ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

● ผลลัพธ์

การประชุมทีมวิจัยทำให้นักวิจัยได้เห็นกระบวนการทำงานของตนเองเป็นการสรุปความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอีกทั้งเป็นพื้นที่ให้นักวิจัยได้เปิดใจรับกับความคิดต่างจากคนอื่นได้อย่างสมบูรณ์

4) บทสรุปการดำเนินกิจกรรม

จากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา ทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงได้จัดกิจกรรมตามแผนงานโครงการวิจัยที่วางไว้ ในแต่ละกิจกรรมนั้น ทีมวิจัยได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งในส่วนของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเชิญคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็นถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ถึงแม้จะเกิดปัญหาและอุปสรรคขึ้นบ้างในบางกิจกรรม แต่ก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผลของการจัดกิจกรรมได้สร้างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและร่วมกันแก้ไขปัญหามาร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนโครงการวิจัยแนวทางเรื่องฐานอาหารของชุมชนลี้ะบ้านขุนน้ำลาดโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านขุนน้ำลาด ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม ทีมวิจัยได้ออกแบบการเรียนรู้ให้เกิดความน่าสนใจ โดยได้เปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน ทั้งเยาวชนและคนในชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมลงมือทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อตอบโจทย์ในพื้นที่ ตอบโจทย์ปากท้องของคนในชุมชน ให้ลืมตาอ้าปากได้ ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงคนในชุมชนให้ลุกขึ้นมาทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง เรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน สุขุมความยั่งยืนบนฐานทรัพยากรชุมชนในอนาคต

การทำงานในระยะปฏิบัติการนั้นทำให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนได้เห็นความสำคัญของฐานอาหารจากทรัพยากรและนักวิจัยสามารถดึงกระบวนการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนได้มากขึ้นอีก ทั้งยังมีการเชื่อมประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม การผลิตคนรุ่นใหม่อย่างเยาวชนเข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรเป็นการสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้รับช่วงต่อทำให้งานวิจัยได้มีการเดินด้วยคนในชุมชนอย่างแท้จริง

บทที่ 4

ผลการศึกษา

กระบวนการศึกษา “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหาร เพื่อเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของชนเผ่าถิ่น บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน” นั้น ได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้เครื่องมือสำคัญ 3 ประเภท ได้แก่

- 1) การจัดเวที เสวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน
- 2) การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่แหล่งน้ำ ป่า การใช้น้ำในครัวเรือน และการสัมภาษณ์
- 3) การทดลองปฏิบัติ

จากการเลือกใช้เครื่องมือทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว ทำให้ได้ข้อมูลและผลการวิจัยสู่การรายงานผลการศึกษาการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหารโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนถิ่นบ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ดังต่อไปนี้

4.1 ผลการศึกษาริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ ระยะที่ 1

4.1.1 การศึกษาริบทชุมชนในด้านต่าง ๆ

- ประวัติศาสตร์ชุมชนและการเปลี่ยนแปลงในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด

บ้านขุนน้ำลาด ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน หมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอทุ่งช้างไปทางอำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นถนนลาดยางประมาณ 12 กิโลเมตร ลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาล้อมรอบไปด้วยผืนป่าที่ค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์และเป็นพื้นที่ทางการเกษตร ที่ตั้งของหมู่บ้านตั้งอยู่ที่ลาดเชิงเขา ประชากรบ้านขุนน้ำลาดเป็นชนเผ่าถิ่น มีทั้งหมด 381 คน เป็นชาย 197 คน เป็นหญิง 184 คน จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 78 หลังคาเรือน ประชากรนับถือศาสนาพุทธ ฝั

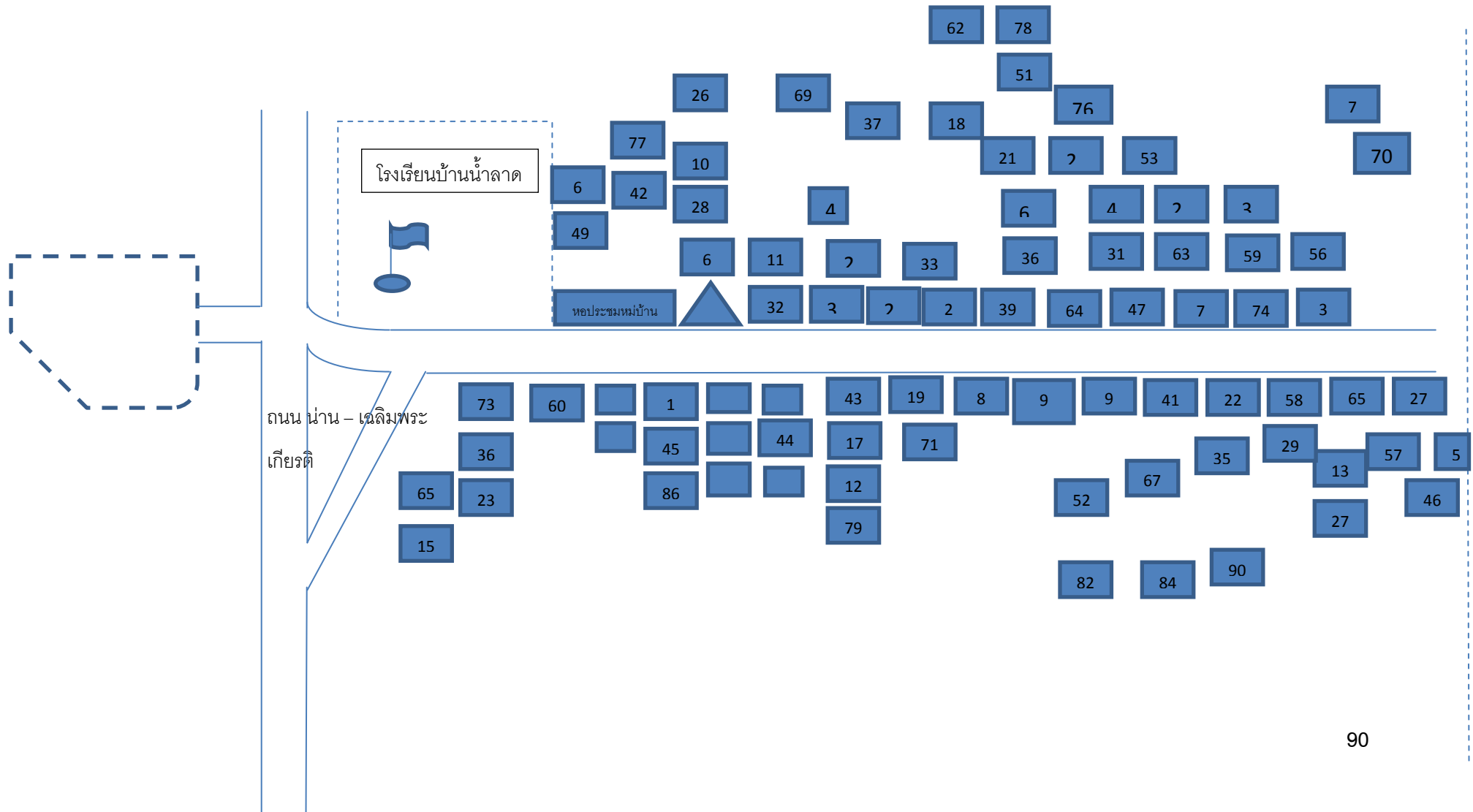
บ้านขุนน้ำลาดเป็นชนเผ่าถิ่น โดยอพยพจากน้ำลาด มาตั้งรกรากอยู่ที่ห้วยน้ำลาด ซึ่งอยู่ระหว่างบ้านน้ำลาดและบ้านขุนน้ำลาด โดยการนำของ นายแก้ว เปาป่า เป็นผู้นำในหมู่บ้าน อพยพหนีภัยจากคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ. 2510 รัฐบาลให้ย้ายมาอยู่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติบ้านขุนน้ำลาดในปัจจุบัน

สาเหตุที่ตั้งชื่อว่า บ้านขุนน้ำลาด เพราะหมู่บ้านตั้งอยู่บริเวณต้นกำเนิดของแม่น้ำลาด ชาวบ้านจึงเรียกว่า บ้านขุนน้ำหรือต้นน้ำ ดังชื่อตามแม่น้ำ มีผู้ปกครองหมู่บ้านตามลำดับดังนี้

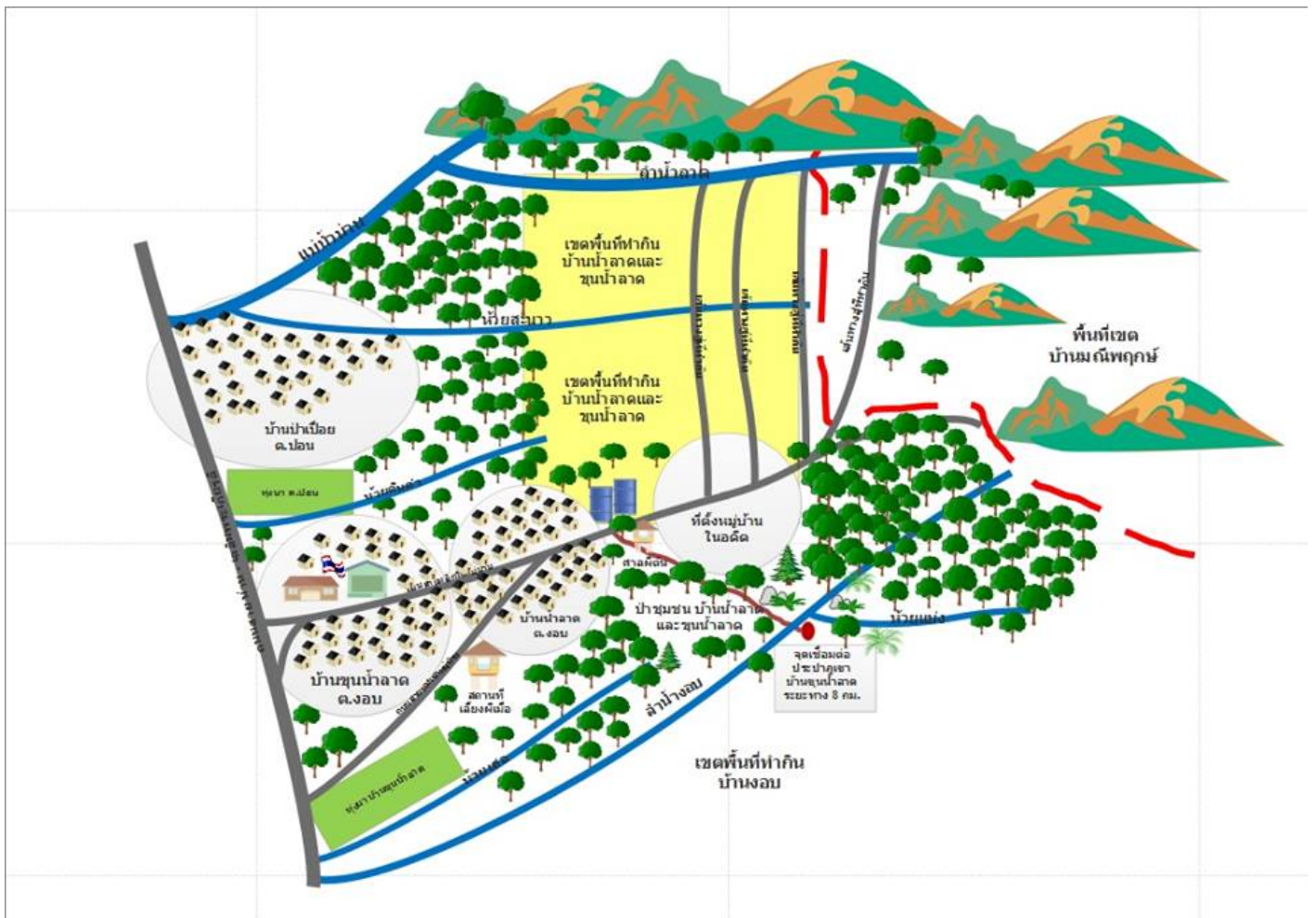
1. นายแก้ว	เปาป่า
2. นายมัน	เปาป่า
3. นายแก้ว	เปาป่า
4. นายเอกสวัสดิ์	นนต์ทะกานต์

- สภาพพื้นที่ทางกายภาพ

แผนที่ ในชุมชน

แผนที่รอบนอกชุมชน

การโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐานของบ้านขุนน้ำลาด

ปี 2474 มีการก่อตั้งบ้านน้ำลาดเป็นครั้งแรก โดยพื้นที่ในการก่อตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าต้นน้ำน้ำลาด มีผู้นำชื่อนายแสนแก้ว เปาป่า คนในหมู่บ้านมีอาชีพ ปลูกข้าว ล่าสัตว์ สมัยก่อนมีฐานะความเป็นอยู่ยากจนมาก หาเช้ากินค่ำ ข้าวไม่พอกิน

ปี 2493 มีการย้ายหมู่บ้านมาก่อตั้งอยู่ในเขตป่า(ถอยร่นออกมา)อยู่ที่บ้านห่าง เนื่องจากมีภัยสงคราม(คอมมิวนิสต์หรือ ผกค.) ในสมัยนั้นมีผู้นำในการย้ายหมู่บ้านคือ นายลอบ เปาป่า ระหว่างอยู่ในภาวะสงครามนั้นคนในชุมชนได้เล้าถึงความยากลำบากในการดำเนินชีวิต บางคนไปหาของป่าแต่ต้องไปเจอกับพวกคอมมิวนิสต์จึงได้จับไว้เป็นตัวประกันและปล่อยออกมา 1 คนเพื่อไปซื้ออาหารไปให้กับพวกเขาเมื่อได้อาหารแล้วจึงจะปล่อยตัวกลับมา

ปี 2510 – 2517 มีการก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่คือบ้านน้ำลาดและแบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้านในเวลาต่อมา บ้านขุนน้ำลาดมีผู้ใหญ่แก้ว เปาป่าเป็นผู้ใหญ่บ้าน

ปี 2523 เมื่อ คอมมิวนิสต์(ผกค.) ในสมัยนั้นได้กลับใจเข้ามาบวช เหตุการณ์ต่างๆ ก็สงบลง ชาวบ้านก็เข้าไปทำมาหากินได้เหมือนเดิม โดยอาชีพสมัยนั้นคือ การปลูกฝ้าย ปลูกข้าว และรับจ้างทั่วไป โดยมีผู้ใหญ่มั่น เปาป่าเป็นผู้ใหญ่คนต่อมา

ปี 2527 เริ่มมีไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน เริ่มมีสิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามาในหมู่บ้าน และมีแหล่งเงินทุนเข้ามาในหมู่บ้าน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) สหกรณ์การเกษตร โดยมีอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพรองรับมีการปลูก ข้าวโพด ถั่ว ข้าว เงาะ

ปี 2538 ในงานศพจากมีพิธีฝังศพในหมู่บ้านก็เริ่มเปลี่ยนเป็นการเผาแทนและมีการสร้างเตาเผาในป่าช้า ในสมัยนั้นคนในชุมชนก็ไปรับจ้างยังต่างจังหวัด มีอบต.เกิดขึ้น มีกองทุนหมู่บ้าน มี สปก.4-01 มีอุทยานเกิดขึ้นในพื้นที่ป่า มีการกันเขตพื้นที่ป่าเป็นป่าชุมชนของหมู่บ้าน

ปี 2545 มีการขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกของคนในชุมชน มีการปลูกข้าว ถั่ว ข้าวโพด เงาะ ส้ม มีรายได้เพิ่ม ถนนหนทางดีขึ้น มีการต่อน้ำจากป่าเข้ามาใช้ในการอุปโภค บริโภคในหมู่บ้าน

ปี 2547 มีผู้ใหญ่บ้านชื่อผู้ใหญ่แก้ว เปาป่า มีถนนคอนกรีต และมีถนนลูกรังเข้ามาในหมู่บ้าน และพื้นที่ทำกิน เริ่มมีการปลูกยางพาราในพื้นที่ของตนเอง

ปี 2555 มีหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริมการทำงานด้านป่าชุมชนเช่นหน่วยจัดการต้นน้ำ โดยมีผู้ใหญ่เอกสวัสดิ์ นันต์ทะกานต์

ปี 2559 มีสถานีตำรวจในพื้นที่ ตำบลงอบ

การคมนาคม

การเดินทางจากอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เข้าสู่บ้านขุนน้ำลาด ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน มี 1 เส้นทาง โดย เดินทางจากอำเภอทุ่งช้าง – บ้านขุนน้ำลาด ระยะทาง 12 กิโลเมตร (ถนนลาดยาง)

● สภาพภูมิศาสตร์

สภาพพื้นที่ของชุมชนโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบมีความสูงเล็กน้อย เลยจากหมู่บ้านขุนน้ำลาดขึ้นไปทางทิศตะวันออกเป็นพื้นที่ป่าชุมชน และพื้นที่ทำกินของคนในหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนมีพื้นที่ป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนภายในชุมชน และภายนอกชุมชน โดยเฉพาะบ้านน้ำลาด หมู่ 6 และบ้านขุนน้ำลาดหมู่ที่ 7 ภายนอกชุมชนอีก 4 หมู่บ้าน ซึ่งชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์เพื่อให้ได้ใช้ร่วมกันได้ตลอดสาย ทั้งด้านอุปโภค บริโภค ได้แก่ ลำน้ำงอบ ห้วยน้ำลาด ซึ่งเป็นแหล่ง อาหาร และแหล่งน้ำของคนตำบลงอบ ลำห้วยทั้ง 2 แห่งจะไหลลงสู่ลำน้ำน่าน อันเป็นลำน้ำสายหลักของคนทั้งจังหวัดน่านที่ใช้ประโยชน์ในการอุปโภค บริโภค ต่างๆ

สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชน

- ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

- การตั้งบ้านเรือน

การตั้งบ้านเรือนจะตั้งตามพื้นที่ราบเชิงเขา อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ สถานที่ที่มีเอกสารสิทธิ์คือ ที่ติดกับถนน น่าน – เฉลิมพระเกียรติ เท่านั้น บ้านเรือนจะอยู่ชิดติดกัน เนื่องจากมีข้อจำกัดในพื้นที่สำหรับการสร้างบ้าน โดยอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเครือญาติ มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวติดๆ กับบ้านของพ่อแม่ และปู่ ย่า ตา ยาย ยังต้องทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรหลานและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างพ่อแม่และลูก ๆ ที่แยกครอบครัวออกไปอยู่เสมอ

- ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

๐ ลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะบ้านเรือนแบบเก่าของชาวถิ่นบ้านขุนน้ำลาด อย่างที่กล่าวมาแล้วอดีตเป็นพื้นที่ ที่มีผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ ดังนั้นการตั้งบ้านเรือนในอดีตจึงต้องมีหลุมหลบภัยไว้ทุกหลังคาเรือน ซึ่งปัจจุบันไม่พบในชุมชนเพราะเหตุการณ์ได้สงบ แต่จะมีการตั้งบ้านเรือนแบบประยุกต์คือ บ้าน 2 ชั้น บ้างชั้นเดียวบ้าง มุงด้วยสังกะสี หรือกระเบื้อง ก่อด้วยปูน หรือ ไม้เหมือนหมู่บ้านที่พบเห็นทั่วไปในจังหวัดน่าน ที่จะมีการสร้างบ้านเรือนตามกำลังทรัพย์ของแต่ละหลังคาเรือน

๐ ลักษณะประชากร

ชาวบ้านขุนน้ำลาดเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าถิ่น มีภาษาถิ่น คือ ภาษาถิ่นเป็นของตนเอง ชาวบ้านสามารถพูดได้ 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาถิ่น คำเมือง และภาษาไทยกลาง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่สามารถพูดภาษา คำเมือง และกลางได้ชัดเจน หรือคนที่ออกไปทำงานต่างถิ่นเป็นเวลานาน ๆ ก็จะสามารถใช้ภาษากลางได้ดี ภายในหมู่บ้านจะมีสกุลใหญ่ 1 สกุล คือ เปาป่า บางรายมีการเปลี่ยนสกุลใหม่เนื่องจาก บางคนชื่อซ้ำ และนามสกุลก็ซ้ำกันจึงต้องเปลี่ยนเพื่อการทำธุรกรรม กับธนาคาร หรือหน่วยงานภายนอก อย่างไรก็ตามแม้ว่าภายในชุมชนจะหลายนามสกุล แต่คนในชุมชนก็เป็นญาติกันมีความสัมพันธ์กัน การแต่งงานสมัยก่อนจะมีการแต่งงานกันในหมู่บ้านเพราะไม่ได้ออกไปปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกมากนัก ถ้าแต่งงานแล้วจะถือผีฝ่ายหญิง ซึ่งเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องเข้าต้องเข้าไปอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิงหรือชายก็ได้ ทำมาหากินร่วมกันเป็นครอบครัว

ปัจจุบัน (ปี 2559) บ้านขุนน้ำลาดมีจำนวนประชากรทั้งหมด 383 คน เป็นชาย 198 คน เป็นหญิง 185 คน จำนวนครัวเรือนมีทั้งหมด 88 ครัวเรือน 78 หลังคาเรือน โดยสามารถแยกตามช่วงอายุ ได้ดังนี้

อายุ	0 - 2	3 - 6	7 - 15	16 - 25	26 - 35	36 - 50	51 - 60	60 ขึ้นไป	รวม
ชาย	8	15	27	36	54	35	15	6	196
หญิง	3	21	33	29	40	32	17	12	186
รวม	11	36	60	65	94	67	32	18	383

จำนวนครัวเรือน 78 หลังคาเรือน จำนวนครอบครัว 88 ครอบครัว สัดส่วนของประชากรวัยทำงานสูง คือ ตั้งแต่อายุ 18 ปี ขึ้นไป ซึ่งถือว่าประชากรกลุ่มวัยทำงานมีอัตราสูง การใช้แรงงานส่วนใหญ่จะอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่คือวัยรุ่นและวัยทำงาน ซึ่งนิยมทำสวน ทำไร่ และรับจ้างในหมู่บ้าน อาชีพหลักคือ การทำสวน ทำไร่ เช่น สวนส้ม เงาะ ลิ้นจี่ ยางพารา ข้าวโพด ข้าว เป็นต้น คนที่มีพื้นที่สวนน้อยกว่าคนอื่นก็จะไปรับจ้างคนที่มีความรู้สวนมาก บางราย(วัยรุ่น) จะไปทำงานต่างถิ่น เช่น ชลบุรี ระยอง กทม.ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่จะไปอยู่ในโรงงานอุตสาหกรรม เดือนละ 10,000 - 20,000 บาท บางส่วนไปเป็นแรงงานก่อสร้างในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล และชาวบ้านที่ไปทำงานต่างจังหวัดก็จะกลับบ้านในช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือในกลุ่มเครือญาติมีกิจกรรมต่างๆ เมื่อเสร็จสิ้นช่วงเทศกาลแล้วก็จะไปทำงานตามเดิม

ด้านวัฒนธรรมและประเพณี

เดือน	ประเพณี
มกราคม	ขึ้นบ้านใหม่
กุมภาพันธ์	
มีนาคม	เลี้ยงผีเมือง พิธีจ้อจำแซ
เมษายน	สงเคราะห์(สะตอง),รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ,บูชาครู(หมอผี) สู่ขวัญ เลี้ยงผีต้น
พฤษภาคม	เลี้ยงผีสร้อย
มิถุนายน	
กรกฎาคม	เข้าพรรษา
สิงหาคม	
กันยายน	
ตุลาคม	ประเพณีกินข้าวเฒ่า(ทำบุญข้าว) ออกพรรษา
พฤศจิกายน	
ธันวาคม	กินดอกตำดอกแดง

● ความเชื่อและศาสนา

○ ความเชื่อเรื่องกำ

ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องกำหรือผิดผี หากละเมิดกำซึ่งจะต้อมีข้อห้ามต่าง ๆ กำกับไว้แล้ว เชื่อว่าจะได้รับความเจ็บป่วยจากการกระทำของผี เช่น ในรอบ 10 วัน จะมี 1 วันที่เป็นวันกำใหญ่ ทุกคนในหมู่บ้านจะต้องหยุดงานในไร่ ห้ามแบกหามสิ่งของเข้าหมู่บ้าน ห้ามตำข้าวด้วยครก กระเดื่อง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกำในระดับครัวเรือนหรือเฉพาะสายตระกูลใดตระกูลหนึ่งเท่านั้นที่จะถือกำในช่วงที่วันกำเวียนมาครบรอบ ซึ่งวันกำในลักษณะนี้แต่ละสายตระกูลจะมีวันไม่ตรงกัน ส่วนการถือกำอีกอย่างหนึ่ง คือ การถือกำคนตาย เมื่อมีคนตายในหมู่บ้านชาวบ้านจะหยุดงานในไร่และเข้าร่วมงานศพ โดยเชื่อว่าหากไม่หยุดงานในไร่ ข้าวหรือพืชพันธุ์ต่างๆ ในไร่จะไม่เจริญงอกงาม ผลผลิตไม่ดี หรือได้รับความเสียหายจากผีไร้ที่ลงโทษคนที่ละเมิดกำ

ในอดีตการถือกำมีอิทธิพลต่อระบบการผลิตของชาวบ้านมาก โดยจะเกี่ยวข้องกับจัดการแรงงานในไร่หรือการเอาแรง คือ เมื่อครบครวัไครอบครวัหนึ่งเป็นวันกำจะไม่สามารถไปทำงานในไร่ของตนเองได้ แต่สามารถไปช่วยงานในไร่ของเพื่อนบ้านที่วันนั้นไม่ได้เป็นวันกำของครอบครัวได้ โดยเป็นการเอาแรงกันไว้ก่อน และเมื่อผ่านวันกำของครอบครัวนั้นไปแล้ว ครอบครัวที่ได้รับการช่วยเหลือเอามือเอาแรงก็จะมาช่วยงานในไร่เพื่อเป็นตอบแทน (ตอบแทน)

การถือวันกำและนับวันกำของชาวถิ่นบ้านขุนน้ำลาดมจะไม่ฝึในการถืออยู่จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ ผีแม่ดำอะถิ่น ผีแม่ดำอะเบาะ ผีแม่ดำอะซาน และผีแม่ดำอะซัง โดยการนับเดือนของชาวถิ่นจะคล้ายคลึงกับการนับเดือนจันทรคติทางภาคเหนือและมีการนับวันข้างขึ้น - ข้างแรมเหมือนการนับเดือนจันทรคติทางภาคกลาง ส่วนการนับปีจะใช้การนับปีพุทธศักราชและบอกวัน เดือน ปี ที่เป็นสากล และในนับวันของชาวถิ่นจะมีการนับ 10 วันและมีวันกำ 1 วัน ดังนี้ ฮ้วง(วันกำ) เต่า กา ขาบ ดับ วาย มิ่ง เปี้ยก ขัด คด แต่ละผีก็จะหยุดไม่เหมือนกัน มีดังนี้

ปฏิทินประจำเผ่าถิ่น (ผีแม่ดำอะถิ่น) มี 15 หลังคาเรือนที่นับถือผีนี้

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
1.	ยวง	วันกำเล็ก (หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
2.	เต่า	ไปสวน ไร่ รับจ้าง ได้
3.	กา	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
4.	خاب	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
5.	ดับ	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
6.	วาย	วันกำใหญ่(หยุดทำงานองตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
7.	มิ่ง	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
8.	เปรีอก	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
9.	กัต	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
10.	คด	วันกำหมดบ้าน(หยุดทั้งหมู่บ้าน)

ปฏิทินประจำเผ่าถิ่น (ผีแม่ด่าอะเบาะ) มี 8 หลังคาเรือนที่นับถือผีนี้

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
1.	ยวง	ไปสวน ไร่ รับจ้าง
2.	เต่า	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
3.	กา	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
4.	خاب	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
5.	ด๊ับ	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
6.	วาย	วันกำใหญ่(หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
7.	มิ่ง	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
8.	เปรือก	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
9.	กัต	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
10.	คด	วันกำหมดบ้าน(หยุดทั้งหมดบ้าน)

ปฏิทินประจำเผ่าถิ่น (ผีแม่ด่าอะซาน) มี 7 หลังคาเรือนที่นับถือผีนี้

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
1.	ยวง	ไปสวน ไร่ รับจ้าง
2.	เต่า	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
3.	กา	วันกำใหญ่(หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
4.	خاب	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
5.	ด๊ับ	กำเล็ก (หยุดงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
6.	วาย	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
7.	มิ่ง	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
8.	เปรือก	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
9.	กัต	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
10.	คด	วันกำหมดบ้าน(หยุดทั้งหมดบ้าน)

ปฏิทินประจำเผ่าถิ่น (ผีแม่ด่าอะซัง) มี 23 หลังคาเรือนที่นับถือผีนี้

ที่	การนับวันของถิ่น	กิจกรรมที่ต้องทำแต่ละวัน
1.	ยวง	ไปสวน ไร่ รับจ้าง
2.	เต่า	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
3.	กา	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง

4.	خاب	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
5.	ดืบ	กำเล็ก (หยุดงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
6.	วาย	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
7.	มืง	วันกำใหญ่(หยุดทำงานของตัวเองแต่ไปทำงานของคนอื่นได้)
8.	เปรี๊อก	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
9.	กัต	ไปสวน ไปไร่ รับจ้าง
10.	คด	วันกำหมดบ้าน(หยุดทั้งหมู่บ้าน)

O ความเชื่อในเรื่องผี

ความเชื่อในเรื่องผีแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) ผีที่ทำหน้าที่คุ้มครองดูแล (ผีดี) ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผีเมือง ผีบ้านผีเรือน ผีแม่น้ำ ผีพระแม่ธรณี เป็นต้น ซึ่งเป็นผีที่ดีทำหน้าที่คุ้มครองดูแลให้ชาวบ้านอยู่ดีมีสุข ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ช่วยดูแลผลผลิตในไร่ให้เจริญงอกงาม สัตว์ป่า โรคแมลงไม่มารบกวนและมีผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี ซึ่งชาวบ้านจะมีการประกอบพิธีเลี้ยงผีเหล่านี้เป็นประจำทุกปี เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คนในครอบครัว ซึ่งการประกอบพิธีจะมีทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

2) ผีที่ทำให้เป็นอันตราย ได้แก่ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผีที่ทำให้ได้รับอันตราย ซึ่งแสดงออกจากการทำให้เจ็บป่วย บางทีไปรับการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบันแล้วยังไม่หาย ชาวบ้านก็จะเชื่อว่าผีเหล่านั้นทำให้เกิดการเจ็บป่วย ผีที่ชาวบ้านเชื่อว่าทำให้ได้รับอันตรายหรือเจ็บป่วย ได้แก่ ผีป่า ผีเขา ผีตายโหง ผีร่อนเร่ เจ้าที่เจ้าทาง เมื่อชาวบ้านได้รับการเจ็บป่วยก็ต้องไปดูเมื่อ ดูหมอ ว่าการเจ็บป่วยดังกล่าวเกิดจากการกระทำของผีใด อยู่ตรงไหน จากนั้นชาวบ้านจะต้องนำเอาของไปเซ่นไหว้ เช่น หมู ไก่ สุนัข เหล้า เป็นต้น

ศาสนา

ชาวถิ่นบ้านขุนน้ำลาดได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาจากภาคเหนือมาแต่โบราณ ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธควบคู่กันไปกับการนับถือผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชน

พิธีกรรมความเชื่อ

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด มีดังต่อไปนี้

- 1) การเลี้ยงผีเมือง จะมีการเลี้ยงกันในเดือนมีนาคม ของทุกปี เพื่อ ปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้ปลอดภัย

วิธีทำ

ก่อนทำ 1 วัน ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านต้องเตรียมอุปกรณ์การทำผีเมือง และพัฒนาหมู่บ้าน ส่วนพื้นที่การทำประเพณี คณะกรรมการต้องเตรียม หมู ไก่ แม่บ้านเตรียม อุปกรณ์การทำอาหารและเครื่องปรุงอาหาร

วันทำพิธีกรรม

เวลา 06.00 น. ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนต้องเตรียมสรวาย 1 คู่ (2 อัน) เทียน 2 เล่ม และเงินที่บริจาค ไปมอบให้พ่อหมอเมือง

เวลา 07.30 น. ชาวบ้านต้องเตรียมพื้นหลังคาละ 2 ท่อนพร้อมแก๊ส หมูละ 2 ชุด

เวลา 08.30 น. พ่อหมอเมืองและผู้สูงอายุทุกคนและชาวบ้านไปสถานที่การทำพิธี พร้อมฆ่าหมู ไก่และทำพิธี

เวลา 11.00 น. มีการรับประทานอาหาร ชาวบ้าน ครู นักเรียน หน่วยงานอื่น ร่วมกับแม่บ้านเตรียม ดอกไม้ ขนม ข้าวต้ม อาหารต่างๆ ตามที่ชอบ รูป เทียน สรวาย ไปใส่ไว้ไม่ให้ไฟที่สานเป็นตะ (หรือแคร่) หมูละ 1 แผ่น หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้วทุกคนที่อยู่ในสถานที่การประกอบพิธี ต้องออกจากสถานที่ทั้งหมด

เวลา 14.00 น. ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนไปทำพิธีกรรมที่บ้านหมอเมืองอีกครั้ง ฆ่าไก่ 2 ตัว เหล้า 1 ไห

เวลา 17.00 น. คณะกรรมการทั้งสองหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทุกคน มาร่วมประกอบพิธี กลางหมู่บ้าน พ่อหมอเมือง พรมน้ำมนต์ให้ทุกคน แล้วหามาเอาไม้ไฟที่สานเป็นตะ หมูละ 1 แผ่น ไปไว้ที่ หมู่บ้าน 1 แผ่น ท้ายหมู่บ้าน 1 แผ่น แล้วชาวบ้านเตรียม จุดพลุปะทัดเพื่อไล่สิ่งที่ไม่ดีออกจากหมู่บ้าน เป็นเสร็จพิธี

- 2) การจี้ล่ำแซ ทำเพื่อให้พ่อหมอไปดูพื้นที่ที่จะทำไร่ของแต่ละหลังคาเรือน จะมีการทำพิธีกรรมในเดือน มีนาคม ของทุกปี สิ่งของที่ต้องใช้ มี ข้าว 1 กำ หมา 1 กำ พลุ 1 ใบ ปูเลย (ไพล)

วิธีทำ

- ตัดไม้ไฟ ความยาว 50 ซม. เพื่อเอามาทำตาแหลว จากนั้นพ่อหมอทำพิธีบอกกล่าวเจ้าป่าเพื่อขอพื้นที่นั้นมาทำไร่
- ตัดไม้เล่มเล็ก 1 คู่ ยาว 30 ซม. เอากลับบ้าน
- พิธีกรรมที่บ้าน เตรียมข้าวสาร 1 ถ้วย เทียน 1 คู่ พลุ 1 ใบ
- พ่อหมอนำไม้ที่ตัดมาวางบนถ้วย เพื่อทำพิธีดูไม้ที่ตัดว่าทำได้หรือไม่ เป็นอันเสร็จพิธี

- 3) การเลี้ยงผีต้น จะมีการเลี้ยงในเดือนเมษายน ของทุกปี พิธีกรรมนี้ ชาวบ้านมีความเชื่อว่า ผีสง่าง เทวดา ปกป้องคุ้มครองให้พืชผลทุกชนิดที่ปลูกให้ได้ผลผลิตที่ดีให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล

วิธีทำ ก่อนทำชาวบ้านช่วยกันจัดเตรียมอุปกรณ์การทำพิธีกรรมเช่น หมู ไก่ อุปกรณ์การทำอาหารเช่น เกลือ พริก ฯลฯ

- เวลา 06.00 น. ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนต้องเตรียมสรวาย 1 คู่ (2 อัน) เทียน 2 เล่ม เงินบริจาค 5 บาทขึ้นไป มอบให้พ่อหมอผีต้น
- เวลา 08.00 น. พ่อหมอผีต้น ผู้สูงอายุชาวบ้าน ไปสถานที่ทำพิธีกรรม พร้อมอุปกรณ์ทำพิธี ชาวบ้านนำสรวาย 1 คู่ (2 อัน) พร้อมอุปกรณ์ทำพิธี

- ณ สถานที่ทำพิธีกรรม ชาวบ้านทำสรวย 1 คู่(2 อัน) พร้อมดอกไม้ เทียน ขนมหอมผลไม้ ไปใส่ในห่อพิธีกรรม ชาวบ้านร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน เสร็จพิธีกรรมให้พ่อหมอพร้อมชาวบ้านออกจากสถานที่ทุกคน และกลับมาทำพิธีกรรมผูกข้อมือ พ่อหมอฆ่าไก่ 2 ตัว เป็นเสร็จพิธีกรรม

4) การเลี้ยงผีสร้อย มีการเลี้ยงผีในเดือนพฤษภาคม ของทุกปี ชาวบ้านมีความเชื่อว่าหากทำแล้วพืชผลจะอุดมสมบูรณ์ ก่อนทำ 1 วัน จะมีการเตรียมอุปกรณ์การทำแต่ละหลังคาเรือน เช่น ไม้ไผ่ทำสร้อย ตาแหลว ทำตะ(เรียกว่าแคร่) เพื่อวางอาหารทำพิธี ไม้ 1 เล่ม ความยาวประมาณ 2 เมตร สรวย 5 อัน เทียน 1 หอม พลุ ข้าว 1 กำ

วิธีทำ

- เวลา 05.00 น. พ่อหมอเพิ่มทำพิธีกรรม (เรียกว่าคาถา) ฆ่าไก่ 2 ตัว โดยพ่อหมอใช้บอกกล่าวเจ้าที่ผีสร้อย (ผีไร่ข้าว) เอาสร้อยที่เตรียมไว้มัดที่เสา เพื่อลงหลุม
- จากนั้นหมอผีเริ่มทำพิธีกรรม โดยเอาไก่อีก 3 ตัว เอามาทำพิธีบริเวณริมไร่อีกที่หนึ่ง เสร็จพิธีนำเอาไก่ที่ใช้ทำพิธีมารับประทานร่วมกันแล้วกลับบ้าน เป็นอันเสร็จพิธีจากไร่เพื่อกลับมาทำพิธีที่บ้าน
- เมื่อถึงบ้านก็มาทำพิธีอีก นำสรวย 5 อัน หอม พลุ เทียน ข้าวเหนียว 1 กำมือ พร้อมไก่อีก 1 ตัว
- เริ่มทำพิธีสู่ขวัญทั้งครอบครัว โดยใช้ด้ายผูกข้อมือเป็นอันเสร็จพิธี

5) การกินข้าวเฒ่า พิธีการกินข้าวเฒ่า(การทำบุญข้าว)กันทุกเดือน ตุลาคม ของทุกปี ชาวบ้านเชื่อว่าการทำพิธีนี้ให้ได้ข้าวอุดมสมบูรณ์

- ก่อนทำจะมีการเตรียมข้าวไร่(ข้าวใหม่) ออกจากไร่เสร็จเอามาหนึ่งแล้วเอามาตากแดดมาหมาดๆ เสร็จแล้วก็เอามาคั่วแล้วตำจากนั้นก็เอามาทำพิธี
- อุปกรณ์ที่ต้องเตรียม คือ เหล้า 1 ไห ไก่ 1 ตัว ข้าวเฒ่า 1 กระบุง ข้าวสาร(ข้าวใหม่) 1 กระบุง ข้าวเปลือก 1 กระบุง สรวย 5 อัน เทียน 1 คู่ ดอกไม้ 1 คู่ หอม 1 กำ พลุ 1 ใบ ข้าว 1 กำ น้ำ 1 แก้ว

วิธีทำ

- พ่อหมอเริ่มทำพิธีเรียกขวัญจากไร่จากสวน
- พ่อหมอก็กัดขวัญคนในบ้านทั้งหมดที่อยู่ในบ้านเป็นอันเสร็จพิธี

6) การกินดอกตำดอกแดง ชาวบ้านเชื่อว่า เป็นการถอดถอนครุฑออกจากไร่เพื่อจะได้มีการทำพิธีกรรมใหม่ในปีต่อไป

วิธีทำ

- ในไร่ เตรียม ไข่ 1 ฟอง หอม 1 กำ พลุ 1 ใบ ข้าวเหนียว 1 กำ จากพื้นที่ขุดเสาที่ทำผีสร้อยออกจากหลุม จากนั้นเอาเสา กับ ฟาง 1 มัดเล็กๆ มากองไว้ พ่อหมอเริ่มทำพิธีเรียกขวัญออกจากไร่

- เมื่อถึงบ้านเอาไข่ 1 ฟอง หมาก 1 กำ พลุ 1 ใบ ข้าวเหนียว 1 กำมือ ที่เอามาจากไร่ เพื่อเอามาทำพิธีที่บ้าน ไข่ไก่ 2 ตัว เพื่อทำพิธีเรียกขวัญออกจากไร่ และทำพิธีสู่ขวัญ ทั้งพ่อหมดและคนในบ้านโดยใช้ด้ายผูกข้อมือ

ลักษณะการปกครอง

ในอดีตบ้านขุนน้ำลาดเป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านน้ำลาด หมู่ที่ 6 ตำบลงอบ โดยมีกำนันอินสม อินทะรังษี ที่อยู่บ้านงอบกลางหมู่ที่ 9 คอยดูแลความสงบเรียบร้อยและประสานงานติดต่อกับทางราชการ ส่วนที่บ้านขุนน้ำลาด มีนายเอกสวัสดิ์ นน့်ทะกานต์ เป็นตัวแทนหมู่บ้านเข้าร่วมประชุม การปกครองหมู่บ้าน

ปัจจุบัน ผู้นำภายในหมู่บ้านขุนน้ำลาด สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.) ผู้นำทางการ หมายถึง กลุ่มผู้นำที่มีบทบาทในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการ หรือองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน ดังนี้

คณะกรรมการหมู่บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

1. นายเอกสวัสดิ์ นน့်ทะกานต์	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายสมหวัง เปาป่า	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายผิว สัจวงศ์กุล	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นางณัฐวิภาณต์ เปาป่า	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5. นายธัญปรีชญ์ ทัพพมงคลรัตน์	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
6. นายวิชา ละม่อม	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
7. นางสาว กิตติศิริวัฒน์	คณะกรรมการหมู่บ้าน
8. นางธัญธนา สุทธการ	คณะกรรมการหมู่บ้าน
9. นายสมเกียรติ เปาป่า	คณะกรรมการหมู่บ้าน
10. นางสมร กำทอง	คณะกรรมการหมู่บ้าน
11. นางสาวรณรัตน์ เปาป่า	คณะกรรมการหมู่บ้าน
12. นายสมบัติ เปาป่า	คณะกรรมการหมู่บ้าน

2.) ผู้นำธรรมชาติ หมายถึง กลุ่มผู้นำที่มีบทบาทในด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในชุมชน ผู้นำเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้อาวุโส และมีบทบาทมากในชุมชน เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญกับความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

กฎระเบียบหมู่บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

- 102

1.) กลุ่มธรรมชาติ

ลักษณะการรวมกลุ่มธรรมชาติที่อยู่ในชุมชน ถือเป็นกลุ่มที่เกิดจากความต้องการของคนภายในชุมชน และจะปรากฏออกมาในรูปแบบการให้ความร่วมมือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แนบแน่นของคนในชุมชนมากขึ้น ได้แก่

ก. กลุ่มลงแขก (กลุ่มเอามือเอาแรง)

ถือเป็นลักษณะการรวมกลุ่มในชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งการลงแขกหรือการเอามือเอาแรงกันที่พบเห็นในชุมชน ได้แก่ การลงแขกในไร่ข้าวโพด ไร่ข้าว การเก็บผลผลิตในสวนผลไม้ การสร้างบ้านเรือน และการซ่อมแซมบ้านเรือน เป็นต้น การลงแขกก่อให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน เป็นการบริหารจัดการแรงงานให้สอดคล้องกับจำนวนความต้องการแรงงานของครัวเรือน โดยไม่ต้องใช้เงินตราในการว่าจ้าง แต่เป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือการเอาร่างกัน ดังนั้น การลงแขกจึงเกิดจากความจำเป็นและความต้องการของคนในชุมชนที่แท้จริง ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในชุมชน ทำให้ความเป็นชุมชนยังคงอยู่ต่อไป

ข. กลุ่มนับถือผีต่างๆ

เมื่อมีการเลี้ยงผีหรือการถือกำในกลุ่ม ก็จะมีความสัมพันธ์กันในกลุ่มจำนวน 4 กลุ่ม คือ ผีแม่ด่าอะถิน ผีแม่ด่าอะเบาะ ผีแม่ด่าอะซาน และผีแม่ด่าอะซัง แต่ละกลุ่มผีจะมีวันหยุดไม่ตรงกันจึงมีความสัมพันธ์กันในระดับกลุ่มเล็ก ในชุมชนถิ่นบ้านขุนน้ำลาด และเมื่อมีการเลี้ยงผีประจำของแต่ละกลุ่มก็จะมีผู้นำของมาเช่นไหว้พร้อมกัน

2.) กลุ่มจัดตั้งโดยหน่วยงานภาครัฐ

กลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนที่มาจากการจัดตั้งของภาครัฐ ส่วนใหญ่จะมาในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับการจัดตั้งจากรัฐบาล เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (เงินล้าน) กลุ่มโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กขคจ.) ที่ชาวบ้านรู้จักกันดี ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านได้กู้ยืมเงินจากกองทุนเหล่านี้ไปใช้และก่อให้เกิดหนี้สินตามมา เพราะเงินที่กู้ยืมไปส่วนใหญ่จะนำไปใช้จับจ่ายซื้อข้าวของเครื่องใช้ในครอบครัว และหมุนเวียนกันไปอย่างนี้ทุกปี

คณะกรรมการกองทุนเงินล้าน (สมาชิก 90 ราย)

1. นายเอกสวัสดิ์	นนท์ทะกานต์	ประธาน
2. นายสมหวัง	เปาป่า	รองประธาน
3. นายผิว	สัจวงศ์กุล	เหรัญญิก
4. นางณัฐวิภาณต์	เปาป่า	เลขานุการ
5. นายธัญปรีชญ์	ทัพพมงคลรัตน์	กรรมการ
6. นายวิชา	ละม่อม	กรรมการ
7. นางสาว	กิตติศิริวัฒน์	กรรมการ
8. นางกัญญา	เปาป่า	กรรมการ
9. นายสมเกียรติ	เปาป่า	กรรมการ

10. นางสาว	กำทอง	กรรมการ
11. นางสาวรณรัตน์	เปาป่า	กรรมการ
12. นางศรีพรรณ	เปาป่า	กรรมการ
13. นางดารัตน์	พิมพ์ประเสริฐ	กรรมการ

คณะกรรมการกองทุน กขคจ. มีคณะกรรมการ 7 คน (มีสมาชิก 20 คน)

1. นายเอกสวัสดิ์	นนท์ทะกานต์	ประธาน
2. นายสมเกียรติ	เปาป่า	รองประธาน
3. นายธัญปรีชญ์	ทัพพมงคลรัตน์	กรรมการ
4. นายสมหวัง	เปาป่า	เลขานุการ
5. นางณัฐวิภาณต์	เปาป่า	เหรัญญิก
6. นายผิว	สัจวงศ์กุล	กรรมการ
7. นางกันยา	เปาป่า	กรรมการ

กลุ่มต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐมีหน้าที่คอยติดต่อประสานงานระหว่างรัฐกับชุมชน เป็นตัวแทนของชุมชนในการดำเนินการต่าง ๆ กับองค์กรภายนอก โดยจะนำนโยบาย ข้อมูลข่าวสารต่างๆ จากรัฐเข้ามาประชาสัมพันธ์บอกกล่าวต่อชาวบ้านต่อไป

● ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับหมู่บ้านใกล้เคียง

ความสัมพันธ์ของชาวบ้านห้วยหมึกกับบุคคลภายนอกชุมชน สามารถจำแนกได้ดังนี้

1.) ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านถิ่นใกล้เคียง

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านขุนน้ำลาดกับหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งเป็นชาวถิ่นเดียวกันจะปรากฏความสัมพันธ์ในรูปของ ญาติพี่น้อง หรือ เสี่ยว(เพื่อนรัก) ชาวบ้านจะไปมาหาสู่กันและนำสิ่งของไปฝากกัน ถือเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งของที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน เช่น การไปร่วมงานแต่งงาน ชาวบ้านจะมีการไปช่วยงานเป็นการเอาแรง เช่น ผู้ชายจะมีหน้าที่ทำงานหนักในงาน เช่น กางเต็นท์ ยกโต๊ะ เก้าอี้ ลาบ ส่วนผู้หญิงจะมีหน้าที่ทำกับข้าว เสริฟอาหาร น้ำในงานต่างๆ หรือหากเป็นงานสำคัญจะมีการนำข้าวไปรวมกันให้กับเจ้าภาพเพื่อใช้ในงาน หรือหากไม่มีงานในชุมชนคนในชุมชนที่เป็นญาติพี่น้องกันก็จะมีการนำของไปฝากกันเช่น ไข่ของปามาก็จะนำไปฝากกันหรือเอาไปกินด้วยกัน ถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์กันทั้งในและนอกชุมชนได้แก่ บ้านน้ำลาด เป็นต้น

2.) ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านขุนน้ำลาดกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง 11 หมู่บ้าน มี 4 ชนเผ่า ประกอบด้วย ไทลื้อ หมู่ 1,4,5,8,9,10 เผ่าม้ง หมู่ 11 เผ่าถิ่น หมู่ 6,7 และเผ่าขมุ หมู่ 2,3 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 5,672 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,337 หลังคา ชาวบ้านขุนน้ำลาดจะนำมีการปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกหมู่บ้านด้วยการเข้าร่วมงานประเพณีต่างๆ ภายในและภายนอกตำบล เช่นงานของไทลื้อ เพราะเป็นประชากรมากที่สุดในตำบลลงอบ และการไปร่วมงานต่างๆ ตามสายสัมพันธ์ของแต่ละคนในหมู่บ้าน เช่น งานแต่ง งานบวช งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่

เมื่อมีเทศกาลต่างๆ ก็จะมีการไปมาหาสู่กันด้วยความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติกันในตำบลและนอกตำบล รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางเทศบาลตำบลลงอบจัดขึ้นหรือทางกำนันตำบลลงอบจัดขึ้น เช่น งานพัฒนา งานกีฬา เป็นต้น อีกทั้งยังมีกิจกรรมในการอนุรักษ์ร่วมกันคือการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำน้ำงอบซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำที่หล่อเลี้ยงคนในตำบลลงอบจะมีกิจกรรมร่วมกันคือ สำรวจความอุดมสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำ ระบบการส่งน้ำ การป้องกันไฟป่า เป็นต้น

● การจัดการความขัดแย้ง

การแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ชาวบ้านใช้หลักการประนีประนอมและการเจรจา มากกว่าจะใช้กฎหมายมาตัดสิน เพราะคนในชุมชนต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและกันและอยู่กันอย่างเรียบง่าย จะใช้กระบวนการยุติธรรมของบ้านเมือง คือ การดำเนินการตามกฎหมายเท่าที่จำเป็น ซึ่งการจัดการความขัดแย้งสามารถแบ่งออกได้ 2 ระดับ คือ

1.) ความขัดแย้งภายในชุมชน

เมื่อเกิดความขัดแย้งภายในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เรื่อง ทะเลาะวิวาทระยะตัววัยรุ่น และวัยกลางคน สามีภรรยา เป็นต้น ก็จะไปทำการตกลงหรือบอกกล่าวกันก่อนเพื่อหาทางออกให้ฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบ เช่น ถ้ามีการทะเลาะวิวาท ในงานประเพณีหรือในหมู่บ้าน จะมีกระบวนการจัดการ โดยคนกลุ่มนั้นจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในงานทั้งหมด ถ้าทะเลาะกันในหมู่บ้านโดยไม่มีประเพณีจะต้องเสียค่าปรับให้กับคนชุมชน 500 บาท ทั้ง 2 ฝ่าย หากเป็นเรื่องใหญ่หรือผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองและทำการตกลงกันไม่ได้ก็จะดำเนินการตามกระบวนการของกฎหมายต่อไป

2.) ความขัดแย้งระหว่างชุมชน

หากเกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้านขึ้น ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนก็จะมาเจรจาทกลงกัน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎจารีตของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งทุกคนต่างให้ความเคารพ แต่หากเป็นคดีที่ยอมความกันไม่ได้หรือเข้าข่ายผิดกฎหมาย ก็จะใช้กระบวนการยุติธรรมพิจารณากันตามกฎหมาย ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างชุมชน

● ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้ เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ทำให้ป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่ เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำให้กับคนตำบลลงอบ ลักษณะเป็นป่าดิบเขา มีความชื้นปานกลางและต้นไม้เขียวชอุ่มตลอดปี ป่าไม้ในชุมชน สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1) ป่าช้า คือ สู่สานของชุมชน ป่าแห่งนี้ใช้เป็นที่พักศพคนตายตามประเพณีความเชื่อของชาวกู๋ เมื่อสมัยก่อนแต่ปัจจุบันได้ใช้ประเพณีแบบคนพื้นราบคือการเผา และห้ามตัดไม้หรือทำไร่ในป่าแห่งนี้ มีความเชื่อว่าถ้าผู้ใดบุกรุกจะมีอันเป็นไปถึงชีวิต ป่าช้าบ้านขุนน้ำลาดจะอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน

2) **ป่าชุมชน** คือ บริเวณส่วนที่เป็นป่าต้นน้ำ เป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยต่าง ๆ เช่น ห้วยภูดินสอ ห้วยเก่าเต็น ห้วยฮ่อมแล้ง ห้วยเก่าตุ้ ห้วยเก้าน้อย ซึ่งชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการทำประปาภูเขาหมู่บ้าน ด้วยเหตุนี้จึงห้ามทำไร่ในเขตป่าชุมชน ส่วนการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน คือ การหาอาหารจากป่า และพืชผักชนิดต่าง ๆ ตามธรรมชาติ รวมถึงสัตว์น้ำที่อยู่ตามลำห้วย

3) **น้ำ** ลำห้วยที่ไหลลงมารวมกันเป็นน้ำงอบมีจำนวน 29 ลำห้วย แบ่งเป็นลำห้วยที่มีน้ำไหลตลอดปี 13 ลำห้วย ที่ไม่มีน้ำในฤดูแล้ง จำนวน 16 ลำห้วย แต่ลำห้วยที่นำมาใช้ในหมู่บ้านทั้งอุปโภคและบริโภคคือ ชุนน้ำงอบมีพิกัดที่ X 704493 Y 2154693 และลำน้ำที่เป็นแหล่งหากินของคนในหมู่บ้านคือ ลำน้ำลาดที่เป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชน นอกจากนั้นน้ำปาดยังเป็นแหล่งน้ำสำหรับสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ของชาวบ้าน โดยเฉพาะหน้าแล้ง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไปหาจับสัตว์น้ำและพืชผักต่าง ๆ ใกล้เคียง น้ำลาดเพราะน้ำไม่แห้งแต่ก็ไม่ลึกจนเกินไป และแหล่งหากินของคนในชุมชนในฤดูแล้งอีกแหล่งคือ ลำน้ำน่านซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของคนในจังหวัดน่าน

4) **สัตว์ป่า** เนื่องจากพื้นที่และชุมชนตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน และเป็นพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้าน มีคนหลายหมู่บ้านเข้ามาหากินในพื้นที่ป่าและน้ำในชุมชนทำให้อาหารลดลง เพราะมีการล่าสัตว์และเครื่องมือในการล่าสัตว์ที่ทันสมัยมากขึ้น สัตว์ที่มักพบจึงเป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อย เช่น หมูป่า เก้ง กวาง เม่น นกนานาชนิด กระรอก กระต่าย หนูห้วย ไก่แจ้ เห็นไก่ป่า ฯลฯ ซึ่งสัตว์ป่าเหล่านี้ปัจจุบันได้ลดจำนวนลงและพบได้ในพื้นที่ห่างไกลชุมชนออกไป เนื่องจากมีการล่าทั้งจากคนในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งนี้การล่าสัตว์ดังกล่าวถือเป็นการล่าเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนและไม่ได้ขายเพื่อเป็นรายได้ แต่อุปกรณ์ในการล่าถูกวิวัฒนาการขึ้นเรื่อยๆ

การศึกษาปฏิทินรอบ 1 ปีในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด มีดังนี้

● ปฏิทินชนเผ่าถิ่น - ไทย

ตาราง : เปรียบเทียบการนับเดือนสากล เดือนจันทรคติของไทยและเดือนถิ่น

เดือนสากล	เดือนไทย	เดือนถิ่น
มกราคม	๕	4
กุมภาพันธ์	2	5
มีนาคม	4	6
เมษายน	5	7
พฤษภาคม	6	8
มิถุนายน	7	9
กรกฎาคม	8	10
สิงหาคม	9	11
กันยายน	10	12

เดือนสากล	เดือนไทย	เดือนจีน
ตุลาคม	11	เจียง / เกียง
พฤศจิกายน	12	ยี่
ธันวาคม	อ้าย	3

- ปฏิทินการผลิตในรอบ 1 ปี

ด้านเกษตรกรรม

1) สภาพพื้นที่การผลิต

จากสภาพพื้นที่ทำกิน หากเดินทางมาจากบ้านขุนน้ำลาด ซ้ายมือจะเป็นพื้นที่ป่า ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ สามารถเก็บเห็ด ผัก เก็บหน่อไม้ไปบริโภคได้ จะมีเส้นทางเป็นเส้นแบ่งเขตชัดเจน ส่วนฝั่งขวามือจะเป็นพื้นที่ทำกินซึ่งจะมีคนเข้ามาทำกินเป็นบริเวณกว้างนั้น คือ คนในชุมชนบ้านน้ำลาด ขุนน้ำลาด คนในพื้นที่ตำบลปอน คนในพื้นที่บ้านมณีพฤกษ์ บ้านปากแก ซึ่งเป็นชาวเขาชาติพันธุ์ม้ง

2) ปฏิทินการผลิตในรอบ 1 ปี

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ปลูกข้าวไร่												
- เตรียมพื้นที่ปลูก			←→									
- ปลูก ดูแล ใส่ปุ๋ย						←→						
- เก็บเกี่ยว										←→		
ปลูกข้าวโพด												

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
- เตรียมพื้นที่ปลูก - ปลูก ดูแล พ่นยา ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกมันสำปะหลัง - ปลูก ดูแล พ่นยา ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกเงาะ - ตัดหญ้า พ่นยา - ดูแลใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกส้ม - ตัดหญ้า พ่นยา รดน้ำ ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกยางพารา - ตัดหญ้า พ่นยา ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ปลูกมะม่วงหิมพานต์ - ตัดหญ้า พ่นยา ใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยวผลผลิต												
ปลูกไม้ไผ่รวก - ดูแลตัดหญ้า - เก็บเกี่ยว												
ปลูกถั่วดำ - เตรียมพื้นที่ปลูก - ดูแลใส่ปุ๋ย - เก็บเกี่ยว												
ค้าขายของชำ												

● ปฏิทินอาหารจากป่าในรอบ 1 ปี

ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ผักกูด	ผัก กู ด ใบบัวบก	ม ด แดง มดอี ผัก กู ด ผัก ผักหวาน ป่า ไบ	มดแดง มดอี ผัก กู ด ผัก หวานป่า ใบบัวบก	ผักกูด ผักหนา ม เห็ด ไข่ห่าน	หน่อไม้ เห็ดด่าน ผัก กู ด เห็ด หู หนุ เห็ด	รถด่วน หน่อไม้ เห็ดด่าน ผักกูด เห็ดหูหนู เห็ด	รถด่วน หน่อไม้ เห็ดด่าน ผักกูด เห็ด หูหนู เห็ด	ร ถ ด่วน ผัก กู ด เห็ดหูหนู เห็ด ตา มอด เห็ด	ผลมะ ก้อ เห็ด หูหนู เห็ดตา มอด	ผลมะก้อ เห็ดลม	ผลมะก้อ เห็ดลม

ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
		บัว บ ก ผักหนาม ตำ	ผักหนา ม ตำ		ถ อบ เห็ดตา ม อ ด เห็ด น้ำข้าว เห็ดแดง เห็ดไข ห่าน	เห็ดถอบ เห็ดตา มอดเห็ด น้ำข้าว เห็ดแดง เห็ดไข ห่าน	ถอบเห็ด ตามอด เห็ดน้ำข้าว เห็ดแดง เห็ดไข ห่าน	น้ำข้าว เห็ดแดง เห็ดไข ห่าน	เห็ด น้ำข้าว เห็ดแดง เห็ดลม		
สัตว์ป่า ผักกูด หัวปลี หวาย ผักเปะ ผักชะอม(ผักหละ) ผักฮาก สะค้าน ผักตำลึง ผักญี่ปุ่น ข่า ขิง เมียง ยอดมะเขือ ยอดตำลึง ผักเพี้ยฟาน ผักขมหวาน หัวกระชาย ผักหนาม บอน											

ฤดูหนาว	ฤดูฝน	ฤดูร้อน	ตลอดปี
---------	-------	---------	--------

● ปฏิทินอาหารจากน้ำในรอบ 1 ปี

ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
กุ้ง หอย ไ ก (สำหรับ ยน้ำจืด) แมงอู่ม ปลาบู่อ นิว ขาบ เยื่อะ ไก่อแมง สาบห้วย	กุ้ง หอย ไ ก (สำหรับ ยน้ำจืด) แมงอู่ม ปลาบู่อ นิว ขาบ เยื่อะ ไก่อแมง สาบห้วย	กุ้ง หอย ไ ก (สำหรับ ยน้ำจืด) แมงอู่ม ปลาบู่อ นิว ขาบ เยื่อะ ไก่อแมง สาบห้วย	กุ้ง หอย ไ ก (สำหรับ ยน้ำจืด) แมงอู่ม ปลาบู่อ นิว ขาบ เยื่อะ ไก่อแมง สาบห้วย	กุ้ง หอย ไ ก (สำหรับ ยน้ำจืด) แมงอู่ม ปลาบู่อ นิว ขาบ เยื่อะ ไก่อแมง สาบห้วย	กุ้ง หอย ไ ก (สำหรับ ยน้ำจืด) แมงอู่ม ปลาบู่อ นิว ขาบ เยื่อะ ไก่อแมง สาบห้วย ก บ เขียด อฮวก อิ่งอ่าง แมงดา แมงแกง เปาะ	กบ เขียด อฮวก อิ่ง อ่าง แมงดา แมงแกง เปาะ	กบ เขียด อฮวก อิ่ง อ่าง แมงดา แมงแกง เปาะ	กบ เขียด อฮวก อิ่ง อ่าง แมงดา แมงแกง เปาะ	กบ เขียด อฮวก อิ่งอ่าง แมงดา แมงแกง เปาะ อึ่งออย (แมง แอ) อี่ตื้อ		
ปลาทั้ง ปลาช่อน ปู ปลาน้ำ ปลาหมึก ปลาหลด ปลาดุก ปลาก่อ ปลาชีว ปลาแก้ม ปลาจาด ปลาสร้อย หอย เต่า ปลาลู ปลาลำ ปลามูต บอน											

ฤดูหนาว	ฤดูฝน	ฤดูร้อน	ตลอดปี
---------	-------	---------	--------

● อาหารที่มาจากน้ำในรอบ 1 ปี

รายการ	วัน/ครั้วเรือน (บาท)	เดือน/ต่อครั้วเรือน (บาท)	ปี/ต่อครั้วเรือน (บาท)
อาหาร			
1. เนื้อหมู	48	800	9,600
2. เนื้อ	90	300	3,600
3. ปลานิล	40	400	4,800
4. ปลาทุ	20	200	2,400
5. ปลาตุก	35	280	3,360
6. ไก่	50	200	2,400
7. เห็ดนางฟ้า	24	240	2,880
8. กบ	40	400	4,800
9. ผักกาดขาว	10	80	960
10. แตงกวา	10	80	960
11. ถั่วฝักยาว	10	80	960
12. มะเขือ	10	80	960
13. ต้นหอม	5	150	1,800
14. พริก	5	150	360
15. ไข่	20	300	3,600
รวม	417	3,740	43,440
เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน			
1. ผงซักฟอก	5	140	1,620
2. แชมพู	5	150	1,785
3. น้ำยาปรับผ้านุ่ม	5	155	1,860
4. สบู่	2	30	360
5. ยาสีฟัน	2	45	540
6. ครีมหาผิว	2	45	540
7. แปรงฟัน	20	20	80
รวม	41	585	6,785
เครื่องปรุงรส			
1. กระเทียม	2	45	540
2. หอมแดง	2	45	540
3. ผงชูรส	2	30	540
4. เกลือ	2	30	360

รายการ	วัน/ครัวเรือน (บาท)	เดือน/ต่อครัวเรือน (บาท)	ปี/ต่อครัวเรือน (บาท)
5. รสดี	1	10	120
6. ซอส	1.50	60	720
7. ซีอิ๊ว	1.50	50	600
8. น้ำปลา	1	25	300
9. ซุปก้อน	1	30	360
10. น้ำมันพืช	2	76	912
11. ปลากระป๋อง	18	90	1,080
12. มาม่า	6	150	1,080
13. กาแฟ	5	190	2,200
14. โอวัลติน	5	150	1,800
15. เครื่องดื่มชูกำลัง	10	150	1,800
รวม	60	1,131	12,952

จะเห็นได้ว่า การใช้จ่ายในครัวเรือน สูงสุดจะเป็นค่าอาหาร รวมทั้งหมดต่อปี 43,440 ต่อครัวเรือน หากคิดเป็นทั้งหมู่บ้าน 3,388,320 บาทต่อปี รองลงมาเป็นเครื่องปรุงรสและอาหารสำเร็จรูป จำนวน 12,952 บาทต่อครัวเรือน หากคิดเป็นทั้งหมู่บ้าน 1,010,256 บาทต่อปี ยังมี เครื่องใช้ในชีวิตรประจำวัน ที่มีค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือน วันละ 16,240 บาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 208 บาท ต่อวัน รวมทั้งหมู่บ้าน 529,230 บาทต่อปี ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ทำให้คนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาดจึงต้องหาวิธีในการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนด้านอาหาร จากแหล่งพึ่งพา 3 ฐาน คือ ฐานการผลิต ฐานการแลกเปลี่ยน และฐานทรัพยากร(ดินน้ำป่า) หากแต่ต้องให้คนในชุมชนได้ตระหนักร่วมกันด้วยแรงของทีมวิจัยร่วมกับคนในชุมชน

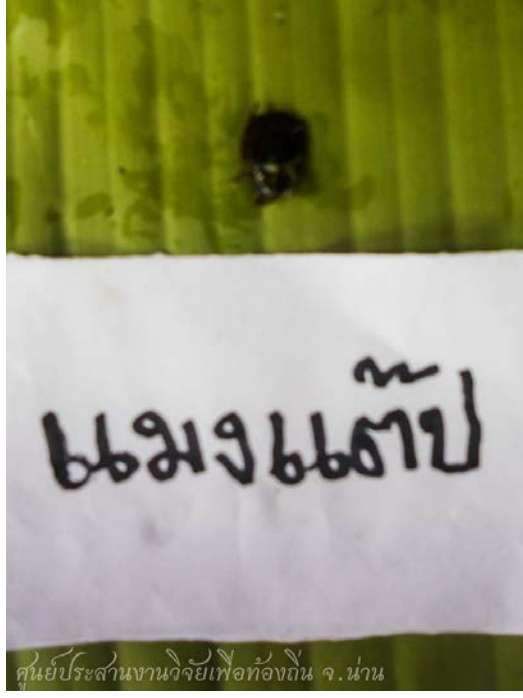
4.2 ผลจากการลงพื้นที่สำรวจอาหารจากน้ำ

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
1. ปูหิน		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง จี่ ผัด นึ่ง
2. ปูห้วย		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง จี่ ผัด นึ่ง

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
3. ปลาจาด	 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ. น่าน	ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง ทอด
4. ปลาคาม	 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ. น่าน	ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง ทอด

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
5. ปลากั้ง	 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน	ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง ทอด
6. ปลากระ	 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน	ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง ทอด

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
7. ปลาป๋อก	 ศูนย์ประมงน้ำจืดเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน	ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง ทอด
8. ปลาขี้	 ศูนย์ประมงน้ำจืดเพื่อท้องถิ่น จ.น่าน	ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง ทอด

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
9. กุ้ง		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ปิ้ง ย่าง ทอด
10. เตรอไก่(แมงแต่็บ)		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ทอด ห่อหมก(แอ็บ)

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
11. พวกเทาะ		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกะเปลือกออกจะมีตัวด้วงอยู่ข้างในนำมา แกง แด ห่อหมก(แอ็บ)
12. แมงอีตื้อ		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง ทอด แกงแด ห่อหมก (แอ็บ)
13. แมงอีนิ้ว		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกงแด แกงส้ม ห่อหมก

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
14. กบตุ๋น		ใช้ประกอบอาหาร ทอด แกง ปิ้ง
15. หอยเหล็กจาน		ใช้ประกอบอาหาร แกง ผัด
16. แมงอืด		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกงแค แกงส้ม ห่อหมก

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
17. ปลาแค้		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกงแค แกงส้ม ห่อหมก
18. แมงดาตอย		ตำน้ำพริก
19. ปลาตุ๊กหัวย		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกงแค แกงส้ม ห่อหมก ปิ้ง ย่าง

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
20. ปลาแก้ม		ประกอบอาหาร ทอด ปิ้ง ย่าง ลาบ

4.3 ผลจากการสำรวจอาหารจากพืชริมน้ำ

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
1. ผักกูด		ใช้ประกอบอาหาร เช่น ผัด แกง ยำ หมก หลาม ในกระบอก
1. แปะกฐี (มานก้า)		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง เค็รื่องเค็ยง (น้ำพริก ลาบ ฯลฯ) หลามในกระบอก

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
2. บอน		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง คนนิยมนำมารับประทานน้อย เนื่องจากมีความคันมากกว่าบอนผา
3. บอนผา		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง คนนิยมรับประทานมากกว่าบอนห้วยธรรมดา

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
4. ต้นกระแตไต่หิน		• เหง้าใช้ผสมกับหัวยาข้าวเย็น นำมาต้มกับน้ำดื่มเป็นยาแก้หอบหืด (เหง้า) • ยาพื้นบ้านจะใช้ขนจากเหง้านำมาบดให้ละเอียดใช้สูบแก้หืด (ขนจากเหง้า) • นอกจากนี้ยังมีข้อมูลอื่นที่ระบุว่า รากสามารถนำมาใช้ผสมกับน้ำมะนาวกินและทาแก้เนื้อตายจากพิษงูเขี้ยวหางไหม้ได้ และยังระบุว่า ในตำราสมุนไพรจีนนั้น เฟิร์นสกุลนี้จัดว่าเป็นตัวยาที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งที่ใช้สำหรับบำบัดอาการป่วยเนื่องจากกระดูกแตกและเส้นเอ็นฉีกขาด (ใช้เป็นตัวยาเดี่ยวหรือใช้ร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่น) และยังคงครอบคลุมไปถึงอาการเคล็ดขัดยอก ฟกช้ำดำเขียว และเฟิร์นสกุลนี้เมื่อนำไปผสมกับ Dipsacus และอื่นๆ จะช่วยบำบัดอาการป่วยได้ดี อีกทั้งยังใช้สำหรับบำบัดอาการปวดเข่าและปวดหลัง แก้วปวด

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
		ฟัน และเลือดออกตามไรฟัน นอกจากนี้เหง้าของ Drynaria ยังมีรสขม ซึ่งมีสรรพคุณช่วยเพิ่มการไหลเวียนของโลหิต ช่วยขยายหลอดเลือด แก้อาการมีดเท้าเย็น ลดอาการเจ็บปวดเนื่องจากกล้ามเนื้อฉีกขาด แก้ไขข้ออักเสบ ปวดข้อ ปวดหลัง และกระดูกแตก ข้อมูลจาก : thailand-an-field.blogspot.com (ข้อมูลนี้ไม่มีแหล่งอ้างอิง) ข้อมูลจาก : https://medthai.com
5. ผักขบ		ใช้ประกอบอาหาร เช่น นึ่ง เป็นเครื่องเคียงของลาบ น้ำพริก

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
6. ผักส้มกุ่ม		ใช้ประกอบอาหาร เช่น ใส่ในแกงเพื่อให้เกิดความเปรี้ยวแทนมะนาวหรือมะขาม
7. ผักกาดหลวง		ใช้ประกอบอาหาร เช่น นึ่งจิ้มน้ำพริก

4.4 ผลจากการสำรวจข้อมูลป่า

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
1. ต้นสามเหลี่ยม		ใช้ในการจักสาน
2. มะกาดำ(ตำลึง)		ใช้ประกอบอาหาร ต้ม ผัด นึ่ง ทอด จิ้มน้ำพริก

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
3. ตองจี่ง		ใช้ในการห่ออาหารจากป่า หรือที่จำเป็น
4. ผักเสี้ยว		ใช้ประกอบอาหาร เช่น แกง นึ่งจิ้มน้ำพริก

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
5. ต้นดอกด้าย		ใช้ประกอบในพิธีกรรม ในไร่ในสวน
6. มะขามป้อม		ใช้รับประทานทำให้ชุ่ม คอ มีสรรพคุณทางยา คือ แก้ไอ ทำให้ชุ่มคอ แก้ หวัด ฯลฯ
7. มะไฟป่า		ใช้รับประทาน แก้ กระหายน้ำ ใบมีรสเผ็ด เย็น มี สรรพคุณแก้โรคหวัด แก้ไอ ใช้มาลาเรีย ใช้ เป็นยาถ่ายพยาธิ รักษา กลากเกลื้อน โรคเรื้อน บำรุงธาตุ แก้พิษฝี และ ขับ ปัสสาวะ ราก ยังสามารถใช้เป็น ยา โดยใช้รากสดหรือ รากแห้ง เป็นยาแก้พิษ

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
		ตานซาง แก้วโรค แก้ว ฝัภายใน ดับพิษร้อน เริ่ม แก้วหนึ่งอีกเสบ ชนิดที่เป็นถุงน้ำและ ลอกออกมา และใช้ บรรเทาไข้ที่มีอาการ ปวดข้อปวดเข่าและมี ผื่น เป็นคล้ายๆ ลมพิษ ที่เรียกกันว่า “ไข้ ป ร ะ ด ง ” ผล ใช้เป็นยาช่วยย่อย ช่วยละลายเสมหะ รักษาอาการอาหารไม่ ย่อย ท้องอืด ท้องเฟ้อ และขับเสมหะ ข้อมูลจาก : ระบบ ฐานข้อมูลทรัพยากร ชีวภาพและภูมิปัญญา ท้องถิ่น ชุมชน http://www.bedo.or.th
8. ตันตอง		เป็นสมุนไพร

ชื่อ	รูปภาพ	ประโยชน์
9. ผักเปี๊ยะ ผักแค (ใบชะพลู)		ใช้ประกอบอาหาร เช่น ใส่แกง ทำเป็นเครื่องเคียง มีสรรพคุณทางยา คือ ช่วยเจริญอาหาร ช่วยบำรุงกระดูกและฟัน และช่วยป้องกันการเกิดโรคกระดูกพรุน (ใบ) ฯลฯ

4.5 ผลจากการศึกษาศักยภาพการจัดการด้านอาหาร

- ระดับครัวเรือน
 - มีการจัดการเมล็ดพันธุ์ข้าว เมล็ดพืชผัก เพื่อปลูกกินในปัดไป
 - หาอาหารมาเพื่อกิน มาขาย และบางครั้งก็นำมาแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน
 - มีการแปรรูปอาหาร เช่น เนื้อสัตว์ตากแห้งเพื่อถนอมอาหาร
 - มีการซื้ออาหารทุกหลังคาเรือน มีการซื้อเมล็ดพันธุ์พืชทางการเกษตร เช่น ข้าวโพด
- ระดับชุมชน
 - มีการช่วยเหลือกันเอามือเอแรง
 - มีกฎระเบียบการใช้ป่าใช้น้ำร่วมกัน
 - มีความร่วมมือกัน เช่น สรรวจป่า บวชป่า ดับไฟป่า
 - มีการบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า สร้างฝาย
 - มีการจัดตั้งคณะกรรมการ (กรรมการป่า)

4.6 ผลจากสำรวจการได้มาซึ่งอาหาร

- อดีต
 - สมัยก่อนทำไร่อย่างเดียว
 - ข้าวพอกิน แต่ต้องเดินทางไกลจากบ้าน
 - ด้านรายจ่ายจากการซื้ออาหารมีน้อย

- อาหารราคาถูกไม่ได้ซื้อ หากินง่าย เก็บอาหารจากป่าธรรมชาติ ปลุกกินเอง อาหารมีมาก และปลอดภัยปลอดสารเคมี ไม่ค่อยใช้เงินเลยลดค่าใช้จ่าย มีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน ถนอมอาหารไว้กินเอง
- ปัจจุบัน
 - นิัยคนในชุมชนเปลี่ยน จากการหาเป็นซื้ออย่างเดียว เนื่องจากชอบความสะดวกสบาย ใช้เงินซื้อทุกอย่าง
 - ในภาคการเกษตรมีการใช้สารเคมีอย่างแพร่หลาย
 - อาหารจากธรรมชาติลดลง เนื่องจากประชากรเพิ่มขึ้น คนมากขึ้น อีกทั้งของป่าก็ลดลง คนต่างถิ่นเข้ามาหาอาหารในพื้นที่ป่าชุมชน ลำห้วยและขุนน้ำลาด
 - พื้นที่ป่าถูกบุกรุกจากคนต่างถิ่น และมีการบุกรุกเข้ามาเรื่อย ๆ จนป่าต้นน้ำเริ่มลดลงอย่างน่าใจหาย
 - เครื่องมือในการหาอาหารจากป่ามีความทันสมัยขึ้น เช่น การล่าสัตว์ก็มีความทันสมัยมากขึ้น การหาของป่ามาเพื่อขายก็มากขึ้น

4.7 ผลจากการสำรวจสัดส่วนการพึ่งตนเองด้านอาหาร

- หาจากธรรมชาติ 20%
 - การหาอาหารจากธรรมชาติ ลดลง 1 อาทิตย์/ครั้ง
- หาจากการผลิต 30%
 - เนื่องจากชุมชนอยู่ใกล้กับความเจริญมากขึ้นเลยเข้าถึงอาหารจากในเมืองและเป็นเส้นทางผ่านด่านชายแดน – เมืองน่าน อาหารส่วนใหญ่จะหาง่ายและซื้อได้ง่ายกว่าหาเอง
- หาจากการแลกเปลี่ยน 10%
 - เนื่องจากอาหารมีน้อยการแบ่งปันกันจึงมีในระบบเครือญาติเท่านั้น
- หาจากการซื้อ 80% เนื่องจาก
 - ชาวบ้านหาอาหารจากธรรมชาติลง เพราะคนในชุมชนชอบสะดวก และการปลุกกินเองก็ลดลง อีกทั้งพื้นที่เพาะปลูกระยะทางไกลจากชุมชนในกอปรกับชุมชนอยู่ใกล้กับความเจริญมากขึ้นเลยเข้าถึงอาหารจากในเมืองและเป็นเส้นทางผ่านด่านชายแดน – เมืองน่าน อาหารส่วนใหญ่จะหาง่ายและซื้อได้ง่ายกว่าหาเอง
 - รายรับได้จากการขายของป่า ขายผลผลิตทางการเกษตร กล้วย ฝรั่ง กล้วยในพื้นดินและนอกพื้นที่

4.8 ผลจากการสำรวจผลกระทบและความเสี่ยง

จากการจัดเวทีเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นหากไม่ได้มีการเก็บข้อมูลด้านการงานวิจัยชิ้นนี้ มีการระดมความคิดของคนในหมู่บ้านดังนี้

- อาหารจากธรรมชาติ

คนในชุมชนถูกจำกัดพื้นที่ สิทธิในการเข้าหาพื้นที่ทำมาหากินน้อยลง เนื่องจากถูกจำกัด สิทธิในการหาอาหารดังนั้นจึงต้องหาในป่าของตนเองส่งผลให้ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าถูกบุกรุกมากขึ้น แหล่งอาหาร พืช สัตว์ป่าลดลง อีกทั้งเครื่องมือในการล่ามีความทันสมัย การแข่งขันเริ่มมีมากขึ้น

- อาหารจากการผลิต

เนื่องจากการผลิต ณ ปัจจุบันมีพืชเชิงเดี่ยวเข้ามามากขึ้นทำให้การทำไร่ทั้งไร่ข้าวและ ข้าวโพดเริ่มลดความเชื่อบางอย่างลง เพื่อแข่งกับเวลาและสิ่งอำนวยความสะดวกเริ่มมีมากขึ้น เช่น การใช้ปุ๋ย ยา แทนการเลี้ยงผีเพื่อขอให้พืชผลงอกงาม(อยากให้ข้าวโพดงามผักดีต้องใส่ปุ๋ยเยอะๆ หรือหากอยากให้ส้มผลสวยต้องใส่ฮอร์โมน) อย่างที่กล่าวมาแล้วนั้นคนในชุมชนจะมีการซื้ออาหาร มากขึ้นทำให้ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น เพราะค่าใช้จ่ายมีมาก ภาระทางครอบครัวมากขึ้น เมื่อเงินไม่พอก็ต้องกู้เงินเพื่อการเกษตร ทำให้มีหนี้เพิ่มขึ้น (ธกส.เงินล้าน กองทุนหมู่บ้าน ลิขชิง (เงินนอก ระบบ) เงินกู้เพื่อการศึกษาฯลฯ อีกทั้งเรื่องสุขภาพอนามัย การเจ็บต้องไปรักษาพยาบาลทำให้เกิด ค่าใช้จ่ายเพิ่ม

- อาหารจากการแลกเปลี่ยน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง ต่างคนต่างอยู่ การเอามือเอาแรงเริ่มลดลง มีการใช้เงิน จ้างเพิ่มขึ้น ดังนั้นการแบ่งปันลดลง ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับครอบครัว อีกทั้งการประกอบพิธีกรรม ลดลง การนับถือวันกรรมเริ่มลดลง ไม่มีผู้นำทางธรรมชาติ ไม่มีผู้สืบทอด สิ่งจรรโลงใจคือศาสนา พุทธ และผี พ่อแม่ไม่เวลามาเที่ยวหาลูก บางครั้งเหนื่อยจากการทำงานเลยไม่ได้มาหาลูก ส่วนใหญ่ จะเป็นครอบครัวเดี่ยว

- อาหารจากการซื้อ

คนในชุมชนเมื่อตื่นเช้าขึ้นมากก็ต้องไปจ่ายตลาด มีร้านค้าในหมู่บ้านขายทั้งของสดและ อาหารแห้ง และต้องดิ้นรนหาเงินเพิ่ม หากมั่นใจว่ารายได้ไม่พอก็ต้องกู้ยืมทั้งในระบบและนอกระบบ ทำให้มีภาระหนี้สินเพิ่มจากการใช้จ่ายให้ชีวิตประจำวัน (ร้านค้า ธกส กองทุนหมู่บ้าน) หมุนกันไปเรื่อย ๆ

ส่วนใหญ่เป็นชนิดอาหารที่ชาวบ้านไม่สามารถผลิตหรือหาได้ในพื้นที่ เช่น เครื่องปรุงต่างๆ เกลือ น้ำมันพืช เนื้อสัตว์ ไข่ อาหารสำเร็จรูป เช่น มาม่า(บะหมี่สำเร็จรูป) ปลากระป๋อง ของใช้ เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน ฯลฯ ผัก เช่น ผักกาดขาว ผักกาดจ้อน เห็ดนางฟ้า เห็ด ฟาง แดงกวา มะเขือ ถั่วลันเตา กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก ฯลฯหรือผลไม้บางชนิด เช่น แอปเปิ้ล แดงโม สาลี่ เป็นต้น ด้านปริมาณการซื้อขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละครอบครัวที่มีฐานะความ เป็นอยู่แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านใช้เงินในการซื้ออาหารประมาณร้อยละ 80 หรือ ประมาณวันละ 16,240 บาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 208 บาท ต่อวัน ซึ่งจากตัวเลขที่เห็นนี้จะเป็นตัวเลข ที่มากพอสมควร ที่มิวิชัยและคนในชุมชนจะมีแนวทางการลดปริมาณการซื้อและหันมาพึ่งพาอาหาร ที่มีอยู่ในชุมชนและอาหารจากน้ำ ป่า ได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนตระหนักเห็นคุณค่า ปัจจัยที่ทำให้คน ในพื้นที่บ้านขุนน้ำลาดซื้ออาหารพวกนี้มากขึ้นเนื่องจากการค้าขายและเอื้อต่อการซื้อมากขึ้น การ

หาอาหารจากป่าต้องใช้เวลาเป็นวันในการหาเนื่องจากต้องเข้าป่า ความร้อน ความลำบากทำให้ต้องหาเงินซื้อโดยการผลิตพืช

4.9 ผลจากการสำรวจองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เอื้อต่อการจัดการอาหาร

- ทรัพยากร
 - ด้านทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า คนในชุมชนได้มีการตั้งกฎระเบียบในการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรในชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น
 - มีความเชื่อเรื่อง การกราบไหว้ผีเจ้าป่าเจ้าเขา ผีบรรพบุรุษ
 - มีความรู้ภูมิปัญญาด้านยารักษาโรค (สมุนไพร) มีข้อห้าม (อะไรกินได้ และอะไรกินไม่ได้) มีหมอสมุนไพร หมอเป่า ฮีบยาขาย มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษโดยการพาไปเก็บ บอกต่อ กินให้ดู ครูศิษย์
 - บทบาทผู้ชาย - ผู้หญิงจะมีการดูแลสุขภาพแตกต่างกัน ผู้ชายจะมีความเสี่ยงมากกว่าผู้หญิง
- การผลิต
 - มีการเสี่ยงทายผลผลิต เพื่อดูสภาพพื้นที่เพาะปลูก ช่วงเวลาเพาะปลูกที่เหมาะสม มีการบนเจ้าที่ นับถือผี
 - มีการวางแผนการผลิต ผลิตเพื่อขาย – กิน
 - มีการปลูกผลไม้ที่หลากหลายขึ้น เช่น เงาะ ส้ม มะม่วงหิมพาน ฯลฯ
- การจัดการฐานอาหาร
 - การจัดการฐานอาหารจากทรัพยากร เช่น แบ่งพื้นที่ป่า (ป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน พื้นที่ทำกิน) ทำแนวกันไฟ จัดเวรยามในการรักษาป่า และเมื่อไฟป่ามาจะเข้าไปช่วยกันดับไฟ กฎระเบียบความเชื่อของชุมชน
 - เด็กรุ่นใหม่รู้เรื่องอาหารเป็นยาน้อยลง ไม่ชอบกินอาหารที่พ่อแม่เตรียมให้ชอบกินอาหาร fast food อาหารตามสั่ง ไม่ชอบทำอาหารกินเอง มักง่าย

4.10 ผลการศึกษาระยะที่ 2

เป็นการทดลองปฏิบัติจากการเก็บข้อมูลมาแล้วในระยยะที่ 1 ในด้านการฟื้นฟูความเชื่อความรู้ภูมิปัญญาในด้านการรักษาฐานอาหารจากทรัพยากรธรรมชาติโดยในระยยะที่ 2 นี้ที่มวิจัยได้มีการวางแผนในการฟื้นฟูความเชื่อที่เกี่ยวกับป่า เช่นการเลี้ยงผีป่า การบวชป่า การกันพื้นที่ลำน้ำลาดเป็นพื้นที่ในการอนุรักษ์พันธุ์ปลาระยะทาง 500 เมตร

ผลของการบวชป่า เลี้ยงผีป่า ทำให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่าของการรักษาฐานอาหารเพื่อไม่ให้คนเข้าไปบุกรุก และทำให้เป็นพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ มีผัก มีหน่อ มีเห็ดให้คนในชุมชนได้กินได้ตลอดทั้งปี จะเห็นได้จากการทำปฏิทินอาหารจากป่า หากมีการอนุรักษ์ป่าจะทำให้คนในชุมชนทั้งในและนอกชุมชนได้มีอาหารเพียงพอสำหรับประชากรที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังจะมีการปลูกพืชที่กินได้เสริมเข้าไปในป่าแทนการปลูกป่าเสริมที่เป็นต้นไม้ยืนต้น เช่น ผลไม้ทุเรียน หวาย ตำว ฯลฯ เพื่อให้มีอาหารที่หลากหลายขึ้น

จะทำให้คนในชุมชนช่วยกันรักษาเพราะสามารถเก็บกินได้แต่ต้องรอช่วงในการปลูกคือช่วงฤดูฝนหากปลูกในฤดูแล้งต้นไม้ไม่สามารถอยู่ได้

ผลของการกันเขตอนุรักษ์ปลาลำน้ำลาด เนื่องจากน้ำลาดเป็นพื้นที่หาอาหารของคนหลายพื้นที่ทั้งบ้านน้ำลาด ชุนน้ำลาด ปางแก มณีพฤก ฯลฯ ดังนั้นหากไม่มีการกันเขตอนุรักษ์ไว้จะทำให้ไม่มีอาหารจากน้ำเลยในอนาคต ดังนั้นทีมวิจัยจึงจัดกิจกรรมนี้ขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่ให้กับสัตว์น้ำได้มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยและสามารถขยายพันธุ์ออกไปได้ ผลการตอบรับในด้านการกันเขตในการอนุรักษ์นี้ทำให้คนในชุมชนเห็นประโยชน์และมีการเสนอให้มีการกันเขตเพิ่มเป็น 1 กิโลเมตรเพื่อจะได้มีสัตว์น้ำมากขึ้น

ผลในด้านการสร้างฐานอาหารจากการผลิต ทีมวิจัยและคนในชุมชนได้ลดพื้นที่การปลูกข้าวโพดลงมาเป็นพื้นที่ในการปลูกข้าวไร่มากขึ้นเพราะข้าวเป็นอาหารหลักในการดำรงชีวิตและจะมีการปลูกพืชเสริมเช่น พักทอง พักเขี้ยว พริก ผักต่างๆ ที่สามารถนำมาบริโภคในชุมชนได้ทำให้ลดปริมาณการซื้อของจากข้างนอกลงได้ เป็นการสร้างฐานอาหารอีกทางหนึ่ง ด้วยการเข้าไปศึกษาดูงานจากวัดโป่งคำและจากบ้านน้ำเกียนทำให้เห็นการทำงานและนำมาปรับใช้คือระบบการจัดการด้านตลาดพืชที่ปลูกเช่น ส้มเงาะซึ่งปีนี้ให้ราคาดีและเป็นพืชที่สามารถปลูกและเหมาะกับพื้นที่บ้านชุนน้ำลาดมาก ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้คิดที่จะรวมกลุ่มในการขายผลผลิตออกสู่ตลาดให้ได้ราคาดีต่อไป

ปฏิทินการทำงานร่วมกันระหว่าง ทีมวิจัย เยาวชน หน่วยจัดการต้นน้ำ

เดือนมกราคม – พฤษภาคม	- ร่วมกันทำแนวกันไฟในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านชุนน้ำลาด - สอดส่องดูแลไฟป่าไม่ให้เกิดในพื้นที่ป่าชุมชน โดยคณะกรรมการหมู่บ้านและหน่วยจัดการต้นน้ำร่วมกัน - เข้าพื้นที่เพื่อสอดส่องดูแลจุดอนุรักษ์พันธุ์ปลาไม่ให้เกิดการหาสัตว์น้ำในบริเวณจุดอนุรักษ์ - ขยายพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเพิ่มเป็นระยะทาง 1 กิโลเมตร
เดือนมิถุนายน – กันยายน	- เตรียมต้นไม้ที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้เตรียมต้นกล้า - เข้าไปปลูกในพื้นที่ป่าชุมชน - สำรวจพื้นที่ป่า พื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลา
เดือนตุลาคม – ธันวาคม	- เก็บเกี่ยวผลผลิตตั้งกลุ่มในการขายผลผลิตร่วมกัน

ผลจากการทำงานวิจัยทั้ง 2 ระยะทำให้นักวิจัยได้เรียนรู้ดังนี้

นักวิจัย

- ได้เรียนรู้จากสิ่งที่ไม่เคยรู้คือ การออกแบบในการศึกษาข้อมูล
- การทำงานด้านข้อมูลอาจจะซ้ำแต่สิ่งที่ได้เรียนรู้คือเป็นคิวางแผนบนฐานของข้อมูลและความจริงที่ทำให้แก้ไขปัญหาก็ได้ถูกจุด
- การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชนโดยวิธีการที่เข้าถึงได้ง่ายเช่นการตั้งวงผิงไฟ การไปไร่ สวน ทำให้นักวิจัยและคนในชุมชนมีความสนิทและให้ข้อมูลได้มากขึ้น
- ด้านการจัดการทีมทำงานที่มีระบบ เช่น การบริหารจัดการด้านงานวิชาการจะมีฝ่ายบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดการด้านการเงินก็จะมีคนเข้ามาช่วยในการจัดการทำให้การทำงานของทีมนักวิจัยมีระบบมากขึ้น ต่างจากการทำงานโครงการอื่นที่เข้ามา
- ด้านการสร้างความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงาน เยาวชน วิธีการที่ทีมนักวิจัยได้ร่วมกันวางแผนก็คือ การชวนให้ทั้งสองฝ่ายเข้ามาร่วมในการทำงานทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นการสำรวจ การบวชป่า การอนุรักษ์สัตว์น้ำ ฯลฯ

ชุมชน

- ได้เห็นคุณค่าในการทำงานที่ค่อยเป็นค่อยไปของทีมนักวิจัย
- ชุมชนเกิดสิ่งใหม่ที่ไม่เคยเกิดคือการอนุรักษ์ฐานอาหารที่เคยมีแต่ไม่เคยมีใครที่เข้ามาอนุรักษ์อย่างจริงจัง การทำงานในครั้งนี้จึงเห็นว่าเป็นเรื่องดีและเข้ามาร่วม

บทสรุปผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินกิจกรรมในระยะที่ 1 ที่ผ่านมามีการทำงานที่แยกออกเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 การจัดเวทีระดมความคิดเห็นของคนในชุมชน ในด้านการใช้ทรัพยากรป่า การหาอาหารจากป่า การใช้ภูมิปัญญาในการรักษาป่า การระดมความคิดเห็นถึงพฤติกรรมของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงสิ่งที่เข้ามากับอาหารจากการซื้อและการผลิตในแต่ละวันของคนในชุมชน อีกทั้งจากเวทีวิเคราะห์ความเสี่ยงการลดลงของฐานอาหารจากธรรมชาติและการผลิตทำให้เห็นถึงพฤติกรรมของคนในชุมชนมากขึ้นในด้านค่านิยมการกินเช่น การปลูกฝังให้ลูกหลานได้หาอาหารจากป่า การกินอาหารจากป่ามากขึ้น หากไม่ปลูกฝังลูกหลานแล้วจะทำให้คนในชุมชนในอนาคตไม่เห็นคุณค่าของการรักษาป่าซึ่งเป็นฐานอาหารของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะคำว่าค่านิยมจากภายนอกเริ่มหลั่งไหลเข้ามายังบ้านขุนน้ำลาดมากขึ้นทุกวัน การผลิตเพื่อบริโภคน้อยลง เป็นการผลิตเพื่อการขายมากขึ้น ฐานอาหารจากการแบ่งปันน้อยลงจะมีเฉพาะกลุ่มเครือญาติที่สนิทกันเท่านั้นเช่น พ่อแม่ พี่น้อง เนื่องด้วยระบบเศรษฐกิจที่เข้ามาทำให้คนในชุมชนเริ่มดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินมากขึ้น การปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้คนในชุมชนต้องใช้ชีวิตแบบเร่งรีบเพื่อให้ทันกับเวลาที่เหลือน้อย อีกทั้งการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นทำให้คนในชุมชนต้องมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นในทุกๆ วัน ความเสี่ยงด้านการกักเงินจากภายนอกเพิ่มขึ้นทั้งในและนอกกระบบ

ส่วนที่ 2 ส่วนของการสำรวจข้อมูลต่างๆ เช่น

การทำปฏิทินการผลิตต่อปี การทำปฏิทินอาหารจากป่า น้ำ ปฏิทินวัฒนธรรมประเพณี และการออกสำรวจข้อมูลอาหารจากป่า อาหารจากน้ำ จะเห็นได้ว่าอาหารที่มีจากป่า น้ำ ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่บ้าง แต่ไม่เหมือนในอดีต ความเสี่ยงที่เห็นชัดคือ ความสืบเนื่องจากประชากรมีจำนวนเพิ่มขึ้น อีกทั้งคนภายนอกยังเข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนน้ำลาดเพื่อทำเป็นพื้นที่ทำกิน คนในชุมชนนิยมหาเพื่อการขายมากขึ้น อย่างไรก็ตามจากการทำปฏิทินวัฒนธรรมประเพณีที่ผ่านมาจะเห็นว่าประเพณีบางอย่างที่เป็นความเชื่อเรื่องผียังคงอยู่กับชุมชนบ้านขุนน้ำลาด จะเห็นได้จากการเดินทางเข้าไปในพื้นที่ไร่ สวน จะมีเจ้าที่ป่าอยู่ข้างทางจำนวน 3 จุดแต่ละจุดมีความเชื่อในเรื่องผีที่รักษาพื้นที่นั้นๆ ห้ามใครเข้าไปบุกรุกทำลายจึงทำให้พื้นที่เหล่านั้นยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่มาจนถึงทุกวันนี้ แต่อาจจะมีคนต่างพื้นที่ที่เท่านั้นที่ยังไม่เคยพียงสถานที่ดังกล่าว ส่วนด้านการผลิตในไร่นวนั้น หากดูจากสภาพพื้นที่การผลิตของคนในชุมชนแล้วจะเห็นเป็น 2 ผังคือ ผังขวาจะเป็นป่าต้นน้ำซึ่งรักษากันมานาน ผังซ้ายจะเป็นพื้นที่ทำกิน ซึ่งแบ่งเขตกันอย่างชัดเจน ผังซ้ายจะเป็นพื้นที่ทำกินของคนในชุมชนบ้านน้ำลาด ขุนน้ำลาด ชาวเขาเผ่าม้งมณีพฤก ปากแก และคนในพื้นที่ตำบลปอนเป็นต้น จะเห็นถึงการใช้สารเคมีมีภาคการเกษตรเป็นอย่างแพร่หลาย ส่วนใหญ่มักจะปลูกพืชเชิงเดี่ยวเช่น ข้าวโพด ข้าวไร่เป็นส่วนน้อยเนื่องจากปลูกข้าวโพดแล้วซื้อข้าวมารับประทาน ซึ่งความเสี่ยงนี้ส่งผลต่อฐานอาหารที่มีในภาคการผลิตอาหารจากการซื้อจะมีภาวะที่เพิ่มขึ้น อาหารจากการแลกเปลี่ยนน้อยลง หากแต่จะแก้ไขความเสี่ยงที่จะเกิดตามมาเรื่อยๆ เหล่านี้ที่นั้น ที่มิวิจัยต้องร่วมกับชาวบ้านทำให้เห็นคุณค่าของฐานอาหารที่มีทั้งในและนอกชุมชนให้มากขึ้น ทั้งประโยชน์ที่จะได้จากการอนุรักษ์พื้นที่ป่า น้ำ การสร้างกฎกติกาเพื่อให้ฐานอาหารยังคงอยู่ การสร้างกฎกติกาการใช้สารเคมีในไร่ ในสวนและไร่ข้าวโพด เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในการบริโภคอาหารที่มาจากการผลิตมากขึ้น

อนึ่งหากแต่ไม่มีกติกาใดๆ มาควบคุม หรือคนในชุมชนไม่ตระหนักร่วมกันรักษาฐานอาหารทั้ง 4 ฐานนี้ไว้แล้วอนาคตลูกหลานของคนในชุมชนจะมีการซื้อมากขึ้น การผลิตเพื่อการค้าซึ่งเงินจะมากขึ้น คนในชุมชนที่เป็นวัยรุ่นหนุ่มสาว จะออกไปทำงานต่างจังหวัดมากขึ้น เพื่อสนองตอบความต้องการปัจจัยต่างๆ ที่เขาอยากได้ หมู่บ้านขุนน้ำลาดต่อไป

อีกด้านหากมีการรักษาและคนในชุมชนเริ่มตระหนักหวงแหนในทรัพยากรของคนบ้านขุนน้ำลาดและบ้านใกล้เคียงเช่นบ้านน้ำลาดและปลูกฝังลูกหลานให้มีการสืบต่อ ด้านความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับการรักษาฐานอาหารของบ้านขุนน้ำลาดไว้แล้ว จะทำให้คนในชุมชนและลูกหลานได้มีอาหารที่อุดมสมบูรณ์ สืบต่อไป ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้อาจจะเป็นสิ่งที่เห็นในระยะที่ 1 ส่วนสิ่งที่จะทำให้คนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาดได้ลุกขึ้นมาช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหารให้เกิดความยั่งยืนสืบต่อไปนั้น อาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการทำงานในระยะที่ 2 ซึ่งจะมีการทดลองปฏิบัติ เช่น การฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการฐานอาหาร การฟื้นฟูแหล่งอาหารจากทรัพยากรธรรม ดิน น้ำ ป่า สุดท้ายคือคนในชุมชนได้ร่วมกันหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูฐานอาหารให้เกิดการสืบทอดต่อไปยังคนรุ่นหลัง

ส่วนที่ 3 การทดลองปฏิบัติ

จากการดำเนินงานในระยะที่ 2 ทีมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาดูงาน การทดลอง ปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ฐานอาหารที่มีและสร้างฐานอาหารด้านการผลิตเพิ่ม ทำให้ลดการหาอาหารจาก ป่าและน้ำลงได้ การทดลองปฏิบัติทำให้นักวิจัยได้มีการใช้ข้อมูลมาเป็นฐานในการทำงานจึงวางแผนการทำงานได้อย่างชัดเจนและรัดกุมมากขึ้น ซึ่งต่างจากการพัฒนาที่ผ่านมาคือ มีงบประมาณมาให้แต่ต้องทำ ในสิ่งที่เขาคิดไว้แล้ว เช่นปลูกป่าเสริม การทำแนวไฟ การทำระบบน้ำประปา จึงเป็นการแก้ไขปัญหาที่ ปลายเหตุ ดังนั้นงานวิจัยทำให้นักวิจัยได้เห็นข้อมูลของชุมชน ความต้องการในการแก้ไขปัญหาของ ชุมชนและมีการตั้งการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับหน่วยงาน กลุ่มเยาวชนในพื้นที่เพื่อให้มีการสืบทอดการทำงานจากผู้ใหญ่สู่รุ่นเยาวชนต่อไป และการทำงานกับหน่วยงานก็จะมีปลูกป่าเหมือนกัน แต่จะไม่ใช้ต้นไม้ที่ให้มาอาจจะต้องเป็นต้นไม้ที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้ เช่น ผลไม้ต่างๆ ที่เหมาะสม กับพื้นที่ป่าบ้านขุนน้ำลาด

ผลจากการทดลองปฏิบัติในระยะที่ 2 นี้ทำให้ทีมวิจัยและคนในชุมชนได้เห็นมุมมองการทำงาน และสร้างการมีส่วนร่วมร่วมกับหน่วยงานได้และมีการทำปฏิทินการทำงานร่วมกันเป็นผลมาจากการได้ ร่วมกันทำงานและเห็นข้อมูลร่วมกันทำให้เข้าใจและจะพัฒนาไปด้วยกัน หากความร่วมมือนี้จะขยายไป ยังหมู่บ้านใกล้เคียงน่าจะเป็นเรื่องที่ดีเพราะป่าชุมชนแห่งนี้เป็นป่าที่มีการจัดการร่วมกัน 2 หมู่บ้านคือ หมู่บ้านน้ำลาดและหมู่บ้านขุนน้ำลาดเพื่อให้เกิดความเข้าใจและมีการจัดการร่วมกันดังนั้นคงจะเป็น หน้าที่ของทีมนักวิจัยที่จะต้องสร้างความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนได้เสียกับพื้นที่ป่าชุมชนทั้งในส่วนที่เป็นการใช้ กฎกติการ่วมกันและส่วนที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์รักษาไว้ให้ลูกหลานทั้ง 2 หมู่บ้านได้ร่วมกันสืบทอดการ ทำงานของผู้ใหญ่ต่อไป

บทที่ 5

สรุป วิเคราะห์

1. สรุปผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานภายใต้โครงการ "แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหาร เพื่อเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของชนเผ่าถิ่น บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน" ได้ดำเนินการศึกษาโดยใช้เครื่องมือสำคัญ 3 ประเภท ได้แก่

- 1) การจัดเวที เสวนากลุ่มย่อยในระดับชุมชน
- 2) การเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพื้นที่แหล่งอาหาร และการสัมภาษณ์
- 3) การทดลองปฏิบัติ

การดำเนินการศึกษาวิจัย มีผลการดำเนินงาน ดังนี้

การจัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างชาวบ้านขุนน้ำลาด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะต่อการทำงานวิจัยและขอความร่วมมือ โดยการจัดเวทีในแต่ละครั้งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งจากชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งผลการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องของโครงการวิจัยถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่คนในชุมชนได้ให้ความสนใจ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวและคนในชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องนี้

การแลกเปลี่ยนประเด็นความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะความหมายของคำว่าอาหารชาวบ้านได้สะท้อนความหมายว่า "อาหาร" หมายถึง สิ่งที่สามารถกินได้โดยมีที่มาที่หลากหลายทั้งจากดิน น้ำ และป่า เมื่อกินแล้วมีประโยชน์ต่อร่างกาย ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต มีพลังกำลังสำหรับดำรงอยู่เพื่อประกอบอาชีพตามวิถีโดยปกติสุข

ความมั่นคงทางด้านอาหาร หมายถึง มีอาหารกินตลอดเวลาที่ต้องการ โดยเฉพาะแหล่งอาหารจากธรรมชาติ สามารถหากินได้ตลอดปีตามฤดูกาลของพืชและสัตว์นั้นๆ มีแหล่งเพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ และเพียงพอต่อจำนวนคนในชุมชนและครอบครัว และยังต้องมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้เพียงพอสำหรับซื้อหาอาหารที่ไม่สามารถผลิตได้เองแต่มีความจำเป็น รวมถึงต้องมีศักยภาพในการจัดการอาหารอย่างเหมาะสม มีวัฒนธรรมหรือรูปแบบการกินตามภูมิปัญญา ท้องถิ่น

ความไม่มั่นคงทางด้านอาหาร หมายถึง สถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการขาดแคลนอาหาร ไม่มีอาหาร เพียงพอสำหรับกินในแต่ละมื้อ หรือบางช่วงฤดูกาล เช่น ฤดูร้อน อาหารจะขาดแคลน โดยเฉพาะอาหารที่ได้จากป่า เนื่องจากฝนป่ามีความแห้งแล้ง พืชอาหารไม่เจริญเติบโต รวมถึงชุมชนไม่สามารถพึ่งตนเองทางด้านอาหารได้ เช่นไม่สามารถผลิตอาหารได้ ไม่มีอาหารจากป่าธรรมชาติเหมือนในอดีตที่เคยกินอย่างเพียงพอ ตกงานหรือยากจนไม่มีเงินเพียงพอต่อการซื้ออาหารที่จำเป็น(หมายถึงอาหารที่ไม่สามารถผลิตได้เอง) รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมกรกิน อาหารเมนูท้องถิ่นสูญหายไปหากสถานการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น นับว่าเป็นความไม่มั่นคงทางด้านอาหาร รวมถึงไม่มีพื้นที่ในการ

เพาะปลูกและไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกได้เหมือนเช่นในอดีต เนื่องจากถูกจำกัดพื้นที่ไร้หมื่นเวียนจากหน่วยงานภาครัฐ

แหล่งที่มาของอาหารของชุมชน

ในส่วนที่มาของอาหารของชุมชน มาจาก 4 ฐาน คือ การผลิต จากทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า จากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและการซื้อ ซึ่งแหล่งอาหารที่ชาวบ้านได้มามากที่สุดคือ แหล่งอาหารที่มาจากธรรมชาติ รองลงมาคือการเพาะปลูก การได้อาหารที่มาจากธรรมชาติ สุดท้ายคือการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งจากตลาดและรถขายกับข้าว ที่เข้ามาขายถึงในชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีรถขายกับข้าว จำนวน 4 คัน แต่สำหรับชุมชนบ้านขุนน้ำลาดอาหารจากการซื้อจะมากกว่าที่อื่นสืบเนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ติดถนนสายหลัก และเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าไปสู่ประเทศลาวและคนในชุมชนมีค่านิยมในการซื้อมากกว่าการหาและผลิตเอง

อาหารที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติ ที่สามารถพบเห็นและนำกลับมาปรุงเป็นอาหารได้มีมากมายหลายชนิด ทั้งที่เป็นพืชผัก สัตว์ป่า สัตว์บก สัตว์น้ำ ซึ่งผลการสำรวจพบว่ามีชนิดและปริมาณพืชผักที่มีอยู่ในธรรมชาติไม่ต่ำกว่า 100 ชนิด ซึ่งเป็นพืชผักที่ใช้ปรุงเป็นอาหารและเป็นพืชสมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วย รวมถึงสัตว์น้ำ สัตว์ป่า ที่มีมากกว่า 20 ชนิด

อาหารที่ได้จากการผลิต มีมากมายหลายชนิด โดยเฉพาะผลไม้ ที่พบและยังคงนิยมปลูกกันในหมู่บ้านมีประมาณ 7 ชนิด ได้แก่ เงาะ ส้ม ลำไย ลิ้นจี่ มะนาว และมะม่วง ซึ่งจะปลูกเป็นพืชเศรษฐกิจ และสามารถนำมาบริโภค แบ่งปันกับคนนอกชุมชนที่เป็นญาติมิตรสหายกันอีกทั้งบริเวณในสวนยังมีการปลูกพืชแซม เช่น พริก พักทอง พักเขี้ยว ผักกาด ถั่ว ชিং งา มัน ผือก พืชเหล่านี้สามารถนำกลับมาปรุงอาหารได้ที่บ้านในตอนเย็นได้

อาหารที่ได้จากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนใหญ่จะเป็นพืชอาหารที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนและจากการผลิตในสวนของตนเองหากปีไหนผลผลิตออกมากก็จะแบ่งปันกันทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เป็นแบบนี้มาตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากความเป็นญาติพี่น้องและเป็นคนเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันจึงถือเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ การประกอบพิธีกรรมตามช่วงเวลาต่างๆ จึงถือเป็นโอกาสอันดีที่คนในชุมชนจะได้มาร่วมกัน เช่น งานบุญ งานแต่งงาน งานศพ การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ซึ่งบางโอกาสการแบ่งปันอาจไม่ทั่วถึงกัน เช่น อาหารที่เกิดจากการประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านอาจร่วมกันรับประทานอาหารด้วยกันแต่ไม่สามารถนำกลับไปบ้านได้เนื่องจากถือเป็นเรื่องไม่ดี ผิดจารีต หรือแนวทางปฏิบัติเป็นต้น แต่บางกรณีที่ชาวบ้านบางคนไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ชาวบ้านก็จะมีการแบ่งปันข้าวปลาอาหารให้ โดยเฉพาะญาติพี่น้องและชาวบ้านในชุมชน อีกทั้งการแบ่งปันคือการแบ่งปันอาหารเช่น เนื้อสัตว์ที่ได้จากการล่า บางบ้านที่ได้เยอะก็จะแบ่งปันให้กับญาติพี่น้องเป็นต้น

อาหารที่ได้จากการซื้อ ส่วนใหญ่เป็นชนิดอาหารที่ชาวบ้านไม่สามารถผลิตหรือหาได้ในพื้นที่ เช่น เครื่องปรุงต่างๆ เกลือ น้ำมันพืช เนื้อสัตว์ ไข่ อาหารสำเร็จรูป เช่น มาม่วง(มะหมี่สำเร็จรูป) ปลากระป๋อง ของใช้ เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน ฯลฯ ผัก เช่น ผักกาดขาว ผักกาดจ้อน เห็ดนางฟ้า เห็ดฟาง แตงกวา มะเขือ ถั่วลันเตา กะหล่ำปลี กะหล่ำดอก ฯลฯ หรือผลไม้บางชนิด เช่น

แบบเป็น แดงโม สาลี เป็นต้น ด้านปริมาณการซื้อขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกัน ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านใช้เงินในการซื้ออาหารประมาณร้อยละ 80 หรือประมาณวันละ 16,240 บาท เฉลี่ยครัวเรือนละ 208 บาท ต่อวัน ซึ่งจากตัวเลขที่เห็นนี้จะเป็นตัวเลขที่มากพอสมควร ทีมวิจัยและคนในชุมชนจะมีแนวทางการลดปริมาณการซื้อและหันมาพึ่งพาอาหารที่มีอยู่ในชุมชนและอาหารจากน้ำ ป่า ได้ก็ต่อเมื่อคนในชุมชนตระหนักเห็นคุณค่า ปัจจัยที่ทำให้คนในพื้นที่บ้านขุนน้ำลาดซื้ออาหารพวกนี้มากขึ้นเนื่องจากค่านิยมที่ง่ายและเอื้อต่อการซื้อมากขึ้น การหาอาหารจากป่าต้องใช้เวลาเป็นวันในการหาเนื่องจากต้องเข้าป่า ความร้อน ความลำบากทำให้ต้องหาเงินซื้อโดยการผลิตพืช

องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร

วิถีการดำเนินชีวิตของชาวถิ่นบ้านขุนน้ำลาด ซึ่งได้ตั้งถิ่นฐานอยู่กับป่ามาตั้งแต่ปี 2474 มีการหาอยู่หากินกับป่าและน้ำลาดมาหลายชั่วอายุคน ทั้งนี้ต้องอาศัยการเรียนรู้ในการที่จะอยู่กับน้ำและป่าเขา สืบต่อกันมา ได้สั่งสมเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ทั้งในด้านการดำรงชีวิตและระบบการผลิต เช่น องค์ความรู้ในเรื่องอาหารและยารักษาโรค ว่าพืชชนิดใดกินได้ ชนิดใดกินไม่ได้ และต้องกินส่วนไหน เช่น กิ่ง ก้าน ใบ พืชชนิดใดบ้างที่เป็นยา แก้อะไร ใช้อย่างไร เป็น ซึ่งผืนป่าในพื้นที่ของหมู่บ้าน มีพืชผักที่ขึ้นอยู่หลากหลายชนิด สามารถที่จะนำมาปรุงเป็นอาหาร และสามารถนำมาขายเป็นรายได้เสริมได้ เช่น เห็ด หน่อหวาย หน่อไม้ ผักต่างๆ เป็นต้น และบางชนิดก็สามารถนำมาเป็นอาหารของสัตว์ได้ เช่น หยวกกล้วย บอน และบางชนิดก็สามารถนำมาเป็นเครื่องจักสาน เครื่องใช้ต่างๆ ได้ พืชผักบางอย่างก็นำมาเป็นส่วนประกอบของพิธีกรรม

ด้านองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า ชาวบ้านจะแบ่งพื้นที่ป่าออกจากพื้นที่ทำกินโดยชัดเจน โดยมีข้อกำหนดกฎระเบียบต่างๆ เข้ามาควบคุม ดูแลร่วมกันทั้ง 2 หมู่บ้าน ทั้งนี้กฎระเบียบต่างๆ ได้จัดทำโดยกลุ่มชาวบ้านเอง เพื่อเป็นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งบางครั้งก็มีการฝ่าฝืนกฎระเบียบอยู่บ้าง คณะกรรมการ ผู้เฒ่าผู้แก่และผู้ที่เกี่ยวข้องก็ต้องมานั่งพูดคุยกัน เริ่มตั้งแต่การว่ากล่าวตักเตือน การลงโทษด้วยวิธีการปรับเงิน เป็นต้น

ผลกระทบ/ปัญหาและความเสี่ยงในด้านฐานอาหารของชุมชน

ภาพรวมของผลกระทบปัญหาและความเสี่ยงในด้านฐานอาหารของชุมชน สามารถจำแนกได้ตามฐานอาหาร คือ

อาหารที่ได้มาจากทรัพยากรธรรมชาติ มีความเสี่ยงในหลายๆ ด้าน เช่น

คนในชุมชนถูกจำกัดพื้นที่ สิทธิในการเข้าหาพื้นที่ทำมาหากินน้อยลง เนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้นอีกทั้งยังมีคนต่างถิ่นเข้ามาหาอาหารในพื้นที่ทำให้ฐานอาหารที่มีอยู่ต้องแบ่งส่วนไปอีกดังนั้นส่งผลให้ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าถูกบุกรุกมากขึ้นแหล่งอาหาร พืช สัตว์ป่าลดลง อีกทั้งเครื่องมือในการล่ามีความทันสมัย การแข่งขันเริ่มมีมากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นความเสี่ยงในอนาคตหากไม่มีการแก้ไขหรือไม่มีการอนุรักษ์ไว้อาจจะส่งผลให้คนในชุมชน ลูกหลาน มีอาหารที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติลดลงหรืออาจจะไม่มีเลยก็เป็นได้ เนื่องจากเครื่องมือทำมาหากินถูกประยุกต์ให้ทันสมัยมากขึ้น คนหา

อาหารจากทรัพยากรธรรมชาติไม่ตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ก็จะหาเพื่อการค้าอย่างเดียวทำให้ทรัพยากรหมดไปในที่สุด

อาหารที่ได้มาจากการผลิต

เนื่องจากการผลิต ณ ปัจจุบันมีพืชเชิงเดี่ยวและพืชเศรษฐกิจหลายอย่างเข้ามามากขึ้น ทำให้การทำไร่ทำสวนเริ่มมีคนนอกพื้นที่เข้ามาบุกกรุกพื้นที่ทำกิน ทั้งไร่ข้าวเพื่อแข่งกับเวลาและสิ่งอำนวยความสะดวกเริ่มมีมากขึ้น เช่นการใช้ปุ๋ย ยา แทนการเลี้ยงผีเพื่อขอให้พืชผลงอกงาม(อยากให้ข้าวโพดงามผักดีต้องใส่ปุ๋ยเยอะๆ) อย่างที่กล่าวมาแล้วนั้นคนในชุมชนจะมีการซื้ออาหารมากขึ้นทำให้ต้องการรายได้เพิ่มขึ้น เพราะค่าใช้จ่ายมีมาก ภาระทางครอบครัวมากขึ้น เมื่อเงินไม่พอก็ต้องกู้เงินเพื่อการเกษตร ทำให้มีหนี้เพิ่มขึ้น (ธกส.เงินล้าน กองทุนหมู่บ้าน ลิขชิง (เงินนอกระบบ) เงินกู้เพื่อการศึกษา ฯลฯ อีกทั้งเรื่องสุขภาพอนามัย การเจ็บต้องไปรักษาพยาบาลทำให้เกิดค่าใช้จ่ายเพิ่ม เพราะไม่สนใจสุขภาพสนใจแต่รายได้ หากระบบการผลิตของคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาดยังต้องพึ่งสารเคมีเหมือนปัจจุบันสิ่งที่จะตามมาในอนาคตคือฐานอาหารจากการผลิตไม่ปลอดภัย พืชในไร่ในสวนบางชนิดจะไม่มีและหายไปมากที่สุด เช่น แตงไร่ ถั่ว พริก ฯลฯ

อาหารที่ได้จากการแลกเปลี่ยน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดลง ต่างคนต่างอยู่ การเอามื้อเอาแรงลดลง มีการใช้เงินจ้างเพิ่มขึ้น ดังนั้นการแบ่งปันลดลง ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับครอบครัว อีกทั้งการประกอบพิธีกรรมลดลง ไม่นับถือวันกรรม ไม่มีผู้นำทางธรรมชาติ ไม่มีผู้สืบทอด สิ่งจรรโลงใจศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และผี ทำให้การไปมาหาสู่ลดลง พ่อแม่ไม่เวลามาเที่ยวหาลูก บางครั้งเหนื่อยจากการทำงานเลยไม่ได้มาหาลูก ส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดียว

● อาหารที่ได้จากการซื้อ

คนในชุมชนจะมีการจ่ายตลาด(ร้านค้า) ในชุมชน จำนวน 2 ร้าน ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการซื้อทุกอย่าง เช่นอาหารสด อาหารแห้ง เครื่องปรุง เครื่องจักสาน และอุปกรณ์ด้านการเกษตร เช่น ถูมือ ถูเท้า ผ้าขาวม้า ฯลฯ ดังนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารจากการซื้อคนในชุมชนต้องดิ้นรนหาเงินเพิ่ม หากแม้ว่ารายได้ไม่พอก็ต้องกู้ยืมทั้งในระบบและนอกระบบทำให้มีภาระหนี้สินเพิ่มจากการใช้จ่ายให้ชีวิตประจำวัน (ร้านค้า ธกส กองทุนหมู่บ้าน) หมุนกันไปเรื่อย ๆ หากพฤติกรรมซื้อของคนในชุมชนยังไม่ปรับเปลี่ยนจะก่อให้เกิดภาระหนี้สินตามมาเป็นอย่างมากสำหรับคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด

แนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในฐานอาหารของชุมชน

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ชุมชนคิดว่าจะเกิดขึ้นกับฐานอาหาร มีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

● แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่จะมีผลต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า เนื่องจากชุมชนได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น ฤดูฝนจะยาวนานขึ้น ฤดูร้อนก็ร้อนจัด หน้าหนาวอากาศหนาวเย็นติดต่อกันหลายเดือน ซึ่งการเปลี่ยนแปลง

ดังกล่าว น่าจะมีผลต่อความเป็นอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในพื้นที่

- สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง พื้นที่ป่าถูกบุกรุกทำลายมากขึ้น จำนวนปริมาณสัตว์ป่าเริ่มลดลงหรือสูญหายไปจากพื้นที่ รวมถึงทรัพยากรสัตว์น้ำบางชนิดและปริมาณพืชผักที่นำมาเป็นอาหารและยาสมุนไพรหายากขึ้น หรือต้องเดินทางไปเก็บในที่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปริมาณอาหารและฐานอาหารของชุมชนในอนาคต

- การเข้ามาแย่งชิงพื้นที่อาหารของคนต่างถิ่นทำให้อาหารทั้งพืชและสัตว์ที่อยู่ในป่าไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนทั้งในและนอกชุมชน หากเป็นแบบนี้ในอนาคตจะมีการแย่งชิงอาหารจากทรัพยากรกันมากขึ้น อาหารบางอย่างเช่น สัตว์น้ำ สัตว์ป่าหรือแม้แต่พืชอาหาร เช่น ผักหวาน ผักฮาก ก็ลดลงและสูญหายไปมากที่สุด

- พืชอาหารที่ได้จากการผลิตมีชนิดและปริมาณลดลง เช่น พันธุ์ข้าวพื้นเมืองหรือเมล็ดพันธุ์พื้นบ้านต่าง ๆ กำลังสูญหายไปเพราะขาดการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ รวมถึงคนในชุมชนปลูกข้าวไร่ลดลง หันไปปลูกพืชผลไม้ ข้าวโพด นำเงินที่ได้จากการขายผลผลิตมาซื้อข้าว สาเหตุหลักมาจาก ความต้องการเร่งด่วนของคนในชุมชน พืชเชิงเดี่ยวรุกเข้ามามากขึ้น การใช้สารเคมีมีปริมาณมากขึ้นจนกลายเป็นความคุ้นชินกับการใช้สารเคมี จากสถานการณ์ดังกล่าวหากมีการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้นจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม พืชอาหารที่ไม่ทนต่อสารเคมีก็จะสูญหายไปมากที่สุดอีกทั้งการปลูกพืชเชิงเดี่ยวยังส่งผลกระทบต่อ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เพาะปลูกลดลง รวมถึงต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นขณะที่แรงงานภาคการเกษตรรายครัวเรือนมีน้อยลง จำเป็นที่จะต้องมีการจ้างงานเพิ่มขึ้น

- สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งในด้านการประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เข้าครอบครัว ภาระหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีการแสวงหาเงินทองเพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและปัจจัย 4 จากสถานการณ์ดังกล่าวมีผลต่อการดำเนินชีวิตและวิถีการผลิตของคนในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ชุมชนควรทำอย่างไรที่จะสร้างระบบเศรษฐกิจและฐานการผลิตตั้งแต่ระดับชุมชนให้เป็นระบบเศรษฐกิจที่วางอยู่บนพื้นฐานการผลิตที่หลากหลายและยั่งยืน

- สภาพพื้นที่ทำกินที่ติดกับพื้นที่ป่าสงวนของรัฐทำให้ต้องมีการกันเขตที่ชัดเจน เพราะหากไม่มีการกันเขตที่ชัดเจนแล้วการใช้สิทธิ์ในที่ดินทำกินก็จะถูกยึดคืนเป็นพื้นที่ป่า เนื่องจากนโยบายของรัฐที่ผ่านมาอาจจะมีการปรับเปลี่ยนการทำงานในพื้นที่มากขึ้น

แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือการฟื้นฟูฐานอาหาร

- ร่วมกันอนุรักษ์พื้นที่แหล่งอาหารที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน และป่าใช้สอย โดยให้มีการตั้งกฎระเบียบขึ้นมาบังคับใช้อย่างจริงจัง เช่น การห้ามตัดไม้ในพื้นที่ป่า การเก็บพืชผักอย่างถูกวิธี เก็บหาของป่าในแต่ละครั้งให้เพียงพอกับการนำไปบริโภคเท่านั้น ห้ามล่าสัตว์ป่าที่หายาก รวมถึงแจ้งระเบียบกฎเกณฑ์ของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าให้กับหมู่บ้านโดยรอบได้รับทราบ เป็นต้น

- ร่วมกันกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ สัตว์ป่า โดยการบวชน้ำ บวชป่า โดยนิมนต์พระสงฆ์ เชิญผู้นำทางจิตวิญญาณและชาวบ้านเข้าร่วมพิธี และกำหนดกฎระเบียบการจับสัตว์น้ำมาบังคับใช้รวมถึงการอาศัยความเชื่อในเรื่องผีเข้ามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและการสร้างศาลเจ้าที่เพื่อให้ช่วยปกป้องรักษาและเป็นการสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชน เป็นต้น

- ปลูกเสริมป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยประสานงานกับหน่วยงานด้านป่าไม้ เพื่อสนับสนุนพันธุ์กล้าไม้ ถิ่นอาศัยไม้ที่เหมาะสมในป่าบ้านขุนน้ำลาด รวมถึงนำพันธุ์ไม้ท้องถิ่นมาขยายพันธุ์และปลูกเสริมในพื้นที่ป่า โดยเฉพาะพันธุ์ไม้ที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้

- สร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนให้ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าของแหล่งอาหารที่มาจากธรรมชาติ

- นำพืชผักจากป่ามาปลูกในบริเวณหมู่บ้าน เพื่อจะเป็นการลดการหาพืชผักจากป่าและจะเป็นการสะดวกต่อชาวบ้านที่ไม่จำเป็นต้องไปหาพืชผักจากป่า เนื่องจากอยู่ไกลจากครัวเรือน

- การเพิ่มอาหารเช่น ตำว หวาย เชื่อง สะค้าน และพืชสมุนไพรต่าง ๆ ไม้ยืนต้น เช่น ลางสาด ลองกอง ละมุด ลำไย ทุเรียน มะไฟ ฝรั่ง ฝรั่ง ซึ่งเป็นพืชอาหารที่จำเป็นของคนในชุมชนและมีการบริโภค และนำมาใช้สอยมากที่สุด

ฐานอาหารจากการผลิต

- ส่งเสริมและอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมือง เช่น พันธุ์ข้าว พันธุ์พืชผักพื้นเมือง โดยการใช้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์

- ส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกข้าวไร่ให้มากขึ้นเนื่องจากปัจจุบันยังมีการปลูกข้าวไร่กันน้อยรายอีกทั้งข้าวไร่ยังเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก หากมีข้าวชาวบ้านก็หาแต่กับข้าวก็ยังพอมีเงินเก็บ

- ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชผักพื้นเมืองมากกว่าที่จะพันธุ์ผักจากต่างถิ่นหรือซื้อจากตลาด เพราะจะทำให้พันธุ์ผักพื้นบ้านสูญหายและพันธุ์ผักที่ซื้อจากตลาดไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น สภาพอากาศ ความสูง เป็นต้น

- ให้มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืชผักของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความหลากหลายของพืชผักและชาวบ้านสามารถเข้าถึงพันธุ์ผักได้ทุกครัวเรือนและมีพืชผักที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

- สร้างความตระหนักด้านการรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยการใช้กรณีตัวอย่างในการรักษาสุขภาพจากอาหารและสมุนไพรจากป่า เป็นต้น อีกทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนลดการใช้สารเคมีในพื้นที่การผลิตด้วย

- การรวมกลุ่มในการเป็นพื้นที่ในการผลิตและการตลาดเพื่อให้ผลผลิตที่ได้จะมีคนเข้ามาซื้อ เช่น ที่ผ่านมามีการเข้ามาซื้อส้มในพื้นที่ที่จะมีการขายของใครของมัน แต่หากมีการผลิตพืชอย่างอื่นเช่น พักทองก็ควรมีการรวมกลุ่มในการขายผลผลิตเพราะที่ผ่านมาปลูกทั้งเพราะกินก็ไม่หมดแต่ไม่มีตลาดรับซื้อ

ฐานอาหารจากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

- ร่วมกันรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนเนกเช่นในอดีตมีความเป็นพี่เป็นน้อง เหมือนคำพูดที่ว่า "พริกมีบ้านเหนือ เกลือมีบ้านใต้"

- แบ่งปันอาหารและองค์ความรู้และภูมิปัญญาแก่คนในชุมชน ด้วยฐานคิดที่ว่า"คนบ้านเดียวกัน ต้องช่วยเหลือกัน"

- ดำรงอัตลักษณ์ความเป็นชาวถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป เพราะพี่น้องถิ่นย่อมไม่ทอดทิ้งกัน เหมือนเช่นเมื่อครั้งในอดีตที่เคยมีภัยก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกทางความคิด แต่ชาวบ้านก็อยู่ร่วมกันได้โดยไม่ถือเป็นอุปสรรคและข้อพิพาท ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวถือได้ว่าพี่น้องถิ่นบ้านขุนน้ำลาดยังคงความเป็นพี่เป็นน้องกันอยู่เสมอมา หากแม้วันนี้เหตุการณ์จะเปลี่ยนแปลงไป เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ ความเชื่อทางศาสนา แต่ขอให้ทุกคนในหมู่บ้านรักกันและอบรมบ่มเพาะลูกหลานให้รักกันและรักษาความเป็นชนเผ่าถิ่นให้ดีที่สุด

- ร่วมกันพลิกฟื้นวัฒนธรรมการเลี้ยงผีที่ทำให้คนในชุมชนได้เข้ามาร่วมกันมากที่สุด เช่น ผีต้นน้ำ ผีป่า ผีน้ำ ที่เคยทำแล้วเริ่มหายไป และทำให้เกิดความศักดิ์มากขึ้นโดยการเข้าร่วมกันทุกครัวเรือนและมีการเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้กับคนในชุมชนได้ฟังเพื่อให้คนไม่เข้ามาบุกรุกป่า

ฐานอาหารจากซื้อขาย

- ลดการซื้ออาหารจากภายนอก แต่ควรหันกลับมาให้ความสำคัญกับอาหารท้องถิ่น และพืชผักท้องถิ่น

- ชื่อของใช้เท่าที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เช่น เกลือ เครื่องปรุงรส น้ำมันพืช ฯลฯ

- ควรสนับสนุนและส่งเสริมการปลูกพืชผักที่ชาวบ้านปลูกเองได้ เพราะพืชผักที่นำมาขาย ส่วนใหญ่ชาวบ้านปลูกได้ แต่ปัจจุบันชาวบ้านไม่ค่อยปลูกกันมาก หรือไปปลูกที่ไร่ เวลาจะนำพืชผักต่าง ๆ มาปรุงอาหารก็ต้องเสียเวลา

- การเพิ่มปริมาณสัตว์เลี้ยงที่ใช้ในการบริโภคในชีวิตประจำวันให้มากขึ้น

- การเพิ่มปริมาณผักกิมน้ำให้มากขึ้นเนื่องจากเป็นผักท้องถิ่นที่สามารถขึ้นได้ง่าย และส่งเสริมเป็นอาชีพเพื่อส่งขายในและต่างอำเภอได้

กิจกรรมฟื้นฟูแหล่งอาหารจากทรัพยากรธรรม ดิน น้ำ ป่า

ในช่วงของการดำเนินการวิจัย ชาวบ้านและทีมวิจัยได้ร่วมกันสร้างและฟื้นฟูฐานทรัพยากรป่า น้ำ ให้เป็นแหล่งอาหารภายในชุมชน ทั้งเป็นแหล่งอาหารที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ และเป็นแหล่งรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืชผักท้องถิ่น ทั้งนี้ถือเป็นความร่วมมือของคนในชุมชนที่ต้องการเห็นโครงการดังกล่าวเกิดขึ้น ส่วนในด้านอาหารที่อยู่ในธรรมชาติ ในน้ำมีการกันพื้นที่ลำน้ำให้เป็นพื้นที่ในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเป็นระยะทาง 500 เมตรและมีแผนในการขยายพื้นที่ออกไปอีกเป็น 1 กิโลเมตรในการทำงานต่อไปของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งผลให้มีการขยายพันธุ์เพิ่มมากขึ้น การทำแบบนี้เป็นสิ่งที่ชาวบ้านขุนน้ำลาดยังไม่เคยได้ทำมาก่อนการทำงานวิจัยครั้งนี้ทำให้เห็นการ

เปลี่ยนแปลงและการผสมผสานความรู้ด้านการเลี้ยงฝักกับการบวชซึ่งเป็นความเชื่อของคนทั่วไปเข้าด้วยกันทำให้คนนอกที่เคยเข้ามาหาอาหารเคราฟพื้นที่ที่มีการบวชมากขึ้น

2. บทวิเคราะห์

โครงการวิจัย "แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหาร เพื่อเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของชนเผ่าถิ่น บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน" ถือเป็นโครงการวิจัยหนึ่งที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนห่างไกล ได้มีโอกาสใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะประเด็นความมั่นคงทางอาหาร เพราะถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อคนในชุมชนที่ต้องพึ่งพาอาหารจากฐานทรัพยากรธรรมชาติและการผลิตเป็นหลัก โดยได้ใช้ประโยชน์จากพืชผักพื้นบ้านที่ขึ้นตามธรรมชาติ ตั้งแต่ในสวนหลังบ้าน ตามริมห้วย และผืนป่าใกล้หมู่บ้าน มีพืชผักที่ขึ้นตามฤดูกาล ตั้งแต่ เห็ด หน่อไม้ พืชล้มลุก ดอกไม้ ไปจนถึงยอดไม้หลากหลายชนิด สัตว์น้ำ สัตว์ป่าหลากหลายชนิด ซึ่งระบบนิเวศและธรรมชาติได้เชื่อมโยงวิถีชีวิตและระบบการผลิตของชุมชนกันตั้งแต่การทำไร่หมุนเวียน ไปสู่การเก็บอาหารที่ขึ้นตามธรรมชาติบริเวณริมห้วยและผืนป่า ซึ่งเป็นเสมือนดังตลาดที่ชาวบ้านสามารถเลือกเก็บอาหารประจำวันได้ตามฤดูกาล อีกทั้งชุมชนยังได้สร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการพึ่งพาอาศัยกันทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนแรงงานและการแลกเปลี่ยนอาหาร โดยใช้ฐานวัฒนธรรมประเพณีที่ชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติเป็นเครื่องมือในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน และอีกมุมหนึ่งชุมชนจำเป็นต้องพึ่งพาอาหารและเครื่องปรุงอาหารจากภายนอกโดยการจับจ่ายซื้อขาย ขณะเดียวกันสถานการณ์ปัญหาและความเสี่ยง ความเปราะบางด้านความมั่นคงทางอาหารก็มีมากขึ้นทั้งทางด้านสิทธิในการเข้าถึงอาหารจากธรรมชาติ การเข้ามาหาอาหารจากคนต่างถิ่น การลดลงของพันธุ์กรรมพืชท้องถิ่น ความสัมพันธ์ทางสังคมเริ่มเปลี่ยนแปลงและอัตราการซื้ออาหารจากภายนอกเริ่มมีมากขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนบ้านขุนน้ำลาด

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและคณะวิจัยที่เป็นชาวบ้าน ทั้งในส่วนของกระบวนการวิจัยที่เสริมสร้างศักยภาพและความสามารถในการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่แฝงผู้รู้ในท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ทุนเดิมพื้นที่และศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้การศึกษาดังกล่าว เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งในส่วนของทีมวิจัยชาวบ้านที่ร่วมกันสืบค้นข้อมูล โดยอาศัยกระบวนการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนพูดคุย การสนทนาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ออกแบบสัมภาษณ์และแบบสำรวจ ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้เป็นทีมวิจัย จะมีส่วนสนับสนุนในการให้ข้อมูลและร่วมลงมือปฏิบัติ เช่น การสำรวจความเป็นอยู่ของฐานอาหารทั้ง 4 ฐาน ร่วมให้ข้อมูล ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลรวมไปถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความไม่มั่นคงทางอาหาร พฤติกรรมของคนในชุมชนด้านการบริโภคอาหาร ร่วมกันวางแผนในการหาแนวทางการฟื้นฟูฐานอาหารซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกิดจากกระบวนการวิจัยที่ไปช่วยกระตุ้นความอยากรู้ อยากเห็น อยากทำ เพื่อเป้าหมายร่วมกันคือความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ซึ่งในอดีตชุมชนเองก็ไม่ได้มองว่าปัญหาความมั่นคงทางอาหารของชุมชนเป็นปัญหาใหญ่ เพราะไม่ได้มีการสืบค้นปัญหาร่วมกัน รวมถึงไม่ได้มีการสำรวจอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน แต่เมื่อได้มีการศึกษาวิจัย โดยใช้

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ได้ข้อมูลที่ผ่านการสืบค้นข้อมูล การสำรวจ และลงมือปฏิบัติร่วมกัน ชาวบ้านจึงได้เห็นว่าสถานการณ์ปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหารของชุมชน เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลายๆ ด้าน ทั้งฐานอาหารที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติ ที่ปัจจุบันพบว่าเริ่มมีน้อยลง ทั้งชนิดและปริมาณ อาหารที่ได้จากการผลิตก็เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์กรรมพืชพื้นบ้านต่างๆ เช่น พันธุ์ข้าว พันธุ์ผักต่างๆ จากในอดีตที่เคยมีหลากหลายสายพันธุ์แต่ปัจจุบันพบว่ามีพันธุ์ข้าวเหลืออยู่ไม่กี่สายพันธุ์และมีแนวโน้มที่จะลดลงเรื่อยๆ และมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียพันธุ์ได้ง่าย จากการแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงสถานการณ์ด้านความมั่นคงทางด้านอาหารของคนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาดแล้วเป็นปัญหาที่ใหญ่พอสมควร เนื่องจากคนในชุมชนพึ่งพาอาหารจากการซื้อเป็นส่วนใหญ่

ด้านอาหารที่ได้จากการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ทีมวิจัยชาวบ้านได้ร่วมกันสืบค้นข้อมูลพบว่าสถานการณ์การแลกเปลี่ยนอาหารทางวัฒนธรรมก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป มีอัตราการแลกเปลี่ยนลดลง เนื่องจากความสัมพันธ์ทางสังคมและสภาพเศรษฐกิจภาคครัวเรือนของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นต่างคนต่างอยู่ ต่างทำงานของตนเองเป็นหลัก ขณะเดียวกันการศึกษาก็ทำให้ค้นพบว่า ปริมาณการซื้ออาหารจากร้านค้าในชุมชนหรือจากตลาดคลองถมเริ่มมีสูงขึ้น เนื่องจากชาวบ้านหาอาหารจากธรรมชาติลดลง เพราะคนในชุมชนชอบสะดวกง่ายๆ และการปลูกกินเองก็ลดลง อีกทั้งพื้นที่เพาะปลูกระยะทางไกลจากชุมชนในกรอบกับบริเวณบ้านแต่ละหลังคาแคบติดกันหลังต่อหลัง มีการเลี้ยงไก่ในชุมชนทำให้การปลูกผักมีอุปสรรค เมื่อผักออกไปก็จะไปจิกกิน ชาวชนไม่ชอบกินอาหารพื้นบ้านจะกินอาหารฟาสฟู๊ด จะเห็นได้ว่าค่านิยมการบริโภคเปลี่ยนไป จากอดีตไม่ต้องได้ซื้อมากนักแต่ปัจจุบันนี้ ในแต่ละวันชาวบ้านต้องมีค่าใช้จ่ายค่าอาหารมากขึ้นซึ่งมีความแตกต่างจากในอดีต ที่มีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้น้อยมาก ปัจจัยที่สำคัญได้แก่ การคมนาคมที่สะดวกขึ้น ชาวบ้านสามารถเดินทางเข้าสู่ตัวอำเภอซึ่งมีแหล่งอาหารหลากหลายชนิดที่ชาวบ้านต้องการซื้อและมีรถขายกับข้าวมาขายถึงในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านสามารถซื้อหาได้

จากการสำรวจข้อมูลดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับอาหารของชุมชนเพิ่มมากขึ้น เพราะถือเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน โดยชาวบ้านและทีมวิจัยสามารถที่จะสืบค้นข้อมูลที่เป็นจริงและสามารถอธิบาย อภิปรายและนำเสนอข้อมูลด้วยความเป็นเหตุเป็นผล และหาแนวทางแก้ไขปัญหามา ทั้งทางด้านการฟื้นฟูฐานอาหารทั้ง 4 ฐาน การฟื้นฟูองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่เอื้อต่อการจัดการอาหาร ความเสี่ยงและความเปราะบางของฐานอาหาร ตลอดจนร่วมกันลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และหากประเด็นใดที่ชุมชนไม่สามารถจัดการได้เพียงลำพัง เช่น การกำหนดเขตพื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่า การแบ่งพื้นที่ทำกินของชาวบ้านกับพื้นที่ป่าของรัฐ ก็จะประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาหารือกันและลดปัญหาความขัดแย้งเหมือนเช่นในอดีต

ผลจากการดำเนินการศึกษาวิจัย โดยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น นั้นทำให้ชุมชนได้เห็นสถานการณ์ปัญหาได้เห็นข้อมูลข้อเท็จจริงที่ทำให้คนในชุมชนบ้านขุนน้ำลาดเปลี่ยนไป เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของทุนเดิมและศักยภาพของชุมชน และได้ร่วมกันทำงานวิจัยเพื่อชุมชนของตนเองและคำถามวิจัยที่ได้ตั้งไว้ก็ได้คำตอบที่ชาวบ้านสามารถจะนำคำตอบที่ได้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติ

เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอีกทั้งทีมวิจัยบางส่วนได้เริ่มทำเป็นตัวอย่างในการผลิตอาหารเอง การเลี้ยงสัตว์อย่างเป็นทางการ เช่น ไก่ หมู ปลา โดยอาศัยองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนและความรู้ใหม่ๆ จากภายนอก ทั้งนี้เพื่อความมั่นคงทางอาหารทั้งในด้านปริมาณที่มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภคของชุมชน รวมถึงคุณภาพอาหารที่มีความปลอดภัยจากสารพิษต่างๆ และมีแหล่งอาหารที่ชุมชนได้ตระหนักและแต่ละครัวเรือนเริ่มมีการปลูกเองกินเองในบ้าน เพื่อลดค่าใช้จ่ายภาคครัวเรือนและจะเป็นเสริมสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขของคนในชุมชน

3. เทคนิคและวิธีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาด

3.1 การใช้ความเป็นพี่เป็นน้องในการทำงานวิจัยของนักวิจัยชุมชนทำให้คนในชุมชนได้เข้าใจและเข้ามาร่วมได้เป็นอย่างดี

3.2 นักวิจัยมีเวลาในการพบปะกับชาวบ้านเป็นประจำมีโอกาสนำสารทุกข์สุกดิบอย่างใกล้ชิดกับคนในชุมชน

3.3 นักวิจัยใช้ความเข้ากันกับคนในชุมชนโดยการไม่แบ่งแยกว่านี่คือนักวิจัยนี่คือชาวบ้านจึงทำให้ได้ข้อมูลที่ลึกกว่านักวิชาการที่เข้าไปเก็บข้อมูล อีกทั้งนักวิจัยก็เป็นคนหนึ่งในหมู่บ้านย่อมรู้จักชุมชนของตนเองดีและรู้ถึงนิสัยใจคอของคนในชุมชนว่าอะไรที่พูดได้ อะไรที่พูดไม่ได้

3.4 การตั้งวงคุยกันในยามเย็นอย่างไม่เป็นทางการจะทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและสามารถนำมาเป็นข้อมูลในงานวิจัยชิ้นนี้ได้

4. ผลลัพธ์ของงานวิจัย

ด้านนักวิจัยชาวบ้าน ภายหลังที่ชุมชนได้รับทราบความเป็นมาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการจัดเวทีให้ความรู้จากพี่เลี้ยงงานวิจัยและการได้เห็นสื่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ทำให้เกิดความสนใจที่อยากจะทำและเห็นว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวและชุมชนสามารถทำได้ เนื่องจากได้เห็นหลายๆ ชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็ได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

ชาวบ้านขุนน้ำลาดจึงมีความเห็นร่วมกันว่า "เราน่าจะทำวิจัย" แต่จะทำเรื่องอะไรยังไม่สามารถตอบได้ จนกระทั่งได้ร่วมกันจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาปากท้อง ซึ่งหลังจากที่ได้วิเคราะห์ปัญหาร่วมกันแล้ว และนำเอาข้อมูลปัญหามาพูดคุยกันเพื่อจัดลำดับของปัญหา ต่างก็มีมติเห็นร่วมกันว่า ปัญหาปากท้องเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในทุกๆ ด้าน จึงได้ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยในเรื่องของการฟื้นฟูฐานอาหารที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารของชุมชน ทั้งนี้ต่างมองปัญหาร่วมกันว่า สถานการณ์ปัญหาเรื่องความมั่นคงทางอาหารของชุมชน โดยเฉพาะฐานอาหารที่มีอยู่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงและเริ่มเป็นปัญหา ทั้งในด้านอาหารที่ได้จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อาหารจากการผลิตก็ลดลงเรื่อยๆ อีกทั้งยังมีการเพิ่มปริมาณอาหารจากการซื้อขึ้นมาเรื่อยๆ ทำอย่างไรที่คนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้มาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ไข สิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่

เกิดขึ้น ล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ทุกคนได้มานั่งพูดคุยกันถึง ปัญหาของตนเองบนพื้นฐานของข้อมูลที่เป็นจริง ตลอดจนการยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นๆ ใน ชุมชน ซึ่งถือว่าการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนและทีมวิจัย ซึ่งถือเป็นผลลัพธ์ ที่ได้จากระบวนการงานวิจัย นอกจากนั้นยังมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละด้านดังนี้

- การกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกของทีมวิจัยและชาวบ้านที่ได้มาร่วมกระบวนการวิจัย
- การใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มาเป็นเครื่องมือในการที่ให้คนในชุมชนได้เข้ามา พุดคุยกันถึงสถานการณ์ปัญหาและมองไปข้างหน้าด้วยกัน
- การคิดเป็นระบบการทำงานที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานอย่างชัดเจน เช่น การแบ่งทีมในการเก็บข้อมูล กลุ่มด้านการผลิต กลุ่มด้านทรัพยากร กลุ่มด้านการซื้อ ขาย และกลุ่มด้านวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีการเก็บข้อมูลไปด้วยกัน
- นักวิจัยมีการคิดที่เป็นระบบมากขึ้น เช่น การจัดเวทีอะไรที่จะต้องทำก่อน อะไรที่จะต้อง ทำหลังเพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าใจการทำงานของทีมวิจัยมากขึ้น
- การสร้างความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาของชุมชนในแต่ละด้าน เพราะทุกคนถือว่าเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน เพราะมีฐานความคิดร่วมกันว่า "เราไม่สามารถที่ ย้ายถิ่นฐานและพื้นที่ทำกินได้เหมือนเช่นในอดีตอีกต่อไป เราจะทำอย่างไรเพื่อรักษา ฐานที่มั่นสุดท้ายของเราไว้เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ในอนาคต โดยเฉพาะฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า
- นักวิจัยมีการบริหารจัดการอย่างมีระบบมีการตัดสินใจการทำงานบนฐานของข้อมูลที่มี และนำมาซึ่งการปฏิบัติของคนในชุมชน

ด้านชุมชน ชุมชนเริ่มมีความตระหนักและเห็นคุณค่าของฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่ง ต่างจากในอดีตที่ไม่ได้มองเป็นปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน แต่หลังจากที่มีโครงการวิจัยเกิดขึ้นใน ชุมชน โดยเฉพาะการฟื้นฟูฐานอาหารของชุมชน ที่มีพื้นฐานมาจากปัญหาของการลดลงของ ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ซึ่งคนทุกคนได้ใช้ประโยชน์มาอย่างยาวนาน แต่บัดนี้ กำลังมีการ เปลี่ยนแปลงไป คนในชุมชนจึงตั้งคำถามร่วมกันว่า จะฟื้นฟูฐานอาหารของชุมชนได้อย่างไร มีแนวทาง ไหนบ้างที่จะช่วยกันทำได้ และทุกคนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม

5. ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ

หลังจากที่โครงการวิจัยฯ บ้านขุนน้ำลาด ได้เริ่มกระบวนการทำงาน ตั้งแต่การพัฒนาโจทย์ วิจัย จนถึงกระบวนการดำเนินงานโครงการวิจัยมาได้ระยะหนึ่ง ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในครั้งนี้ คือ

5.1 องค์ประกอบของทีมวิจัย ซึ่งประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการ สมาชิกเทศบาลตำบล กอบ กลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาด้าน ฐานอาหารของชุมชนในแต่ละด้าน ทำให้การประสานงานค่อนข้างรวดเร็ว และต่างมีความ เสียสละที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย

- 5.2 ทีมวิจัยยังมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและมีความเสียสละในการทำงานเพื่อคนในชุมชนของตนเอง มีการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานวิจัยอย่างชัดเจน มีการบริหารจัดการทีมที่ดี
- 5.3 ชาวบ้านขุนน้ำลาด ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องการการฟื้นฟูฐานทรัพยากรและฐานอาหารของชุมชน จึงอยากให้มีโครงการวิจัยนี้เกิดขึ้น เพราะจะได้ทราบว่าสถานการณ์ปัญหาที่แท้จริงคืออะไร รวมถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน และแนวทางที่แก้ไขปัญหาร่วมกันคืออะไร ใครควรเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ และประเด็นการศึกษาวิจัยถือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน ทุกคนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นปัญหาร่วมของชุมชน
- 5.4 การประสานการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยบ้านขุนน้ำลาดและพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีส่วนสำคัญในการมาให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตลอดจนการเติมเต็มองค์ความรู้ด้านงานวิจัยและการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ตลอดจนการได้ร่วมเวทีในระดับต่างๆ ทำให้มีพลังใจในการทำงานเพิ่มมากขึ้น
- 5.5 การติดตามหนุนเสริมอย่างใกล้ชิดของพี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดน่าน ที่ได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้กำลังใจในการทำงาน ทำให้ชุมชนและทีมวิจัยมีพลังกาย พลังใจในการทำงานเป็นอย่างมาก

6. ปัญหาและอุปสรรค

- 6.1 งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นเรื่องใหม่ของชุมชน ที่ไม่เคยทำมาก่อน ทำให้กระบวนการทำงานในช่วงแรกๆ ประสบปัญหา ทั้งในด้านการสื่อสารให้กับชาวบ้านได้เข้าใจ กระบวนการเก็บข้อมูล รวมถึงการสรุปข้อมูลต่างๆ ยังทำได้ไม่ค่อยดีและไม่สามารถลงลึกในรายละเอียดได้
- 6.2 ข้อจำกัดในเรื่องของระยะเวลาในการทำงานวิจัย มีผลต่อการดำเนินงานของทีมวิจัย เนื่องจากไม่สามารถดำเนินการได้ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ด้วยปัญหาในหลายๆ ด้าน เช่น การรวบรวมข้อมูล การบันทึกและการสรุปเพื่อเขียนรายงาน ประกอบกับทีมวิจัยมีภารกิจในครอบครัว เช่น ต้องออกไปทำงานในต่างถิ่น เป็นเวลาหลายวัน หรือเป็นเดือน ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานศึกษาวิจัยได้อย่างเต็มที่
- 6.3 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัย ชุมชนยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางอาหาร สถานการณ์ต่างๆ จำเป็นที่จะต้องให้มีกระบวนการวิเคราะห์ที่ลงลึกถึงสถานการณ์ปัญหาและมีผู้ที่มีความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาช่วยเติมเต็มข้อมูลในการวิเคราะห์ให้มากขึ้น
- 6.4 การทำงานในระยะที่ 2 เป็นช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวทำให้นักวิจัยทำงานได้ยากและคนเข้าร่วมเวทีก็ยังมีน้อยเพราะต้องไปทำไร่ สวน

7. ข้อเสนอแนะ

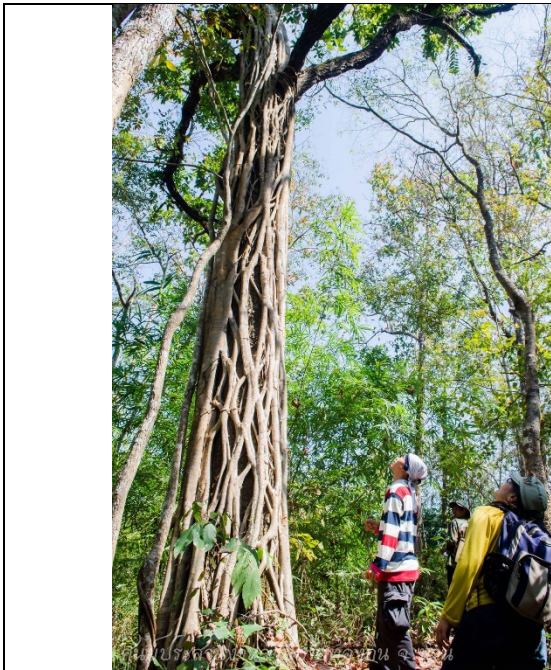
- 7.1 ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย อาจต้องมีการผ่อนผันหรือขยายเวลา เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาของชาวบ้านและทีมวิจัย ซึ่งมีการะในครอบครัวค่อนข้างมาก ทำให้การดำเนินการวิจัยไม่สามารถทำตามกรอบระยะเวลาได้
- 7.2 เพิ่มเติมกระบวนการวิเคราะห์ผลการศึกษาวิจัย โดยอาศัยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ที่มองเห็นถึงสถานการณ์ปัญหาทั้งในอดีต ปัจจุบันและจะมีผลกระทบในอนาคตเข้ามาร่วมวิเคราะห์กับชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับชุมชนและคนในพื้นที่
- 7.3 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลอบควรผลักดันประเด็นความมั่นคงทางอาหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นวาระของตำบลและบรรจุลงในแผนงานของ เทศบาลตำบลอบ

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรมการดำเนินงาน
การสำรวจป่า

สำรวจน้ำ

สำรวจชุมชนน้ำลาด

เวทีรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมบวชป่า เลี้ยงผีป่า และการกันเขตพื้นที่อนุรักษ์สัตว์น้ำ

รายชื่อทีมวิจัย บ้านขุนน้ำลาด หมู่ที่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

ที่	ชื่อ-สกุล	อายุ	ที่อยู่	เลขบัตรประจำตัวประชาชน	ประสบการณ์การทำงาน	ระดับการศึกษา	ระดับการมีส่วนร่วมในทีมวิจัย
1	นายเอกสวัสดิ์ นน့်ทะกานต์	44	74 หมู่ 7	3-5508-00097-645	ผู้ใหญ่บ้าน	ป.6	หัวหน้าโครงการ
2	นายธัญยปรัชญ์ ทัพพมงคลรัตน์		10 หมู่ 7	3-5508-00095-049	สมาชิกเทศบาล	ป.ตรี	รองหัวหน้า
3	นางณัฐวิภาณต์ เปาป่า		5 หมู่ 7	3-5508-00097-548	ผช.ผู้ใหญ่บ้าน	ม.6	เลขานุการ
4	นายผิว สัจจวงศ์กุล		19 หมู่ 7		ผช.ผู้ใหญ่บ้าน	ป.6	ทีมวิจัย
5	นายสมหวัง เปาป่า		9/1หมู่ 7		ผช.ผู้ใหญ่บ้าน	ม.6	ทีมวิจัย
6	นายวิชา ละม่อม		55 หมู่ 7		สมาชิกเทศบาล	ม.3	ทีมวิจัย
7	นางสังวร กิกติศิริวัฒน์		65 หมู่ 7		อสม.	ป.6	ทีมวิจัย
8	นายสมบัติเปาป่า		71 หมู่ 7		คณะกรรมการ	ป.6	ทีมวิจัย
9	นายผาย เปาป่า		3 หมู่ 7			ป.4	ทีมวิจัย
10	นายแก้ว เปาป่า		3 หมู่ 7			ป.4	ทีมวิจัย
11	นางวิมลพันธ์ เปาป่า		27/1หมู่ 7			ป.6	ทีมวิจัย
12	นางพรทิพย์ เปาป่า		27 หมู่ 7			ม.3	ทีมวิจัย
13	นางศรีพรรณ เปาป่า		56 หมู่ 7			ป.6	ทีมวิจัย
14	นายสมรัก เปาป่า		70 หมู่ 7			ม.3	ทีมวิจัย
15	นางธัญชนก สุทธการ		84 หมู่ 7			ป.6	ทีมวิจัย
16	นายสมเกียรติ เปาป่า		9 หมู่ 7			ป.6	ทีมวิจัย
17	นายสรศักดิ์ เปาป่า		78 หมู่ 7			ป.6	ทีมวิจัย
18	นางกัญญา เปาป่า		41 หมู่ 7			ม.3	ทีมวิจัย
19	นายสมคิด เปาป่า		29 หมู่ 7			ป.6	ทีมวิจัย
20	นายพงษ์ คำรังษี		12 หมู่ 7			ม.3	ทีมวิจัย
21	นายสมบุญธน์ ขอคำ		56 หมู่ 7			ป.ตรี	ทีมวิจัย

ชื่อเรื่อง น้ำแล้ง แต่ไม่ร้าง เยาวชนนำร่วมเรียนรู้การจัดการและดูแลสายน้ำองบ
(RDG57N0003 การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเชิงการมีส่วนร่วม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ)

โครงการวิจัย “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานอาหาร เพื่อเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ของชนเผ่าถิ่น บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน” (RDG57N0003) ภายใต้การสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) โครงการวิจัยนี้เป็นการศึกษาและฟื้นฟูแนวทางการฟื้นฟูฐานอาหารของชนเผ่าถิ่นบ้านขุนน้ำลาด เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการที่จะให้ชุมชน สืบทอดองค์ความรู้เพื่อให้ชุมชนได้พึ่งตนเองและพึ่งพากันระหว่างคนในชุมชนโดยเฉพาะการร่วมกันหาแนวทางการจัดการป่า การอนุรักษ์และฟื้นฟูอาหารด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านฐานการผลิตและการแลกเปลี่ยนและลดรายจ่ายฐานอาหารที่มาจากการซื้อขาย ซึ่งทุกคนในชุมชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการหาแนวทางการจัดการฐานอาหาร และฟื้นฟูฐานอาหารร่วมกันอย่างจริงจัง และเพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่า ร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ทุนด้านต่างๆหรือสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนให้คงอยู่ต่อไป ขณะเดียวกันก็จะเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนอื่นๆ ในพื้นที่ตำบลงอบและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงดำเนินชีวิตและมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาฐานทรัพยากรธรรมชาติและทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของระบบการผลิตอาหาร การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างเสริมศักยภาพในการพัฒนาตนเองของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาและการได้มาซึ่งอาหารจากฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาปัญหาและความเสี่ยงของฐานอาหารทั้ง 4 ด้านของชุมชน 3) เพื่อฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอนุรักษ์และการจัดการฐานอาหารที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 4) เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการฟื้นฟูฐานอาหารที่นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน

กระบวนการและการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา ของทีมวิจัยฯ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดตัวโครงการวิจัยฯ เวทีพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ลงพื้นที่สำรวจต้นลำน้ำองบ ลำน้ำลาด และลำน้ำน่าน รวมไปถึงการสำรวจป่าอย่างง่าย และเวทีวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล เป็นต้น ซึ่งการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ผลที่เกิดขึ้นหลังจากจะเสร็จสิ้นโครงการในระยะที่ 1 ทำให้เห็นได้ชัดเจนถึงกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชนในชุมชนและนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้เปิดโอกาสให้กลุ่มเยาวชนได้ร่วมเรียนรู้การจัดการและดูแลลำน้ำองบ ซึ่งเป็นอีก 1 ลำน้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านขุนน้ำลาด หมู่ 7 ตำบลงอบ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โดยการตระหนักถึงปัญหาในชุมชนครั้งนี้ต้องให้เยาวชนได้เข้ามาร่วมเห็นปัญหาด้วย เพื่อสร้างสำนึกให้เยาวชนได้รักและหวงแหนบ้านเกิดของตนเอง เรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และร่วมเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

การใช้ประโยชน์งานวิจัย จากหนังสือพิมพ์ บ้านเมือง เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2559 ได้เขียนถึงการจัดการน้ำในชุมชนโดยเยาวชนร่วมเรียนรู้ในการจัดการน้ำและดูแลลำน้ำองบ การเปิดพื้นที่เรียนรู้" ร่วมกันระหว่าง เยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชน ที่ทำให้ช่องว่างความรู้ ความรัก และความสัมพันธ์ได้ลดน้อยลง จากกระบวนการเรียนรู้จากหัวใจของผู้ใหญ่ที่ใส่ใจในการดำรงอยู่ของป่า เพื่อเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของชุมชนจนค้นคืนพื้นที่ทำกินฟื้นฟูเป็นป่าต้นน้ำ จัดการความรู้ในการจัดการแหล่งน้ำผ่านการลงพื้นที่และวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน และกำลังจะส่งต่อคุณค่าและความรู้ไปสู่ลูกหลานเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่เรียนวิชานอก

ชุมชน เรียนรู้จากการลงพื้นที่ ร่วมลงมือศึกษาชุมชน สานต่อความรู้ และภูมิปัญญา โดยใช้ประสบการณ์ลงพื้นที่ "เก็บข้อมูล" ทดวิเคราะห์ วาดภาพ นำเสนอความรู้ รวมไปถึงปลูกหัวใจ สำนึกรักถิ่นแผ่นดินเกิดของตนเอง เพื่อสืบทอดแก่เยาวชนรุ่นหลังได้ร่วมเรียนรู้และนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเองในอนาคต

